

UNIVERSITY OF
EASTERN FINLAND

**KURAATTORI MAAHANMUUTTAJATAUSTAISEN
AIKUISOPISKELIJAN TUKENA AMMATILISESSA
OPPILAITOKSESSA**

Otso Vapaavuori

Pro gradu -tutkielma

Sosiaali- ja terveyshallintotiede

Itä-Suomen yliopisto

Sosiaali- ja terveysjohtamisen

laitos

Toukokuu 2022

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta

Sosiaali- ja terveysjohtamisen laitos, sosiaali- ja terveyshallintotiede

Vapaavuori, Otso: Kuraattori maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan tukena ammatillisessa oppilaitoksessa

Pro gradu -tutkielma, 79 sivua, 1 liite (1 sivu)

Tutkielman ohjaaja: FT Johanna Lammintakanen

Toukokuu 2022

Avainsanat: psykososiaalinen tuki, kuraattori, ammatillinen oppilaitos, maahanmuuttajataustainen aikuisopiskelija

Tutkimuksen tarkoituksena oli ryhmähaastattelun avulla kuvata ammatillisessa oppilaitoksessa työskentelevien kuraattorien kokemuksia siitä, miten kuraattorien psykososiaalinen tuki vastaa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tarpeisiin ja miten sitä voidaan kehittää.

Tutkimus on laadullinen haastattelututkimus. Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä oli puolistrukturoitu ryhmämuotoinen teemahaastattelu. Tutkimuksessa haastateltiin viittä pääkaupunkiseudulla työskentelevää ammatillisen oppilaitoksen kuraattoria. Kaikki kuraattorit toimivat maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tukena. Tutkimuksen aineiston analysointimenetelmänä käytettiin laadullista sisällönanalyysiä ja aineistolähtöistä analyysitapaa.

Kuraattorit kokivat opiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeen liittyvän neljään osa-alueeseen, jotka olivat yhteiskuntaan integroitumisen tukeminen, osallisuuden tukeminen, palveluverkossa toimimisen tukeminen sekä opiskelijan yhdenvertaisuuden toteutuminen.

Kuraattorien psykososiaalinen tuki on laaja-alaista ja vastaa kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden moninasiin tarpeisiin. Tutkimus tuo näkyväksi sen, miten vähän kuraattorien tarjoama psykososiaalinen tuki välittömästi liittyy suoraan opiskelun kontekstiin. Maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan tuen tarpeet liittyivät kuraattorien kokemuksen mukaan vahvasti elämänhallintaan eli opiskelijan arkeen ja siihen liittyvään hyvinvointiin oppilaitoksen ulkopuolella.

Tutkimus nostaa esille myös kuraattorin osana monitoimijaista verkostoa, ja jossa kuraattori joutuu toiminaan hyvin usein riittämättömän opiskelijaan liittyvän taustatiedon varassa. Ratkaisuehdotuksena nähtiin saattaen vaihtaminen palveluohjaustilanteissa. Jatkotutkimuksen aiheiksi nousivat maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kokemusten tutkiminen psykososiaalisesta tukeen liittyen sekä aikuisopiskelijoiden akkulturaatio sekä lähiverkoston tutkiminen.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies
Department of Health and Social Management Health and Social Management Sciences
Vapaavuori, Otso: Counselor's supporting role of an adult student with an immigrant background
in a vocational school
Master's thesis, 79 pages, 1 appendix (1 page)
Thesis Supervisor: PhD Johanna Lammintakanen
May 2022

Keywords: psychosocial support, counselor, vocational school, adult student with an immigrant background

The purpose of this study was to use a group interview to explore the experiences of counselors working in a vocational school, how the psychosocial support provided by counselors meets the needs of adult students with an immigrant background and how it can be developed.

This study is a qualitative interview study. The method of collecting the research material was a semi-structured interview. Five counselors working in vocational schools in the Helsinki metropolitan area were interviewed for this study. All counselors work to support adult students with immigrant backgrounds. Qualitative content analysis and an inductive analysis method were used to analyze the research material.

The counselors felt that the need for psychosocial support for students was related to four areas: support for integration into society, support for inclusion, support for networking, and the fulfillment of student equality.

The psychosocial support provided by counselors is wide-ranging and, in their experience, responds to the diverse needs of adult students with immigrant backgrounds. The research reveals how little psychosocial support provided by counselors is directly related to learning contexts. According to the counselors' experience, the support needs of an adult student with an immigrant background were strongly related to life management, i.e., the student's daily life and well-being outside the educational institution.

The research also highlights the role of counselor as part of a multi-stakeholder network, where the counselor is very often presented with insufficient background information related to the student. A solution was seen to be switching in co-operation service control situations.

Additional research should focus on the experiences of adult students with an immigrant background in relation to psychosocial support, as well as the acculturation of adult students and the study of local networks.

Lyhenteet

TENK	Tutkimuseettinen neuvottelukunta
THL	Terveyden ja hyvinvoinnin laitos
OECD	Organisation for Economic Co-operation and Development eli taloudellisen yhteistyön ja kehityksen järjestö
OKM	Opetus- ja kulttuuriministeriö
STM	Sosiaali- ja terveysministeriö

Sisältö

1	Johdanto	7
1.1	Tutkimuksen tausta	7
1.2	Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävä	11
2	Kuraattori ammatillisen oppilaitoksen sosiaalityöntekijänä	12
2.1	Kuraattorin työ aikuissosiaalityökentässä	12
2.2	Kuraattorin työ opiskeluhuollon toimintakontekstissa	14
2.2.1	Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki	14
2.2.2	Sosiaalihuoltolaki	15
2.2.3	Opiskeluhuolto	15
2.2.4	Monialainen yhteistyö	17
2.2.5	Eri kulttuurisen viitekehyksen asiakkaat kuraattorin työssä	18
2.3	Kuraattorin toimijapositiona ja diskursiivisia toimijakonteksteja	20
3	Psykososiaalinen orientaatio opiskelijahuollon sosiaalityössä	25
3.1	Psykososiaalisen sosiaalityön käsite	25
3.2	Psykososiaalisen sosiaalityön taustalla tapauskohtainen yksilöllinen asiakastyö	28
3.3	Psykososiaalisen asiakastyön elementtejä	30
3.3.1	Dialogisuus	30
3.3.2	Asiakaskeskeisyys ja tasavertaisuus	33
4	Tutkimuksen toteutus	36
4.1	Aineiston hankinta	36
4.2	Aineiston analysointi	38
5	Tulokset	42

5.1	Kuraattorien kokemuksia psykososiaalisen tuen tarpeesta	42
5.1.1	Yhteiskuntaan integroitumisen tukeminen	42
5.1.2	Osallisuuden tukeminen	43
5.1.3	Palveluverkossa toimimisen tukeminen	45
5.1.4	Yhdenvertaisuuden toteutuminen	46
5.2	Kuraattorien kokemuksia psykososiaalisen tuen tarpeen konteksteista	47
5.2.1	Elämänhallinta	47
5.2.2	Lähiverkosto	50
5.2.3	Opiskelu	52
5.2.4	Vuorovaikutustilanteet	54
5.3	Kuraattorien näkemyksiä psykososiaalisen tuen kehittämiseksi	56
6	Pohdinta ja päätelmät	59
6.1	Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus	59
6.2	Keskeisten tulosten tarkastelu	63
6.3	Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset	71

LÄHTEET

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelukysymykset

KUVIOT

Kuvio 1. Opiskeluhuollon kokonaisuus (THL)

Kuvio 2. Sosiaalityöntekijän toimijaposition ja diskursiiviset toimintakontekstit opiskelijahuollossa

Kuvio 3. Kuraattorien kokemuksia maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen osa-alueista

Kuvio 4. Kuraattorien kokemuksia maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen konteksteista

TAULUKOT

Taulukko 1. Esimerkki haastatteluaineiston pelkistämisestä

1 Johdanto

1.1 Tutkimuksen tausta

Kuraattori toimii ammatillisessa oppilaitoksessa sosiaalityön asiantuntijana ja myös osana oppilashuoltoryhmää. Kuraattori työskentelee oppilaitoksessa sosiaalityöntekijänä, ja työ painottuu psykososiaaliseen tukeen, oppilaan yksilölliseen tukeen ja ohjaustyöhön. Ammattioppilaitoksen kuraattori työskentelee toimintaympäristössä, jonka ensisijainen painopiste ei ole sosiaalityössä. Kuraattorin sosiaalityön asiantuntijuus täydentää oppilaitoksen perustehtävää eli pedagogista toimintakontekstia. (Laitinen, Kemppainen, Lakkala, Kauppi, Veikanmaa, Välimaa & Turunen 2017, 10–11.) Ammatillisen oppilaitoksen toimintaympäristössä opintojen ohjaukselle annetaan suuri painoarvo, ja ohjaus painottuu oppimiseen ja osaamisen tunnistamiseen ja tunnustamiseen. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.) Esimerkiksi maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tuki ammatillisessa oppilaitoksessa painottuu usein oppimiseen ja kielitaitoon liittyviin tukitoimiin (Ahonen-Coly, Halme, Hietalahti, Lang, Rätty, Saari & Viinamäki 2020).

Jokaisella ammatillisen oppilaitoksen opiskelijalla on lakisääteinen oikeus saada omaan hyvinvointiinsa liittyen tarvitsemaansa tukea ja ohjausta opiskeluhuollon tarjoamana. Opiskeluhuollon tehtävänä on ylläpitää ja edistää opiskelijoiden hyvän oppimisen, psyykkisen ja fyysisen terveyden ja sosiaalisen hyvinvoinnin tukemisen kokonaisuutta. Oppilashuollon kokonaisuus jakautuu yhteisölliseen ja yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon. Omaan hyvinvointiinsa liittyen opiskelija voi saada yksilökohtaista ohjausta ja tukea kuraattorin lisäksi terveydenhoitajalta ja psykologilta. Yksilökohtaiseen opiskeluhuoltoon sisältyy myös monialainen työ opiskelijan tukemiseksi. Koulun sosiaalityötä määrittää sosiaalihuoltolaki, se paikantaa lisää sosiaalityön asiantuntijuutta ja sisältöä ja velvoittaa yhteistyöhön hyvinvointialueen eri toimijoiden kanssa. (Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 30.12.2013/1287, 5 §; Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 27 §.)

Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin on tehty muutoksia vuosien varrella. Tutkimukseni on

ajankohtainen sen vuoksi, että keväällä 2022 oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin on esitetty muutoksia, joiden tavoitteena on vahvistaa koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä sekä vahvistaa hyvinvointialueen opiskelijoiden tukea. (HE 19/2022 vp.) Hallituksen esitys liittyy eduskunnan aiemmin hyväksymään sosiaali- ja terveydenhuollon uudistukseen, johon sisältyy kuntien sosiaali- ja terveystalvelujen järjestämisvastuun siirtyminen hyvinvointialueille. (Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021.) Hyvinvointialueiden toiminta alkaa täysimääräisenä vuoden 2023 alussa.

Tarkastelen tässä tutkimuksessa ammatillisen oppilaitoksen kuraattorien kokemuksia siitä, miten kuraattorien psykososiaalinen tuki vastaa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tarpeisiin. Haastattelen kuraattoreita, jotka työskentelevät maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden parissa. Tutkimus tarjoaa lisää näkökulmia myös siihen, miten kuraattorityötä voidaan kehittää.

Tässä tutkimuksessa maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat -määritelmä tarkoittaa maahanmuuttajaopiskelijoiden rajaamista opiskelijoihin, jotka eivät ole enää kotoutumissuunnitelman piirissä tai heille ei ole tehty kotoutumissuunnitelmaa. Tutkin siten opiskelijoita, jotka ovat Suomessa yhteiskunnan tasavertaisia jäseniä oikeuksine ja velvollisuuksineen, myös sosiaalisen tuen ja palveluiden saamisessa. Maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kotoutumista Suomeen ja yhteiskuntaan ohjaa Kotoutumislaki, jossa säädetään maahanmuuttajille suunnatuista palveluista (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386).

Maahanmuuttajien kotoutuminen tarkoittaa tiivistetysti prosessia, jonka tavoitteena on se, että maahanmuuttaja kokee olevansa yhteiskunnan täysivaltainen jäsen. Kotoutumista edistetään palvelutarjonnalla ja yhteiskunnan vastaanottavuutta edistämällä. Yksilökohtaisen kotoutumisen tueksi voidaan laatia kotoutumissuunnitelma. Yksilölliseen kotoutumissuunnitelmaan sisältyy lähtökohtaisesti riittävän suomen kielen opiskelu yhteiskuntaan kiinnittymisen mahdollistamiseksi. (Kotoutuminen.fi/keskeiset-kasitteet). Maahanmuuttajalla on oikeus kotoutumissuunnitelmaan, jos hän on lain mukaisesti työtön työnhakija tai jos hän saa lain mukaista toimeentulotukea muuten kuin tilapäisesti. Kotoutumissuunnitelma voidaan laatia

myös muulle maahanmuuttajalle, jos hänen arvioidaan alkukartoituksen perusteella tarvitsevan suunnitelmaa kotoutumisen edistämiseksi. (Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386, 28.12.2012/919, 12 §.)

Vuonna 2020 Suomessa oli yhteensä 25380 ulkomaalaista ammatillisen perustutkinnon opiskelijaa (Opetushallinnon tilastopalvelu 2022). Valtioneuvosto mukaan OECD-vertailussa Suomessa kaikista toisen asteen opiskelijoista 72 prosenttia opiskeli ammatillisessa koulutuksessa. Verrattuna esimerkiksi 36:n OECD-maan 42 prosenttiin Suomen luku on korkea ja selittyy korkealla aikuisopiskelijoiden määrällä. (OKM 2020.)

Akateemista tutkimusta suoraan ammatillisen oppilaitoksen oppilashuollon ja kuraattorin oppilaille tarjoamaan tukeen liittyen ei ole tehty kovin paljon. Ammatillisen oppilaitoksen kuraattorina toiminut Rauno Perttula on tutkinut Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana -väitöskirjassaan (2015) opiskelijahuollon sosiaalityötä ja nuoria. Perttula syventää vuonna 2021 julkaistussa Aikuissosiaalityö-kirjassa väitöskirjansa pohjalta nuorten aikuisten parissa tehtävän sosiaalityön tietoperustaa sosiaalityöntekijän diskursiivisiin toimintakonteksteihin ja toimijapositioniin. (Perttula 2015; 2021) Oppilaitoksen sosiaalityön osalta on tutkittu myös muuttuvan ja monitoimijaisen toimintaympäristön asiantuntijuuden ja osaamisen jäsentymistä. (Laitinen, Kempainen, Lakkala, Kauppi, Veikanmaa, Välimaa & Turunen 2018, 156–158.) Opiskeluun liittyvää oppilashuoltoa, kuraattorin työtä oppilaitoksen sosiaalityön asiantuntijana sekä erilaisia työorientaatioita on tutkittu paljon esimerkiksi pro gradu-tasoisissa töissä (Määttänen 2017; Huuha-Korhonen 2018; Parviainen 2020; Porali 2012). Myös Terveystieteiden tutkimuskeskus on tutkinut opiskeluhuollon kuraattorien ja psykologien työn kokonaisuutta toisen asteen oppilaitoksissa (Hietanen-Peltola, Vaara & Laitinen 2019).

Suoraan tutkimusaiheeseen eli maahanmuuttajataustaisten ammatillisissa oppilaitoksissa opiskelevien aikuisopiskelijoihin psykososiaalisen tuen tarpeeseen vastaamiseen kuraattorin työn kautta ei ole löydettävissä riittävästi tutkimustietoa. Eri näkökulmista aiheeseen liittyen löytyy kuitenkin tutkittua tietoa. Terhi Pippuri (2015) on tutkinut peruskoululaisten opiskeluhuollon ja kuraattoripalveluiden asiakkaaksi ohjautumisen syitä, mukana ovat myös

maahanmuuttajataustaiset peruskoululaiset. Pippurin tutkimuksessa nousee esille oppilaiden oma vähäinen ohjautuminen kuraattorin tuen piiriin, koulun työntekijät ovat merkittävässä roolissa oppilaiden ohjaamisessa kuraattorille. (Pippuri 2015.) Eine Pakarinen (2018) on tutkinut väitöskirjassaan maahanmuuttajien ohjausta työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa. Pakarisen väitöskirjassa korostuu kulttuuritaustan merkityksen ymmärtäminen ja osaaminen maahanmuuttajan ohjauksessa ja vuorovaikutustilanteissa. Pakarinen (2013) on myös tutkinut monikulttuurista ohjausta aikuiskoulutuksessa. (Pakarinen 2013; 2018.) Maahanmuuttajataustaisia aikuisopiskelijoita on mukana myös valtakunnallisessa Amisbarometrissa. Tuorein barometri (2021) sisältää tutkittua tietoa opiskelijoiden moninaisista elämäntilanteista ja tuen tarpeista, barometri ei kuitenkaan erottele maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tuen tarpeita. Barometrin painopiste on nuoremmassa ikäryhmässä. (Amisbarometri 2021.) Maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden osalta on tutkittu kotoutumista, koulutuspolkuja ja myös opiskeluvaihtoehtoja, esimerkiksi riittävään suomen kielen taitoon sekä opintojen edistymiseen liittyen (OKM 2019). Maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat ovat olleet mukana laajemmin opiskeluhuollon näkökulmasta, esimerkiksi kouluterveyskyselyissä (Jahnukainen, Hietanen-Peltola, Vaara, Kivimäki & Ervasti 2021). Kouluterveyskyselyissä on selvitetty esimerkiksi ammatillisissa oppilaitoksessa opiskelevien opiskeluhuoltopalveluiden käyttöä ja saatavuutta opiskelijoiden kokemana, ja 2021 selvityksen mukaan suuri osa nuorista koki saaneensa tukea ja apua hyvinvointiin, kun oli sitä tarvinnut.

Sosiaalityötä voidaan jäsentää useiden eri lähestymistapojen kautta, kuten esimerkiksi sosiaaliturvapolitiittisen, sosiokulttuurisen ja sosiaalipedagogisen sekä psykososiaalisen lähestymistavan kautta. (Toikko 2000, 117.) Tässä tutkimuksessa lähestymistapana on psykososiaalinen tuki. Psykososiaalinen lähestymistapa yleiskäsitteenä kuvaa sosiaalityön tapauskohtaista terapeutista ja yksilökohtaista muotoa (Toikko 1997, 180). Sosiaalityön psykososiaalisella orientaatiolla kuraattori tukee opiskelijaa yksilöllisesti opiskelujen etenemisen kannalta merkityksellisten tarpeiden näkökulmasta. Yksilökohtaisella psykososiaalisella tuella tavoitellaan muutosta yksilön toimintatavoissa, ajattelussa, sosiaalisissa suhteissa ja tilanteissa. Ja ulkopuolelle ei rajata yksilön sosiaalisia, taloudellisia tai psyykkisiä ongelmia. (Granfelt 1993, 177, 181.)

Ammatillisen oppilaitoksen kuraattorin työssä korostuu maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeen moninaisuus. Kuraattorin työtehtävien ytimessä on opiskelijan tukeminen ja myös konkreettisten asioiden hoitamisen helpottaminen, jotta opinnot etenevät ja opiskelija valmistuu. Taustalla on myös ajatus siitä, että opiskelija kiinnittyy opiskelujensa jälkeen sujuvasti myös yhteiskuntaan ja sen palvelu- ja tukiverkostoihin. Omassa työssäni näen erilaisen tuen tarpeen vaihtelun opiskelijan oman taustan, elämäntilanteen ja perhetilanteen mukaan. Opintojen etenemisen kannalta on tärkeää, että arki kotona sujuu hyvin. Maahanmuuttajataustaiselle aikuisopiskelijalle esimerkiksi viranomaisten päätökset ja niihin liittyvä viranomaisasiointi ja muu arkeen liittyvä asiointi voivat aiheuttaa arjessa erilaisia väärinymmärryksiä. Kuraattorin psykososiaalisen tuki liittyy myös palveluohjaukseen ja neuvontaan, kuten viranomaispalveluihin tai sosiaalietuuksiin, esimerkiksi asumiseen ja opiskeluun sekä palveluverkossa toimimiseen. Kuraattori vahvistaa samalla myös opiskelijan ymmärrystä suomalaisesta hyvinvointijärjestelmästä.

1.2 Tutkimuksen tavoite ja tutkimustehtävä

Tutkimuksessa on tarkoituksena kuvata ammatillisessa oppilaitoksessa työskentelevien kuraattorien kokemuksia siitä, miten kuraattorien psykososiaalinen tuki vastaa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tarpeisiin ja miten sitä voidaan kehittää. Tavoitteena on tuottaa lisää tietoa kuraattorin työn tueksi.

Tutkimustehtävinä on:

1. Kuvata, minkälaista psykososiaalista tukea maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat tarvitsevat ja minkälaisessa toimintakontekstissa tuen tarve ilmenee
2. Kuvata, miten yksilökohtaista kuraattorityötä maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tukena voidaan kehittää

2 Kuraattori ammatillisen oppilaitoksen sosiaalityöntekijänä

2.1 Kuraattorin työ aikuissosiaalityökentässä

Aikuissosiaalityöksi kutsutaan sosiaalityötä, jota tehdään aikuisväestön eli työikäisten ja työelämän ulkopuolella olevien aikuisten osallisuuden edistämiseksi yhteiskunnassa, kuntien sosiaalitoimistoissa. Aikuissosiaalityön taustalla vaikuttavat ja myös ohjaavat sosiaalihuoltolaki ja sitä täydentävät lait (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014). Aikuissosiaalityön tehtävinä nähdään muutokseen tähtäävä työ sekä huollollinen sosiaalityö, jonka tavoitteena on tukea asiakkaan elämän ylläpitämistä. Aikuissosiaalityössä korostuvat asiakkaan ja työntekijän välinen vuorovaikutus, luottamuksen rakentuminen sekä henkilökohtainen asiakkuus. Aikuissosiaalityössä kyse on siten myös suhdeperustaisesta toiminnasta, kumppanuudesta. Se tukee asiakkaan tarpeisiin vastaamisessa ja luottamuksellisen suhteen rakentumisessa. Kokonaisvaltaiseen tukeen tarvitaan asiakkaan ja työntekijän näkökulmasta myös palvelujärjestelmän tuntemista ja itse palvelujärjestelmän toimivuutta. (Svenlin, Matthies & Turtiainen 2021, 10–12.)

Aikuissosiaalityön sisältökokonaisuus on laaja, ja se tehtävänä on turvata viime kädessä se, että kukaan ei vaikeassa elämäntilanteessaan jää yhteiskunnan tarjoaman, yhteiskunnan vastuulla olevan avun ulkopuolelle. Aikuissosiaalityön tehtäväksi nähdään myös niiden auttaminen, jotka eivät muuten tule näkyviksi yhteiskunnassa. Tavoitteena olevaa muutostyötä toteutetaan asiakkaan omassa elämismaailmassa ja toimintaympäristössä. (Kokkonen 2021, 41–42; Välimaa 2021, 64.) Sirkka Alho (2021, 69) toteaa, että monitoimijainen ja asiakkaan palveluverkkoon liittyvä yhteistyö tunnistetaan asiakkaan tilanteen hoitamisessa hyödylliseksi, monitoimijaista yhteistyötä ei silti riittävästi tehdä. Silti asiakkaan asioita voi käsitellä lukuisa joukko asiantuntijoita, mutta ilman selkeää vastuuta asiakkaan kokonaistilanteen haltuunotosta. Asiakkaan näkökulmasta hän voi myös jäädä harmaalle alueelle, jossa ei saa lainkaan tarvitsemiaan palveluita. (Alho 2021, 69–71.)

Kirsi Juhila (2008) määrittää aikuissosiaalityöksi lapsuuden ja vanhuuden väliin jäävän osan alueen. Juhila toteaa, että sosiaalityössä ikään liittyy lähtökohtaisesti erilaisia yhteisiä jaettu

odotuksia ja sääntöjä henkilön toimijuudessa. Palveluiden saamisessa sosiaalityötä organisoidaan pitkälti ikään liittyvillä kriteereillä eli toiminta määrittyy elämänkaarimallin perusteella. (Juhila 2008, 82–83.) Leila Kankainen (2012) viittaa sosiaalityön lisensiaatintutkimuksessaan Kyösti Raunion (2011a) näkemykseen aikuissosiaalityön kiinnittymisestä yhteiskunnan määrittämiin tehtäviin ja työn toteutumisesta kunnan sosiaalitoimessa. Kankainen toteaa Raunion nostavan esiin sosiaalityön luonteeseen liittyen työhön sisältyvinä keskeisinä asioina arvoihin, moraaliiin ja etiikkaan liittyvät asiat. (Kankainen 2012, 5.)

Jorma Sipilä (1996, 213–226) jäsentää sosiaalityön asiakastyön kolmeen eri näkökulmaan: byrokraattiseen työhön, palvelutyöhön ja psykososiaaliseen työhön. Julkisen palvelukokonaisuuden taustalla oleva byrokratiatyö on pitkälti hallinnollista ja päätöksentekoon liittyvää työtä. Byrokratiatyö mahdollistaa ja turvaa yhteiskunnan näkökulmasta olennaisen asian eli kansalaisten oikeuksien toteutumisen. Palvelutyön Sipilä (1996) liittää sosiaalityöhön keskeisesti liittyvään osa-alueeseen eli asiakkaan neuvontaan ja ohjaukseen. Psykososiaalisen työtavan määrittelemisen ei ole yksinkertaisen selkeää. Työn tavoitteena on vaikuttaa asiakkaan tilanteeseen ja kokemuksiin, asiakasta tuetaan ja mukana on myös kontrollin ulottuvuus.

Timo Toikon (2005, 213–221) mukaan sosiaalityön kokonaisuus muodostuu lähtökohtaisesti kahdesta osa-alueesta: ei materiaalisen avun ja materiaalisen avun mukaisesti. Ei materiaalisen avun taustalla vaikuttavat kysymykset sosiaalityön käytännöistä, toimintatavoista sekä tasavertaisuudesta asiakkaiden kohtaamisessa. Ne mahdollistavat muutoksen työn kohteena olevan elämässä. Materiaalisen avun osa-alueita toteutetaan Toikon mukaan vahvasti kunnan sosiaalitoimessa osana yhteiskunnan tehtävää, ja taustalla vaikuttavat kysymykset sosiaalisten oikeuksien toteutumisesta. Toikko toteaa myös, että perusturvallisuudesta huolehtimisen ohella samalla huolehditaan osin asiakkaan muistakin tarpeista. (2005, 213–221.)

Tuija Nummela (2011) siteeraa väitöskirjassaan Kotron (2008) näkemystä aikuissosiaalityön määrittelemisessä. Kotron mukaan aikuissosiaalityön osa-alueita ovat sekä yksilöön liittyvä kuntouttava että sosiaalipsykologinen ja yhteiskunnan rakenteisiin liittyvä työ, joka tapahtuu

myös alueellisena. Kotron mukaan aikuissosiaalityön menetelmät ovat kuntouttavia, moniammatillisia, verkostotyöhön liittyviä, psykososiaalisia ja dialogisia. (Nummela 2011, 24.)

Ammatillisen oppilaitoksen kuraattori työskentelee aikuisten opiskelijoiden parissa, ja kiinnittyy aikuissosiaalityön kokonaisuuteen osana opiskeluhuollon sosiaalityötä. Kuraattori sosiaalityöntekijänä toimii erilaisissa toimijapositioneissa opiskelijan tilannetta määrittävistä näkökulmista riippuen. Taustalla vaikuttavat erilaiset rakenteelliset tekijät, kuten palveluiden järjestäminen, erilainen lainsäädäntö, yhteistyöverkostot ja muut auttamista jäsentävät verkostot. Kuraattori auttaa opiskelijaa näkemään mahdollisuuksia ja tukee opiskelijaa eteenpäin elämässä ammatin hankkimisen ja työelämään pääsyn mahdollistamiseksi ja yhteiskuntaan kiinnittymisen vahvistamiseksi. (Perttula 2021, 86–100.)

2.2 Kuraattorin työ opiskeluhuollon toimintakontekstissa

2.2.1 Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki

Kuraattoripalvelut tulivat lakisääteisiksi toisen asteen oppilaitoksiin Oppilas- ja opiskelijahuoltolain uudistamisen yhteydessä (1287/2013). Lain mukaan opiskeluhuollon toteutumista ja vaikuttavuutta on seurattava valtakunnallisesti (25 §), ja sitä tekevät Opetushallitus ja Terveiden ja hyvinvoinnin laitos yhdessä. Heidän tehtäväänsä kuuluu myös opiskeluhuoltopalvelujen (24 §) ohjaaminen ja kehittäminen. (Oppilas- ja opiskelijahuoltolaki 1287/2013.) Terveiden ja hyvinvoinnin laitos raportoi säännöllisesti opiskeluhuollon seurannan tuloksia kuraattorityöstä toisen asteen oppilaitoksissa (Hietanen-Peltola, Vaara & Laitinen 2019, 1.)

Vuonna 2017 uudistettiin myös laki ammatillisesta koulutuksesta (531/2017), laki tuli voimaan vuoden 2018 alussa. Lain muutos toi kuraattoripalvelut lakisääteisiksi myös toisen asteen oppilaitoksiin aikuisopiskelijoille. (Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017.) Oppilas- ja opiskelijahuoltolakiin on suunnitteilla muutoksia, ne liittyvät kuntien sosiaali- ja terveyspalvelujen siirtymiseen uusille hyvinvointialueille. Oppilas- ja opiskeluhuoltolakiin tulevien

muutosten tavoitteena on vahvistaa koulutuksen järjestäjien ja hyvinvointialueiden välistä yhteistyötä sekä vahvistaa hyvinvointialueen opiskelijoiden tukea. (HE 19/2022 vp.)

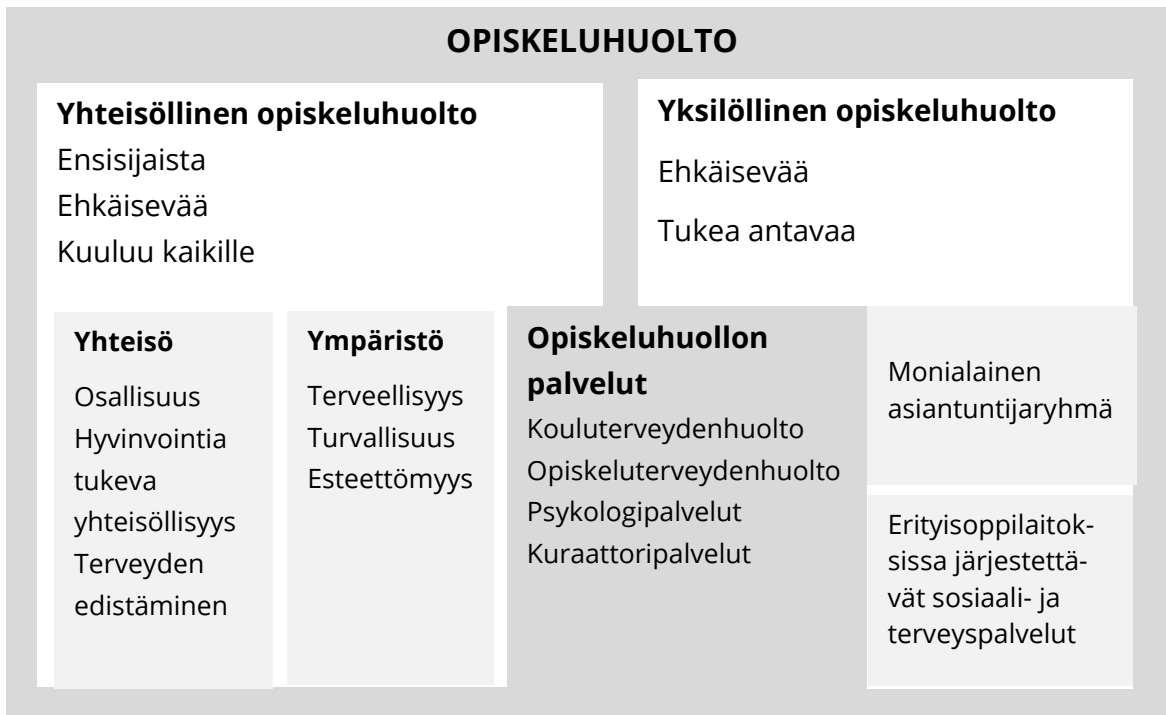
2.2.2 Sosiaalihuoltolaki

Koulun ja ammatillisen koulutuksen sosiaalityötä määrittelee myös sosiaalihuoltolaki (1301/2014). Lain lähtökohtana on hyvinvoinnin ja sosiaalisen turvallisuuden edistäminen, osallisuuden lisääminen sekä eriarvoisuuden vähentäminen. Laissa nostetaan esille yhdenvertaiset, tarpeenmukaiset ja riittävän laadukkaat sosiaalipalvelut sekä muut hyvinvointia edistävät toiminnot. Laissa näkyy asiakaskeskeisyyden vaade ja myös asiakkaan oikeus saada hyvää palvelua ja kohtelua sosiaalihuollossa. Laki velvoittaa kuntaa tekemään yhteistyötä eri toimialojen ja toimijoiden kesken. Sosiaalihuoltolakiin tehdyssä, 1.1.2023 voimaan tulevassa sääntömuutoksessa (§ 27 C) hyvinvointialueita veloitetaan osallistumaan ammatillisesta koulutuksesta annetun lain tarkoitettuun opiskeluhoollon järjestämiseen ja järjestämään kuraattoripalvelut sekä toimimaan yhteistyössä alueen eri toimijoiden kesken. Eri toimijoilla tarkoitetaan opiskeluhoollon, opetusta, opetuksen ja koulutuksen sekä muiden tarvittavien tahojen kanssa tehtävää yhteistyötä. Eri toimijoilla tarkoitetaan myös oppilaan vanhempia ja huoltajia tai alaikäisen opiskelijan vanhempia ja huoltajia. (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, § 27, § 27 C.)

2.2.3 Opiskeluhoollon

Opiskeluhoollon tehtävänä on tukea oppilaitoksissa ja kouluissa opiskelijoiden ja oppilaiden hyvinvointia kokonaisvaltaisesti. Opiskeluhoollon toimintamuotoja ovat yhteisöllinen ja yksilöllinen opiskeluhoollon. Lähtökohtaisesti oppilashuollon tavoitteena on tukea eri tavoin oppilasta tai opiskelijaa opinnoissa edistymisessä ja varmistaa, että opiskelijan taustalla mahdollisesti olevissa esteissä voidaan auttaa. Oppilaiden ja opiskelijoiden hyvinvoinnin lisäksi opiskeluhoollon edistää myös laajemmin opiskeluympäristön ja -yhteisön hyvinvointia sekä tekee monialaista yhteistyötä eri toimijoiden kanssa. Toiminnassa halutaan varmistaa riittävä ja yksilökohtainen tuki. (THL 2022a.)

Opiskeluhoolto on lähtökohtaisesti ehkäisevää, yhteisöllinen opiskeluhoolto myös ensisijaista. Opiskeluhoolto muodostuu kaikille kuuluvasta **yhteisöllisestä opiskeluhoollosta** sekä **yksilöllisestä opiskeluhoollosta**, joka nimensä mukaisesti on yksilöllistä tukea antavaa. (THL 2022a, Opiskeluhoollon kokonaisuus.)

Kuvio 1. Opiskeluhoollon kokonaisuus (THL 2022a.)

Kuraattorin työ on osa yksilökohtaisen opiskeluhoollon kokonaisuutta. Kuraattori tarjoaa tukea opiskelijan psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin edistämiseksi ja opiskelujen sujumisen eli niissä etenemisen mahdollistamiseksi. Kuraattorin tuki liittyy myös sosiaalisiin suhteisiin ja vuorovaikutukseen sekä erilaisiin perhetilanteisiin. Opiskelijan tarvitessa tukea, hänellä pitää olla mahdollisuus henkilökohtaiseen keskusteluun oppilaitoksen kuraattorin tai psykologin kanssa viimeistään seitsemäntenä työpäivänä, kiireellisissä tapauksissa vielä nopeammin eli joko samana tai seuraavana päivänä. (THL 2022a; Hietanen-Peltola ym. 2019, 7.)

Yksilökohtaiseen oppilashuoltoon kuuluvat myös koulu- ja opiskeluterveydenhuolto, psykologipalvelut sekä monialainen eri asiantuntijoiden tarjoama yksilökohtainen tuki.

Monialaista työtä tarvitaan tuen tarpeiden selvittämiseksi ja järjestämiseksi. Oppilashuollon tavoitteena on vastata myös erityisen tuen tarpeeseen nopeasti. Opiskelijan avuntarpeen tunnistamisessa keskeisiä henkilöitä ovat opettajat. (THL 2022a.)

2.2.4 Monialainen yhteistyö

Kuraattorin työssä ja opiskeluhuollon tuen järjestämisessä tarvitaan myös monialaista yhteistyötä. Monialaista yksilökohtaista oppilashuoltoa varten kootaan tarpeen ja tilanteen mukainen erilaisten asiantuntijoiden ryhmä. Asiantuntijaryhmä kartoittaa tuen tarvetta ja tarvittavia tukimuotoja, ja myös järjestää tarvittavan tuen. Asiantuntijaryhmässä käsittelyyn tarvitaan myös opiskelijan suostumus. (Perälä, Hietanen-Peltola, Halme, Kanste, Pelkonen, Peltonen, Huurre, Pihkala & Heiliö 2015, 96–98.) Monialaisen yhteistyön lähtökohtana on asiakaslähtöisyys eli sen varmistaminen, että asiakas saa yhteistyön kautta parempaa palvelua (Pehkonen ym. 2019, 89). Lainsäädännössä ja ammatillisessa työssä monialaisen yhteistyön rinnalla käytetään myös ilmaisuja monitoimijaisuus, moniammatillisuus ja monitieteellisyys (Mönkkönen & Kekoni 2020, 216). Sosiaali- ja terveysalan tutkimuksissa yhteistyötä kuvataan yhteistoiminnallisuudella, mikä liittyy jaettuun asiantuntijuuteen ja asiakkuuteen (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019, 16).

Moniammatillisuus määritellään sosiaali- ja terveydenhuollon toimintaympäristössä jaetuksi asiantuntijuudeksi ja eri toimijoiden väliseksi yhteistyöksi erilaisissa asiakas- ja potilastyön kohtaamisissa. Moniammatillisuus antaa tarvittaessa myös mahdollisuuden liikkua eri professioiden alueilla. Omista ammattiroolirajoista luopumista ja toisten asiantuntemukseen kuuluvilla alueilla liikkumisen mahdollistamista kutsutaan transprofessionaalisuudeksi. Monialaisessa yhteistyössä tarvitaan eri toimijoiden kohdalla omien ammatillisten rajojen, reviirien ylittämistä ja muiden toimijoiden arvostavaa kohtaamista. Ilman sitä ei löydy yhteistä kieltä ja yhteistä työskentelyorientaatiota. (Kekoni, Mönkkönen, Hujala, Laulainen & Hirvonen 2019, 15–16, 29.) Moniammatillinen työ edellyttää yhteistyön rinnalla kunnioittavaa ja luottamuksellista ilmapiiriä, jossa yhteinen keskustelu ja reflektio on mahdollista. Moniammatillisen työryhmän

epäselvät vastuut ja tavat viestiä aiheuttavat haasteita toimivalle yhteistyölle. (Mönkkönen, Kekoni, Jaakola, Profiam & Pehkonen 2019, 138.)

Merja Laitinen kollegoineen (2018) tarkasteli tutkimuksessaan sosiaalityön interprofessionaalista asiantuntijuutta koulun sosiaalityössä. Kuraattori oppilaitoksen sosiaalityön asiantuntijana eroaa työskentelyorientaatiollaan muista oppilaitosyhteisön toimijoista, joiden orientaatio on pedagoginen. Ero työskentelyorientaatiossa vaikuttaa myös kuraattorin toimintamahdollisuuksiin oppilaitoksessa. Laitinen kollegoineen (2018) viittaa Laitisen ja Turusen (2016) näkemykseen interprofessionaalisuuden lähtökohdasta: kyse on yhdessä toimimisesta ja yhteisen tiedon rakentamista. Eri professioiden oma ja myös yhteinen asiantuntijuus vahvistuu silloin, kun tietoa ja osaamista aidosti jaetaan yhdessä yli ammattiryhmien. Interprofessionaalisuus pohjautuu myös monitoimijuudelle, jossa asiantuntijat yhdessä asiakkaan tekevät yhteisiä ratkaisuja tasa-arvoisesti. Laitinen kollegoineen (2018) nostaa esiin myös Anna Metterin (1996) jäsenyyksen interprofessionaalisuuden erosta multiprofessionaalisuuteen, jossa ammattiryhmien yhteistyössä erilaiset roolit ja hierarkiat eivät muutu. (Laitinen, Kemppainen, Lakkala, Kauppi, Veikanmaa, Välimaa & Turunen 2018, 156–157.)

2.2.5 Eri kulttuurisen viitekehyksen asiakkaat kuraattorin työssä

Kuraattori oppilaitoksen sosiaalityön asiantuntijana tukee maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan integroitumista yhteiskuntaan. Kuraattori tekee yhteistyötä opiskeluun ja niiden etenemisen sujuvoittamiseksi myös eri viranomaisten kanssa.

Aikuiskoulutuksen maahanmuuttajataustaiset opiskelijat ovat taustaltaan heterogeeninen ryhmä. Heidän lähtökohtansa ovat erilaiset ja tarpeensa vaihtelevat. Asiakkaan ohjaamisessa tarvitaan myös konkreettisten asioiden ratkaisemista. Tarve on sidoksissa siihen, miten kauan asiakas on Suomessa ollut. Asiakkaan ja työntekijän yhteisellä kielellä on merkitystä, aina yhteistä kieltä ei ole. Puutteellinen kielitaito saa aikaan myös väärinymmärryksiä. (Pakarinen 2013, 282–287.) Kielitaidon merkityksen keskeisenä kysymyksenä nostavat esille useat tutkijat. Hiitola, Anis ja Turtiainen (2018, 238–239) nostavat esiin kieleen liittyen asiakkaan ja

sosiaalityöntekijän vuorovaikutustilanteessa tulkkauksen käytön ja siihen liittyviä käytäntöjä. Tulkkaukseen liittyy myös mahdollisuus kulttuuriin ja tulkintaan liittyviin väärinymmärryksiin. Luottamus on keskeinen asia vuorovaikutustilanteessa tulkkausta käytettäessä. Tulkkaustilanteessa vaikuttavat erilaiset valtaan liittyvät tilanteet. Kun viranomaisen onkin esimerkiksi tulkkauksen kohteena, niin kielivähemmistöä edustavan asiakkaan ja viranomaisen valtasuhde muuttaa luonnettaan. (Hiitola, Anis & Turtiainen 2018, 238–239.) Myös Eine Pakarinen nostaa esille riittävän kielitaiton merkityksen asiakastilanteessa (2018, 70). Pakarinen viittaa väitöskirjassaan Hammar-Suutarin (2006) näkemykseen laajemman ymmärtämisen merkityksen eri kulttuuritaustaisten asiakkaiden kohtaamistilanteissa. Kohtaamisen taustalla vaikuttavat erilaiset ennakoasenteet ja aiempi historia kokemuksineen. (Pakarinen 2018, 70.)

Anneli Pohjola (1993) nostaa esille myös sosiaalityössä käytettävän kielen, ammattikielen, riittävän ymmärtämisen. Usein asiakkaiden erilaisten tilanteiden kuvaamisessa saatetaan käyttää esimerkiksi terminologiaa ja se luo ei luo tasavertaista vuorovaikutustilannetta asiakkaan kanssa. Asiakkaan kieli kiinnittyy hänen arkeensa, elämäänsä ja eroaa sosiaalityöntekijän kielestä. Kielten erilaisuus on myös sidoksissa eri tilanteisiin. Kielen pitäisi määrittää asiakkaan kautta, huomioiden myös kulttuuriset lähtökohdat. Kielellä on ratkaiseva merkitys asiakassuhteessa. (Pohjola 1993, 79–82.)

Kathleen Valtonen (2008, 32) nostaa esille Lumin (1999) kulttuuriseen lähestymistapaan liittyvän näkemyksen siitä, että asiakastyössä on keskeistä, että sosiaalityöntekijä kohtaa eri kulttuurisista viitekehyksistä tulevat asiakkaansa avoimesti ja myös tasavertaisesti. Työntekijän on ymmärrettävä tai hänellä on oltava halu ymmärtää asiakkaan kulttuuritaustaa ja siihen olennaisesti liittyviä asioita, kuten esimerkiksi arvoja, maailmankuvaa, perinteitä ja uskomusjärjestelmiä. Asiakkaan kulttuuritaustaan liittyvien asioiden ymmärtäminen ja huomioon ottaminen vahvistaa asiakassuhdetta monella tapaa. (Valtonen 2008, 32.)

Kulttuuritaustan näkökulmasta on tärkeää ymmärtää se, miten maahanmuuttaja asennoituu yhteiskunnan uuteen kulttuuriin. Berry (1997, 9–12) määrittelee akkulturaation käsitteenä tarkoittavan sitä, missä määrin maahanmuuttaja on valmis säilyttämään oman kulttuurinsa ja

omaksumaan uuden vastaanottavan maan kulttuurin. Berryn mukaan tarjolla on neljä erilaista asennoitumisen muotoa. Asennoitumisena voi olla integraatio eli molemmat eli uusi ja vanha kulttuuri hyväksytään. Asennoitumisena voi olla assimilaatio, joka hylkää vanhan, mutta omaksuu uuden kulttuurin. Vaihtoehtona voi olla myös separaatio, joka hyväksyy vanhan, mutta hylkää uuden kulttuurin tai marginalisoituminen, joka hylkää molemmat kulttuurit. Sakamoto (2007, 519) toteaa, että Berryn luomaa akkulturaatio -käsitettä on kritisoitu siitä, että se pienentää maahanmuuttajan omaa vanhaa kulttuuria, kun sitä verrataan vastaanottavan maan kulttuuriin normeihin siitä lähtökohdasta, että määrittävänä tekijänä olisi valtakulttuuri. Sakamoto toteaa Berryn luoman mallin tukevan integroitumista toivottavimpana akkulturaation lopputuloksena. (Sakamoto 2007, 519.)

Hammar-Suutari (2009) toteaa, että viranomaistyössä kulttuurien erilaisuuden kohtaamisen taustalla vaikuttavat osaltaan myös työntekijän omat ja työyhteisön vakiintuneetkin käsitykset monikulttuurisuudesta. Erilaisissa asiakastyön kohtaamistilanteissa tarvitaan kulttuurien välistä ammatillista osaamista, se mahdollistaa kulttuurien välisen luontevan kohtaamisen. (Hammar-Suutari 2009, 122–123.) Monimuotoisuus-käsitettä voidaan käyttää erilaisissa yhteyksissä ja erilaisissa tarkoituksissa. Sen kautta voidaan tarkastella käsiteltävän toiminnan useita erilaisia osa-alueita. (Hammar-Suutari 2009, 70–71.)

Anneli Pohjola (1993) nostaa esille myös eri sukupuoliin liittyvät lähtökohtaiset kulttuuriset käsitykset. Sosiaalityöntekijän ja asiakkaan välisessä suhteessa vaikuttavat myös sukupuoleen liittyvät erilaiset perusolettamukset ja suhtautumistavat. (Pohjola 1993, 76–78.)

2.3 Kuraattorin toimijapositioneja ja diskursiivisia toimijakonteksteja

Toimijapositioneja kuva kuraattorin asemituista suhteissa asiakkaaseen ja ympärillä olevaan toimijaverkostoon. Rauno Perttula jäsentää sosiaalityöntekijän toimijapositioneja opiskelija-huollon sosiaalityössä neljän erilaisen, myös päällekkäisen ja muuttuvan toimijaposition kautta. Positioneja ovat **koordinoijan, rinnalla kulkijan, sillanrakentajan** sekä **tulkitsijan ja tukijan**. Positioneiden taustalla vaikuttavat erilaiset asiakassuhteet, ammatilliset menetelmät sekä

yhteistyöhön liittyen verkostojen rakenne. Perttula viittaa jäsentämisen yhteydessä myös Kirsi Juhilan neljään eri toimijaposition jäsennykseen, Juhila (2006) kuvaa suhdetta **liittämis- ja kontrollisuhteena, kumppanuussuhteena, huolenpitosuhteena ja vuorovaikutuksessa rakentuvana suhteena**. (Perttula 2021, 90.)

Juhila (2006) toteaa, että ensimmäisessä toimijapositionissa eli liittämis- ja kontrollisuhteessa työntekijä integroi asiakasta osaksi yhteiskuntaa ja sen mekanismeja, ja tarpeen ilmaantuessa asiakasta voidaan kontrolloida liittämiseen liittyen. Asiakas on tällaisessa suhteessa vastaanottavassa osassa, toiminnan kohteena. Toisessa toimijapositionissa eli kumppanuussuhteessa asiakas ja sosiaalityöntekijä ovat tasavertaisesti toimivia kumppaneita jäsentäessään asiakkaan tilannetta. Kumppanuussuhteessa kyse on samalla myös osallistavasta sosiaalityöstä, jossa keskeisenä lähtökohtaisena tavoitteena on täysivaltainen kansalaisuus. Osallistavassa sosiaalityössä osapuolet kohtaavat tasavertaisesti ilman vastatakkainasettelua. Osallistavassa sosiaalityössä tavoitteena on asiakkaan osallisuuden vahvistuminen omassa elämässä, siihen liittyvässä toiminnassa ja ratkaisuissa. Osallistavassa sosiaalityössä asiakkaan elämään liittyvä sosiaalityöntekijän väliintulo vahvistaa kansalaisuutta, ja se myös kannustaa asiakkaita vaatimaan oikeuksiaan yhteiskunnassa ja sen palveluissa. (Juhila 2006, 49–50, 103–120.)

Juhilan jäsenyyksen kolmannessa toimijapositionissa eli huolenpitosuhteessa on kyse siitä, että sosiaalityön tehtäväksi nähdään huolenpito asiakkaista elämän eri tilanteissa, silloin jos asiakkaat eivät itse kykene sitä tekemään eli tarvitsevat siihen apua ja tukea. Lähtökohtana jäsenyyksessä on se, että sosiaalityöntekijän tehtävänä on pitää huolta asiakkaasta. Asiakkuutta määrittävä tekijä ei ole asiakkaan aktiivisuus, sillä asiakkaan oikeuksien toteutumiselle ei voi asettaa ehtoja. Juhilan neljännessä toimijapositionissa eli vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa kyse on siitä, että työntekijöiden ja asiakkaiden suhteessa vaihtelevat erilaiset roolit kohtaamisten aikana. Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa keskeisiä asioita ovat sosiaalisten ongelmien näkemykseen liittyvä määrittäminen sekä identiteettiin liittyvä määrittäminen, kuten esimerkiksi uhri ja toimija, tukija ja kontrolloija. Erilaisissa vuorovaikutustilanteissa asiakkaat ja sosiaalityöntekijät myös muokkaavat itselleen ja toisilleen identiteettejä. Vuorovaikutuksessa rakentuvassa suhteessa käydään neuvotteluja

asiakkaan, sosiaalityöntekijän ja myös hyvinvointiyhteiskunnan eri toimijoiden identiteetteihin ja myös tehtäviin liittyen. (Juhila 2006, 151, 201–202, 253–254.)

Kuraattorin työssä diskursiivista toimijakontekstia määrittää se, miten tilanteita ja ongelmia määritellään ja miten asioita lähestytään. Diskursiiviset toimintakontekstit jäsentävät myös sitä, mikä taho on tilanteessa toimijana ja asiantuntijana hallitsevassa roolissa. Se auttaa siten myös erilaisten suhdeverkostojen määrittämisessä ja määrittää kuraattorin position suhteessa ympärillä olevaan toimijaverkostoon. (Perttula 2021, 90.) Opiskelijahuollon sosiaalityön kontekstit kiinnittyvät siihen, että opiskelijoiden tehtävänä on hankkia itselleen ammatti ja tarvittava koulutus. Opiskelijoiden lähtökohtaiset taustat vaihtelevat ja taustalla on erilaisia haasteita opiskelijan elämänhistoriaan ja -tilanteisiin ja muihin erilaisiin opintojen etenemistä hidastaviin tekijöihin liittyen. Lähtökohtaisesti opiskelijahuollon kuraattorin työssä voidaan erottaa neljä toimijakontekstia: oppimis-, kasvatus-, moraal- ja patologiadiskurssit. Niiden sisällä kuraattorin eri toimijapositiot voivat vaihdella. (Perttula 2021, 90.)

Tarkastellessa esimerkiksi opiskelijan opintojen etenemiseen liittyviä haasteita, opiskelijan tilannetta voidaan lähestyä tai ongelmien voidaan ajatella johtuvan oppimisvaikeuksista, silloin asia kiinnittyy oppimisdiskurssin kontekstiin ja pedagogisiin asioihin. Kuraattorin toimijapositio liittyy silloin koordinointiin eli opiskelijan tukemiseen opiskeluihin sitoutumisessa ja tuen saamisessa. Perttula toteaa, että koordinoijan toimijapositio on samantapainen kuin Juhilan (2006) liittämisen- ja kontrollisuhde, jossa työntekijällä ja asiakkaalla on hierarkkinen suhde. Juhilan mukaan työntekijä käyttää tällöin omaa vertikaalista asiantuntijuuttaan arvioinnissa ja toimenpiteissään. Moraalidiskurssissa opintojen etenemisen haasteiden taustalla voivat esimerkiksi vaikuttaa erilaiset kurinpidolliset asiat, kuten opiskelijan poissaolot ja erilaiset rikkomukset. Niihin puututaan lähtökohtaisesti erilaisten sanktioiden avulla. Kuraattori voi toimia sillanrakentajana opiskelujen jatkamiseen liittyvien asioiden ratkaisemisessa. Haasteellisimmissä tilanteissa kuraattorin sillanrakentamiseen liittyvä tuki ei riitä opiskelijan kannalta parhaan ratkaisun löytymiseen, ja silloin kuraattori voi asettua rinnalla kulkijan positioon. Kuraattorin positio voi myös liittyä tulkitsijan tai tukijan positioon. Kuraattorin työssä pitkäjänteisyys ja luottamuksellisen suhteen rakentaminen ja ylläpitäminen on tärkeää.

Sillanrakentajan positiossa kuraattorille tulevat näkyväksi myös asiakkaan erilaiset palvelut, kuten kuntoukselliset palvelut. Asiakkaan ongelmiin ja palveluprosesseihin liittyvä tietokokonaisuus ei ole välttämättä tullut näkyväksi kuraattorille tai laajemmin palveluverkostolle, kun tieto ei eri syistä johtuen järjestelmässä liiku. Syitä ovat esimerkiksi tiedon hajanaisuus tai se, että tietojen siirtymistä on rajattu. (Perttula 2021, 90–95.)

Opiskelujen etenemiseen liittyviä haasteita voidaan tarkastella myös kasvatusdiskurssin näkökulmasta, silloin haasteet nähdään opiskelijan elämänselityksensä ja -tilanteeseensa liittyviksi. Kuraattorin toimijapositio on silloin rinnalla kulkija, ja myös verkostotyöllä on iso merkitys. Rinnalla kulkijan toimijapositio linkittyy myös muutoksen tavoittelemiseen asiakkaan elämässä. Perttula toteaa Juhilan (2006) vastavuoroisen kumppanuussuhde-jäsenyyden kuvaavaan tätä horisontaalista rinnalla kulkijan asiantuntijuutta. (Perttula 2021, 90–97.)

Patologiadiskurssissa katse on opiskelijan terveydellisiin asioihin liittyvissä opiskelujen esteenä olevissa haasteissa ja opiskelijan kuntoutumista tuetaan, jotta opiskeleminen olisi mahdollista. Kuraattorin toimija positio painottuu opiskelujen jatkamisen varmistamiseksi tulkitsijan ja tukijan positioon. Kuraattori liikkuu ja toimii opiskelijahuollon sosiaalityöntekijänä eri diskurssien kokonaisuudessa ja myös osana verkostoja, sillä opiskelijan ongelmat ja haasteet liittyvät toisiinsa. Tämän diskursiivisissa toimijakonteksteissa liikkumisen yhteydessä voi myös syntyä ristiriitoja siihen liittyen, miten kokonaisuudessa on määritelty tilannetta ja eri toimijapositioita sekä toimenpiteitä. Kuraattorin toimijaposition määrittely vaikuttaa siihen, minkälaiset mahdollisuudet kuraattorilla on oman asiantuntijuutensa käyttämiseen tilanteessa. Kuraattori toimii myös tilanteissa, joissa palvelujärjestelmään liittyvät syyt vaikuttavat asiakkaan elämään siten, että asiakas tarvitsee apua. Kuraattori auttaa asiakasta selviytymään tilanteissa ja myös asiakkaan kuulluksi tulemisen kokemuksen syntymisessä. Asiakkaan näkökulmasta on kuormittavaa saada kielteisiä päätöksiä, erityisesti jos ne toistuvat. (Perttula 2021, 90–98.)

Kuvio 2. Sosiaalityöntekijän toimijapositiot ja diskursiiviset toimintakontekstit opiskelijahuollossa (Perttula 2021, 92.)

Opiskelijahuollon kuraattorina aiemmin toiminut Rauno Perttula on väitöskirjassaan (2015) jäsentänyt tutkimustulosten pohjalta yllä olevan kuvion 2. mukaisesti opiskelijahuollon sosiaalityön neljää eri toimijapositioita ja diskursiivista toimijakontekstia. Toimijapositiot muuttuvat ja ovat myös päällekkäisiä, taustalla vaikuttavat yhteistyöverkostojen rakenne, asiakassuhteet ja menetelmät ammatillisesti. Perttulan nuorten aikuisten parissa tekemässä sosiaalityön tutkimuksessa (2021) on hyödynnetty samaa jäsenystä. (Perttula 2021, 92.)

3 Psykososiaalinen orientaatio opiskelijahuollon sosiaalityössä

3.1 Psykososiaalisen sosiaalityön käsite

Psykososiaalisen työn käsite ei ole yksiselitteinen. Käsitettä käytetään laajimmillaan viitattaessa työhön, jossa kohteena ovat sosiaaliset ja psyykkiset kysymykset koko sosiaalialalla ja terveydenhuollossa. Psykososiaalisuus perussuuntautumistapana liittyy lähtökohtaisesti ihmishuhtetyöhön ja myös eri ammatteihin. Psykososiaalista suuntautumista voidaan tarkastella myös tietyn ammattiryhmän työssä, esimerkiksi osana sosiaalityön kokonaisuutta. Sosiaalityössä korostuvat tietyt piirteet ja osa-alueet, kuten terapeutisuus ja psykologian tietoinen jäsentäminen osana tietoperustaa. (Granfelt 1993, 177.) Myös Jorma Sipilä (1996, 224–225) toteaa psykososiaalisen työn määrittelyn vaikeuden. Sipilän mukaan psykososiaalisessa työssä tuetaan ihmisen psyykkistä selviytymistä, ja usein tavoitellaan muutosta toimintaan ja ajatteluun. Myöskään asiakkaan aineellisia tarpeita ei sivuuteta. Granfelt (1990) määrittelee psykososiaalisen työn lähestymistavan kokonaisuudeksi, jossa sosiaalitieteellinen ja psykologinen tieto yhdistyvät toisiinsa (Granfelt 1990, 89).

Psykososiaalinen lähestymistapa yleiskäsitteenä kuvaa sosiaalityön tapauskohtaista terapeutista yksilökohtaista muotoa. Sosiaalityön keskustelussa yksilökohtaista ja terapeutista sosiaalityötä käytetään liki rinnakkaisena käsitteenä psykososiaalisen työn kanssa. Lähestymistapa on yksilöllinen, tapauskohtainen ja terapeutisesti suuntautunut sekä asiakastyötä painottava. Lähestymistapana se sopii sosiaalityön erilaisiin terapeutista orientaatiota painottaviin alueisiin ja tehtäviin, esimerkiksi koulukuraattorin työhön. (Toikko 2000, 108.)

Sipilä (1996) toteaa, että psykososiaalisen työn määrittely ei ole helppoa työtavan tunnusomaisten ominaisuuksien, tunnusmerkkien, eroavuuksien vuoksi. Usein erottelua pyritään tekemään esimerkiksi psykososiaalisen työn ja psykoterapian välillä. Selkeäksi eroksi näiden kahden välillä Sipilä toteaa, että psykososiaalisessa työssä työskennellään minän kanssa ja psykoterapiassa pitkälti tiedostamattoman kanssa. Sipilä toteaa, että psykososiaalinen työ ei ole psykoterapiaa ja viittaa samalla Börjesonin (1985) kuvaukseen yksilön lukkiutumien

avaamiseen suhteessa itseen tai muihin. Psykososiaalisessa työssä asiakkaalle tarjotaan kontrolloitua tukea. Sosiaalityöntekijän tavoitteena on saada aikaan muutos tuen tarpeen aiheuttaneeseen tilanteeseen. (Sipilä 1996, 224–226.) Timo Toikko (2000) määrittelee psykososiaalisessa lähestymistavassa keskeisiksi elementeiksi yksilökohtaisen työn kohteen, terapeutin työn ongelmanmäärittelyn sekä tasavertaisen asiakassuhteen näkökulmat. Toikko (2000) toteaa, että työn kohteeseen liittyvä kysymys on jo alusta alkaen ollut keskeinen psykososiaalisen työn määrittelyssä. (Toikko 2000, 112.)

Timo Toikko (2000, 112) toteaa, että psykososiaalisessa lähestymistavassa yksilökohtaisen työn kohde on ollut esillä case work -määrittelyn alusta alkaen. Toikko (2000, 112) viittaa myös Richmondin (1917, 1922) näkemykseen yksilöstä case workin kohteena, mutta yksilökohtaisuus kiinnittyy myös sosiaalisiin suhteisiin eli perheeseen. Richmond korosti myös sosiaalisen ja psykologisen tiedon merkitystä sosiaalityön menetelmissä. Menetelmien kehitys painottui kuitenkin jatkossa enemmän psykologian puolelle. Yksilökeskeiset terapiamenetelmät korostuivat 1950-luvulle asti. Terapiatyön kohde laajeni myöhemmin myös perheen suuntaan. Perhenäkökulma vaikutti myös siihen, että yksilökeskeisistä teorioista tapahtui siirtymää kohti esimerkiksi vuorovaikutustutkimusta ja kohden esimerkiksi varsinaista perheterapiaa. (Toikko 2000, 112–113.) Toikko (2000, 113) viittaa Richmondin (1917) esille nostamaan keskeiseen näkemykseen siitä, että case workissa kyse on ihmisten välisistä suhteista, ja juuri sen vuoksi mukana pitää olla ne henkilöt, jotka ovat keskeisiä juuri tästä näkökulmasta. Perheen käsite ei sinällään määritä työtä, käsite on laajempi, ja se on siirtynyt myös kohti verkostoja.

Timo Toikko 2000, (113–114) toteaa ongelman määrittelyn olennaiseksi asiaksi terapeutin työssä. Hän viittaa myös Richmondin (1917) Social Diagnosis -teokseen ongelman määrittelyssä ja diagnoosissa. Richmondin näkemyksen mukaan sosiaaliseen diagnoosiin tarvitaan mahdollisimman laaja tietopohja. Tietoa kerätään asiakkaan lisäksi hänen läheisiltään, verkostoiltaan ja vaikutuspiirissä olevilta toimijoilta kokonaiskuvan muodostamiseksi. Toikko viittaa myös sosiaalisen diagnoosin muodostamisessa Gordon Hamiltonin (1946) näkemykseen asiakkaan omasta tilanteestaan antamalle merkitykselle. Se toimii lähtökohtana asiantuntijoiden sosiaalisen diagnoosin muodostamisessa. Näkemys liittyy kiinteästi diagnostiseen koulukuntaan.

Toista koulukuntaa edustavassa funktionaalisessa koulukunnassa, diagnoosi ja hoidollinen näkemys muodostavat yhdessä auttamisprosessin, jossa yksilö on toimijana, jolla on oma tahtonsa. Myöhemmin koulukuntien näkemykset osin myös sekoittuivat ja syntyi prosessi-mainen ongelmanratkaisun malli. (Toikko 2000, 114–115.)

Riitta Granfelt nostaa esille sosiaalityöhön kytkeytyvän psykodynaaminen teoriaperinteen. Psykodynaamisen teoriaperinteet juuret ovat Sigmund Freudin psykoanalyttisessa teoriassa. Granfelt toteaa, että psykoanalyysi mahdollistaa syvemmän itseymmärryksen. Psykodynaaminen teoriaperinne on vaikuttanut sosiaalityöhön, ongelmien ymmärtämiseen, tarjottavaan apuun ja ihmisen käyttäytymisen ja persoonallisuuden ymmärtämiseen. Teoriaperinne on silti psykososiaalisen työn perustassa vain kokonaisuutta tukevassa olevassa roolissa, ja auttamassa asiakkaiden yksilöllisten kokemusten kohtaamisessa, kärsimyksen ymmärtämisessä ja käsittelyssä. (Granfelt 1993, 188–192.) Toikko toteaa yksilökohtaisen toimintatavan pohjautuvan perinteisesti pääosin psykodynaamiseen teoriaperinteeseen (Toikko 1993, 109).

Kaarina Mönkkönen nostaa keskeiseksi asiaksi asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksen ja määrittää asiakastyössä keskeisiksi osa-alueiksi asiantuntijakeskeisyyden, asiakaskeskeisyyden ja dialogisuuden. Dialogisuudessa nähdään ihminen aktiivisena toimijana. (Mönkkönen 2007, 38–100.) Myös Timo Toikko (2000, 118) tuo esille vuorovaikutuksen keskeisen merkityksen psykososiaalisessa lähestymistavassa ja määrittelee psykososiaalisen lähestymistavan yksilökohtaiseksi, kasvokkaiseen kohtaamiseen perustuvaksi. Myös Jorma Sipilä (1996, 237) toteaa terapeuttisen keskustelun ja keskusteluun olennaisesti liittyvän vuorovaikutuksen olevan keskeinen tunnuspiirre psykososiaalisessa lähestymistavassa.

Psykososiaalinen työhön liittyvää keskustelua on Suomessa käyty 1980-luvun puolivälistä lähtien ruotsalaisen asiaan liittyvän keskustelun innoittamana. Psykososiaaliseen työhön liittyvä katsontatapa käsitteenä näkyy kuitenkin jo merkittävästi aiemmin amerikkalaisen case work -tradition ajattelussa. Perusidea ilman kyseisen termin käyttämistä siitä löytyy jo Mary

Richmondilta (1861–1928). (Granfelt 1993, 177.) Psykososiaalinen -termiä käytti ensimmäistä kertaa Gordon Hamilton vuonna 1941 (Toikko 2000, 108).

3.2 Psykososiaalisen sosiaalityön taustalla tapauskohtainen yksilöllinen asiakastyö

Granfelt (1993, 177–185) määrittelee psykososiaalisen työn case work -klassikoiksi Mary Richmondin, Richard Hamiltonin sekä Florence Hollisin. Case work -klassikkojen ajattelussa ja teoreettisessa perustassa lähtökohtana on ihminen ja myös hänen lähisuhteensa sosiaalisessa tilanteessa. Myös asiakassuhteella on keskeinen merkitys. Case workissa eli tapauskohtaisessa yksilöllisessä asiakastyössä lähestymistapa on terapeuttisesti suuntautunut (Toikko 2000, 108). Case workien lähtökohtana on ihminen sosiaalisissa tilanteissa, painottuen vahvasti lähisuhteisiin. (Granfelt 1993, 185.) Timo Toikko (2000, 110) toteaa, että klassisessa case work -määrittelyssä ajatus on ollut se, että psykologinen ja sosiaalinen lähestymistapa on tasapainossa. Toikko toteaa, että terapeuttinen näkökulma yksilöllisessä työtöteessä on voinut myös painottua psykologiseen suuntaan eli tasapainoa ei ole ollut. Psykologisen ja sosiaalisen tasapainon löytäminen nähdään tärkeäksi, ja psykososiaalisessa lähestymistavassa psykologisen ja sosiaalisen tietämyksen vuorovaikutus auttaa määrittämään niiden suhdetta. (Toikko 2000, 110.)

Timo Toikko (2000, 109) toteaa, että yksilökohtaisen painotuksen rinnalla case work -malleissa voidaan erottaa myös yhteisökohtainen painotus. Toikko (2000, 109) viittaa esimerkiksi Paynen (1986) käyttämään social care planning -käsitteeseen yhteisöllisen painotuksen kuvaamiseksi ja myös Bearleyn (1995) käyttämään määritelmään counselling kuvaamaan yksilöllistä terapeuttisesta sosiaalityötä.

Psykososiaalisen työtavan perusidean luojana pidetään **Mary Richmondia**. Hän yhdisti 1917 sosiologisen ja psykologisen tiedon ja loi sen perusteella sosiaalisen diagnoosin. Richmondin työ vaikutti psykososiaalisen työn tavoitteiden muodostamiseen. Richmond nosti esille sosiaalityöntekijän mahdollisimman monipuolisen kokonaiskuvan muodostamisen asiakkaan

tilanteeseen liittyen ja muodostuneen kokonaiskuvan pohjalta tapahtuvan systemaattisen työskentelyn merkityksen. Richmondin näkemyksen mukaan ihmisen persoonallisuuden kehittäminen on sosiaalityön perustehtävä. Persoonallisuuden kehittäminen tarkoittaa myös ihmisen sosiaalisen ympäristöä välisten suhteiden kehittämistä. Ihmisten yhteisöllisyyden tukeminen on siten Richmondin näkemyksen mukaan case workin ydintehtävä. (Granfelt 1993, 179.)

Gordon Hamiltonilla on ollut suuri merkitys psykososiaalisen työn määrittelyssä. Hamiltonin kiinnittyi psykoanalyysiseen perinteeseen, hänen näkökulmansa painottuu kokonaisuuden hahmottamiseen. Hamilton nosti esiin taloudellisten ja kulttuuristen tekijöiden merkityksen. Hamiltonin näkemyksen mukaan case work on yksilökohtaista sosiaalityötä ja sen keskeiset kohdealueet liittyvät taloudelliseen ja fyysiseen hyvinvointiin sekä sosiaalisiin suhteisiin ja kokemuksiin kiinnittyvään sosiaaliseen kasvuun. (Granfelt 1993, 179–182.) Timo Toikko toteaa juuri Gordon Hamiltonin (1941) käyttäneen ensimmäistä kertaa määritelmää psykososiaalinen kuvamaan sosiaalityön eli case workin asiakkaiden ongelmia (Toikko 2000, 108).

Hamiltonin mielestä kokonaisuuden ymmärtämiseksi on ensin analysoitavia osia ja niiden välisiä suhteita. Hamiltonin näkemys sisältää sosiaalityön lähtökohtaisesti käsityksen ihmisestä sosiaalisessa tilanteessa. Hamiltonin mukaan sosiaalityön pyrkimyksenä on auttaa tieteelliseen tietoon ja sosiaalisiin arvoihin pohjautuen ihmisiä arkielämässä. Hamiltonin mukaan case koostuu ihmisistä ja tilanteista eri tilanteissa. Kyse on siitä, minkälaisia merkityksiä ihminen antaa todellisuudelle. Case workin kannalta on olennaista ihmisen täysipainoinen osallistuminen omaan socialisaatioonsa. Ja sosiaalityöntekijä tukee asiakasta käytettävissä olevien resurssien puitteissa ja asiakkaan oman kapasiteetin hyödyntämisessä. Työskentelyprosessissa hyödynnetään suunnitelmallisesti asiakas-työntekijä -suhdetta. Case workin näkökulmasta myös työprosessi on aina psykososiaalinen. Työprosessiin kuuluvat kaikki asiakkaan vaikeuksien ratkaisemista tukevat palvelut ja toiminnot. (Granfelt 1993, 180–182.) Oppilashuollon kuraattorin työssä aikuisopiskelijoiden parissa painottuvat vahvasti erilaiset opiskelijan arjen elämänhallintaan ja ihmissuhteisiin liittyvät sekä taloudelliseen toimeentuloon liittyvät asiat. Tuen tarpeen taustalla voi olla myös erilaisia mielenterveysasioita tai riippuvuuksia. Aikuisopiskelijoiden lähiverkosto voi olla niukka, ja erilaiset stressitilanteet

kuormittavat. (Gråsten-Salonen & Mehtiö 2017, 362–370.) Maahanmuuttajataustaisilla aikuisopiskelijoilla edellä mainittuja stressitilanteita luovat myös viranomaisasiointiin liittyvät asiat, kuten oleskeluluvat. Kaarina Mönkkönen (2007) nostaa esille asiakastyön keskeisinä elementteinä asiakkaan äänen kuulemisen ja asiakkaan osallistamisen oman tilanteensa ratkaisuihin. Asiakaskeskeisyys kuvaa asiakastyötä. (Mönkkönen 2007, 63–65.)

Florence Hollis edustaa Hamiltonin ohella diagnostista näkemystä. Hollisin case work -ajattelussa suora psykologinen vaikuttaminen on ensisijaista suhteessa muuhun työhön. Hollis määrittelee case workin psykososiaaliseksi terapiaksi eli kyse on psykososiaalisesta hoitomenetelmästä. Hollisin ajattelu kytkeytyy taustalla psykoanalyttiseen persoonallisuusteoriaan, vaikka case work eroaakin aivan olennaisesti psykoanalyysistä ja myös psykoanalyttisesta psykoterapiasta. Case workin keskeisinä arvoina ovat asiakkaan varaukseton ihmisarvon kunnioittaminen, hyväksyvä asennoituminen sekä itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen. Hollisin näkemyksen mukaan asiakassuhde on terapeutin, ja sosiaalityöntekijä toimii paljolti psykoterapeuttien orientaatiolla, ja voi ainoastaan rajallisesti huomioida asiakkaan sosiaalista tilannetta. (Granfelt 1993, 182–185.)

3.3 Psykososiaalisen asiakastyön elementtejä

3.3.1 Dialogisuus

Dialogisuudella tarkoitetaan työntekijän ja asiakkaan tapaa olla vuorovaikutuksessa ja pyrkimystä yhteisen ymmärryksen synnyttämiseksi tilanteessa. Tärkeä tekijä dialogisuudessa on vastavuoroisuus eri osapuolten kesken, yhteistä ymmärrystä ei siten rakenneta vain jommankumman osapuolen näkökulmasta määrittäen. Dialogisuuteen sisältyy molempuolisen ymmärryksen lähtökohtainen vaatimus eli tilanne määritellään yhdessä. Dialogisessa vuorovaikutuksessa lähtökohtaisesti keskeinen tekijä on osapuolten keskinäinen luottamus. (Mönkkönen 2007, 16–17, 86–88.). Luottamus kiinnittyy myös sosiaalityöntekijän rooliin ja oikeuteen erilaisen puuttumisen ja puheeksi ottamisen yhteydessä. Luottamuksellisen ja toimivan vuorovaikutussuhteen toteutuessa myös valtuutuksen saamisen kynnys asiakkaalta

madaltuu. (Mönkkönen 2007, 92–93.) Myös Anneli Pohjola (1993, 85) nostaa esiin asiakas-suhteeseen liittyen olennaisen määritelmän, kyseessä on aina vuorovaikutussuhde (Pohjola 1993, 85). Kirsi Juhila (2012, 201) toteaa asiakkaan ja sosiaalityöntekijän välisen suhteen syntyvän eri tilanteissa tapahtuvassa vuorovaikutuksessa, jossa eri osapuolten osat eivät pysy samanlaisina koko ajan (Juhila 2012, 201). Asiakkaan ja työntekijän vuorovaikutuksessa tärkeää on luottamus, sen rakentuminen tarvitsee oman aikansa.

Kaarina Mönkkönen (2007, 14–15) toteaa käsityksen hyvästä vuorovaikutuksesta olevan sidoksissa käsityksen kulloiseenkin aikakauteen. Vuorovaikutuksen monimuotoisuus näkyy myös määritelmän ja sen eri työtapojen jäsentämisen erilaisuudessa. Vuorovaikutustilanteet eroavat ja niiden dynamiikka vaihtelee, yhtä yhteistä määritelmää ei ole. Mönkkönen nostaa esille tietoisuuden merkityksen asiakastyön vuorovaikutuksessa, jotta tasavertaisen vuorovaikutus voi toteutua. Mönkkönen painottaa toimintaan liittyvän tietoisuuden merkitystä, ei vain sen intentiota eli pyrkimystä siihen. (Mönkkönen 2007, 14–15.) Anneli Pohjola (1993, 86–87) nostaa esiin tiedostamiseen liittyen myös eri osapuolten ensikohtaamisen merkityksen asiakastyössä, sillä se muodostaa pohjaa tulevalle yhteiselle työskentelylle. Pohjola viittaa myös Eero Riikosen (1992) väitöskirjassaan esiin nostamaan näkemykseen vuorovaikutuksen lähestymistavan merkityksestä asiakastyössä. Ongelmakielinen puhe lähestymistapana tuottaa huonon tuloksen. Asiakkaan kompetenssiin eli kykenevyyteen liittyvä lähestymistapa mahdollistaa toimivamman lähtökohdan yhteiselle työskentelylle. (Pohjola 1993, 86–87. Myös Kaarina Mönkkönen (2007, 99) nostaa kielen esille asiakastyön vuorovaikutuksessa. Asioilla, sanoilla ja ilmaisuilla on hyvin erilaisia merkityksiä eri osapuolille. Ja usein alkuvaiheessa syntyneen ilmeisen yhteisymmärryksen alta alkaa paljastua erilaisia tulkintoja. Yhteistä ja riittävää yhteisymmärrystä ei voi syntyä ilman, että asiat ymmärretään riittävällä tavalla yhteisesti. (Mönkkönen 2007, 99.)

Sosiaalityön keskustelussa vastavuoroisuuden käsitteellä tarkoitetaan tunnustamisen käsitteen luonteista ilmaisua. Vastavuoroisuus nostaa esille ihmisten välisten suhteiden merkityksen sosiaalityön vuorovaikutustilanteessa. Kohtaamisessa kuulemisella ja myös kuulluksi tuleminen kokemuksella on suuri merkitys. (Juhila 2018, 257–261.) Kaarina Mönkkönen (2007)

viittaa dialogisuuden kuvaamisessa Jaakko Seikkulan (1995) jäsenyykseen dialogien erottelemisesta. Seikkula erottelee monologisen ja dialogisen dialogin. Monologisessa dialogissa osapuolten keskustelu ei suoraan muodosta vastavuoroista dialogia, sillä osapuolten välinen keskustelu käydään erillisenä, vierekkäin kulkevana. Dialogisessa dialogissa osapuolet muodostavat yhteisiä ja uusia näkökulmia käydyn keskustelun kautta. Dialogisuuden käsitteen taustalla näkyy jo antiikin Kreikassa syntynyt määritelmä siitä, että yhteinen totuus löytyy saattamalla eri näkökulmat yhteen. (Mönkkönen 2007, 88–89.)

Kirsi Juhila (2018, 10–31) nostaa vuorovaikutukseen liittyen esille aika -käsitteen ja jäsentää sen merkitystä ja kiinnittymistä sosiaalityöhön. Sosiaalityön kohtaamisessa läsnä ovat aina eri aikatasot huolimatta siitä, missä hetkessä juuri kohtaamisessa ollaan. Asiakas kantaa elämänsä historiaansa ja myös kokemuksiaan mukanaan, jatkakse voi olla lähihistoriassa tai kauempana. Sosiaalityön ja työntekijän tehtävänä on liittää nykyhetken aikaikkunassa yhteiseen keskusteluun myös tarvittavilta osin asiakkaan mennyt ja tuleva yhteen. Sosiaalityössä tarvitaan paitsi taitoa kuunnella ja ymmärtää, myös taitoa sitoa asioita yhteen. Asiakkaan tarinan kuunteleminen muuttuu jaetuksi työntekijän liittyessä tarinan rakentamiseen. Juhila (2018) toteaa sosiaalityön olevan lähtökohtaisesti tulevaisuuteen suuntautuvaa ongelmanratkaisu- ja muutostyötä. Sosiaalityö on sidoksissa myös yhteiskunnalliseen aikaan, siinä tehtäviin linjauksiin ja painotuksiin. (Juhila 2018, 10–31.) Kaarina Mönkkönen (2018, 110) nostaa esiin puheen sosiaalisen merkityksen määrittelyyn osallistuneen Mihail Bahtin, joka toi vuorovaikutukseen liittyvään keskusteluun mukaan musiikissa käytetyn termin moniäänisyys eli polyfonia kuvaamaan dialogisuuden perusominaisuutta ja kohtaamisen moninäkökulmaisuuutta. (Mönkkönen, 2018, 110.)

Vuorovaikutustilanteissa tehdään erilaisia tulkintoja, sillä osapuolet kantavat mukanaan omia kokemuksiaan. Täydellistä yhteisymmärrystä ei tarvitse saavuttaa, mutta tarvitaan kuitenkin riittävä yhteinen tulkinta yhteisymmärryksen syntymiseksi. Dialogisessa asiakastyössä tarvitaan avoimuutta uusille näkemyksille ja myös uskaltautumista tietämättömyyden alueelle. Se haastaa työntekijän kohtaamaan myös oman keskeneräisyytensä vuorovaikutustilanteessa.

Dialogisuutta on mahdollisuus harjoitella, oman toiminnan arviointi ja tarvittaessa myös toiminnan muuttaminen on tärkeää. (Mönkkönen 2007, 95–99.)

3.3.2 Asiakaskeskeisyys ja tasavertaisuus

Asiakaskeskeisyydellä tarkoitetaan asiakkaan lähtökohtia painottavaa asiakastyön lähestymistapaa, työssä lähtökohtana on asiakkaan oma näkökulma. Asiakaskeskeisyys-määrite avaa asiakastyötä ja liittyy siihen asiakkaan äänen kuulemisen ja asiakkaan osallistamisen oman tilanteensa ratkaisuisissa. Asiakaskeskeisyys ei kuitenkaan tarkoita sitä, että työntekijä jäisi millään tavoin sivurooliin vuorovaikutustilanteissa tai että edettäisiin vain toisen osapuolen ehdoilla. (Mönkkönen 2007, 63–65.) Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa asiakaskeskeisyys on ohjaavana periaatteena asiakkaiden tarpeisiin vastaamisessa (STM 2018). Sosiaali- ja terveysalan työssä asiakaslähtöisyys voidaan ymmärtää myös hyvin kapea-alaisena asiakkaan ehtojen mukaisena etenemistapana, jolloin esimerkiksi vastavuoroisuus vuorovaikutuksessa jää vähäiseen rooliin. Asiakaslähtöisyys voi myös jäädä puheen tasolle ja siten toteutumatta. (Pehkonen, Martikainen, Kinni & Mönkkönen 2019, 89–90.)

Asiakaskeskeisyyteen ilmaisuna liitetään positiivinen suhtautuminen asiakkaaseen liittyvässä vuorovaikutustilanteessa. Asiakastilanteissa työntekijän on pystyttävä ymmärtämään kohtaamiseen liittyviä haasteita. Ne voivat liittyä esimerkiksi asiakkaan liian empaattiseen kuunteluun ja sitä kautta kytkeytyä asiakkaan omaan ilmapiiriin mukaan. Asiakastyön vuorovaikutustilanteessa on olennaista ymmärtää työntekijän empatiaan liittyvä oikeanlainen suhde. Mönkkönen (2018) viittaa empatian yhteydessä Elisa Aaltolan ja Sami Ketolan käyttämään määritelmään kognitiivinen empatia, mikä tarkoittaa ymmärrystä siitä, miten vuorovaikutustilanteessa voidaan olla menemättä liikaa toisen tunteisiin mukaan. Liiallisessa asiakkaan tilanteessa mukana elämisestä työntekijän oma ääni kuulu riittävästi vuorovaikutustilanteessa. (Mönkkönen 2007, 64–65; 2018, 84–86.)

Asiakaslähtöisyydessä keskeinen lähtökohta on ihmisarvon kunnioittaminen, jolla tarkoitetaan esimerkiksi asiakkaan itsemääräämisoikeuden, osallisuuden ja tasavertaisen vuorovaikutuksen

ja asiakkaan omiin asioihin liittyvän tiedonsaannin toteumista. Asiakaskeskeisessä lähestymistavassa asiakas nähdään toimijana ja omien lähtökohtiensa asiantuntijana yhteisen ymmärryksen synnyttämisessä. Pehkonen työryhmineen viittaa sosiaalityöntekijöiden Teemu Rantasen ja Timo Toikon kuvaukseen asiakastyön muutoksesta, jossa asiakkaalla on mahdollisuus olla myös mukana eli osallistua organisaation päätöksentekoon liittyviin prosesseihin. (Pehkonen, Martikainen, Kinni & Mönkkönen 2019, 90–93).

Osallisuus ja hyvinvointi kietoutuvat tiiviisti toisiinsa. Osallisuuden kokemus lisää koettua hyvinvointia. Ollessaan osallinen ihminen tulee kohdatuksi ja kuulluksi, ja voi vaikuttaa omaan elämäänsä. Sosiaali-, käyttäytymis- ja terveystieteellisessä tutkimuksessa osallisuutta jäsenne-tään jakamalla se kolmeen eri näkökulmaan: osallisuuteen omassa elämässä, osallisuuteen yhteisöissä ja vaikuttamisen prosesseissa sekä osallisuuteen yhteisestä hyvästä. (THL 2022b)

Sosiaali- ja terveydenhuollon palveluissa asiakaslähtöisyys ja sen lähikäsite asiakaskeskeisyys ovat arvoja ja myös periaatteita asiakkaiden tarpeisiin vastaamisessa. Asiakasosallisuudella tarkoitetaan palveluja käyttävien mukanaoloa ja vaikuttamisen mahdollisuuksia palvelukokonaisuuden ja sen prosessien eri vaiheissa. (STM 2018) Yhteisellä toimijuudella eli kumppanuudella sosiaalityössä tarkoitetaan sosiaalityöntekijän ja asiakkaan yhdessä toimimista. Osapuolet toimivat asiakastyön vuorovaikutustilanteissa tasavertaisina rinnakkain jäsentäessään asiakkaan tilannetta, määrittäessään ongelmaa sekä rakentaessaan yhteistä ymmärrystä eli suhde on myös vastavuoroinen. (Juhila 2018, 103–104, 138.)

Tasavertainen toimijasuhde vaikuttaa myös asiakkaan sitoutumiseen, kun asiakas on mukana määrittämässä omia ongelmiaan ja omaa asiakkuuttaan (Toikko 2000, 116). Kirsi Juhila (2006, 137–138) toteaa kumppanuussuhteen sisältävän ajatuksen siitä, että osapuolten asiantuntijuus on molemminpuolista. Juhila käyttää ilmaisua horisontaalinen asiantuntijuus kuvatessaan toimijoiden tasavertaista roolia vuorovaikutustilanteessa. Juhila viittaa Antti Särkelän (2001) kuvaukseen horisontaalisesta asiantuntijuudesta asiakkaan ja työntekijän yhteisenä kehitysprosessina. Juhila käyttää ilmaisua vertikaalinen asiantuntijuus päinvastaiselle ilmaisulle, siinä asiantuntijuuteen liittyvän osaamisen ja tiedon ajatellaan olevan vain

työntekijällä. Sosiaalityöntekijän määrittää silloin myös tavoiteltavan muutoksen suunnan. (Juhila 2006, 84, 137–140.)

Sosiaalityön asiakastyössä ratkaiseva merkitys työntekijän ja asiakkaan välisessä vuorovaikutuksessa on työntekijän, asiantuntijan aidolla halulla ymmärtää asiakkaan esille tuomia asioita. Hyvä suhde mahdollistaa uusien näkökulmien tarkastelun yhdessä. Asiantuntijan näkökulmasta asiakastyö ei ole vain asiantiedon tarjoamista opiskelijalle, vaan sen tarkoituksena on sanoittaa ja kirkastaa yhdessä asiakkaan esille tuomia asioita. Keskeistä on asiakkaan luottamuksen saavuttaminen. Asiantuntijan on hyvä olla tietoinen omista ennakoasenteistaan. Asiantuntijan tekemät oletukset kaventavat vuorovaikutusta, sillä asiakas ei tule kohdatuksi tasavertaisena keskustelijana. (Kananoja 2017, 185.)

Monimuotoisessa yhteiskunnassa erilaisuus on läsnä, ja yksilön arvokasta kohtaamista asiakastyössä tarvitaan. Yksilöllinen asiakastyöte tarkoittaa erilaisuuden tunnustamista ja samalla sen hyväksymistä. (Laitinen & Kemppainen 2010, 173.)

4 Tutkimuksen toteutus

4.1 Aineiston hankinta

Tutkimukseni on kvalitatiivinen eli laadullinen haastattelututkimus. Kvalitatiivisen tutkimuksen tavoitteena on kuvata tutkittavaa asiaa kokonaisvaltaisesti. Kvalitatiivisen tutkimuksen kautta halutaan etsiä ja löytää tutkimukseen liittyvää asiasisältöä olemassa olevien totuuksien todentamisen sijaan. Tutkimuksen lähtökohtana on moninainen todellinen elämä. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 152.)

Tutkimuksen aineistonkeruumenetelmänä on puolistrukturoitu ryhmämuotoinen teema-haastattelu. Teemahaastattelussa haastattelun teema-alueet ovat etukäteen lähtökohtaisesti tiedossa, yksityiskohtaisempia kysymyksiä tai tietoja ei tarvita. Teemahaastattelussa on mahdollisuus täydentävien kysymyksien esittämiseen ja kysymysten selventämiseen. Teemahaastattelussa on mahdollisuus tutkia yhteisiä kokemuksia. Ryhmähaastattelun etuna on nopea ja tehokas tiedon karttuminen tutkittavan ilmiön osalta, sillä haastattelussa saadaan samalla kertaa tietoa koko ryhmältä. Ryhmähaastattelussa ryhmän jäsenet voivat toimia tukea toisilleen ja tarvittaessa myös korjata mahdollisia väärinymmärryksiä. Ryhmän koostumuksella on merkitystä sekä itse haastattelutilanteessa että tuloksia tulkittaessa. Ryhmähaastattelu on aina vuorovaikutustilanne ja mukana on erilaisia henkilöitä toimintatyyleineen, ja esimerkiksi dominoiva käytös voi vaikuttaa haitallisesti keskustelun etenemiseen. Osallistujilla voi myös olla eturistiriitoja asemaansa tai tilanteeseensa nähden, ja ne voivat vaikuttaa tilanteessa. Haastattelutilanteessa on hyvä kiinnittää huomioita myös epäsuoraan sanalliseen ja sanattomaan viestintään, kuten kommenttilausahduksiin, huokaisuihin tai ilmeilyihin ja myös huumoriin ilmaisukeinona. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2000, 195–198; Hirsjärvi & Hurme 1982, 36; Pietilä 2017, 114–115.)

Hirsjärvi ym. (2000, 198) siteeraa myös Sulkusen (1990a) toteamusta ryhmähaastattelujen hyvästä soveltuvuudesta tietyssä ryhmässä omaksuttujen kulttuuristen jäsenysten, näkemysten ja arvojen tutkimiseen. Eskola ja Suoranta (2008) nostavat esille sen, että ryhmän

jäsenten pääosin yhteisesti jakama ymmärrys tutkittavaan aiheeseen liittyen luo pohjaa haastattelulle. Ryhmähaastattelu antaa myös mahdollisuuden yhteiselle tiedon ja kokemuksen jakamiselle. Haastatteluun osallistujat voivat tuottaa lisäarvoa haastattelulle innostamalla muita. (Eskola & Suoranta 2008, 95–96.) Myös Anu Puusa (2020) toteaa ryhmähaastattelutilanteen mahdollistavan haastateltavien kesken käytävän keskustelun ja sen aineistoa rikastavan vaikutuksen. Ryhmähaastattelun vahvuudeksi Puusa nostaakin sen, että menetelmänä se saa haastateltavat keskustelemaan, pohtimaan ja tulkitsemaan asioita yhdessä. Keskustelussa voi nousta esiin asioita, joita ei esimerkiksi kahdenkeskisessä haastattelussa nousisi. (Puusa 2020, 116.) Ryhmähaastattelussa tutkijan on kiinnitettävä erityistä huomiota haastatteluun osallistuvien vuorovaikutukseen sekä haastattelun tallennustapaan ja sen hyvään laatuun (Pietilä 2017, 128).

Haastattelin viittä pääkaupunkiseudulla työskentelevää ammatillisen oppilaitoksen kuraattoria. Haastattelumuotona oli ryhmähaastattelu. Kaikki kuraattorit toimivat maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tukena omalla alueellaan. Kuraattorit ovat kollegojani, ja jokaisella heistä on vastuullaan yksi tai useampi ammatillinen oppilaitos. Yhteisiä ammatillisia oppilaitoksia kanssani ei ole. Haastattelu aineistonkeruumenetelmänä antoi myös mahdollisuuden käydä teemaa avaavaa keskustelua haastateltavien kanssa.

Tutkimuslupa haastatteluille on haettu huhtikuussa 2022, ja haasteltavia on lähestytty suullisesti sekä sähköpostilla kirjallisesti etukäteen. Haastateltavia lähestyttiin myös uudelleen suullisesti tutkimusluvan myöntämisen jälkeen ja sovittiin yhteinen haastattelutilaisuus erään kuraattorin oppilaitoksessa. Ryhmähaastattelu nauhoitettiin ja se litteroitiin aineiston yksityiskohtaisempaa analysointia varten. Ryhmähaastattelun teemat perustuivat kuraattorin työssä esiin nousseisiin maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden moninaiisiin tuen tarpeisiin sekä aikaisempaan tutkimustietoon. Teemahaastattelun runko on liitteessä 1. Teemakysymysten avulla kuvaan ammatillisessa oppilaitoksessa työskentelevien kuraattorien kokemuksia siitä, miten kuraattorien psykososiaalinen tuki vastaa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tarpeisiin ja miten psykososiaalista tukea voidaan kehittää.

4.2 Aineiston analysointi

Käytän tässä tutkimuksessa aineiston analysointimenetelmänä laadullista sisällönanalyysiä ja aineistolähtöistä analyysitapaa. Aineiston analyysissä tutkija kuvailee, tulkitsee ja ymmärtää tutkimuksen kohdetta. Analysointivaiheen aikana tutkija tiivistää ja erittelee, teemoittelee ja kategorisoi tutkimusaineistoa ja hyödyntää sen yhteydessä myös tutkimuskirjallisuutta. Aineiston jäsentäminen pelkistetyimmäksi auttaa tutkijaa tekemään johtopäätöksiä aineistosta. (Juuti & Puusa 2020, 143; Puusa 2020, 148–149.) Aineiston analyysi prosessina koostuu kolmesta eri vaiheesta: aineiston pelkistämisestä eli redusoinnista, aineiston ryhmittelystä eli klusteroinnista sekä teoreettisten käsitteiden luomisesta eli abstrahoinnista (Tuomi & Sarajärvi 2018, 122–127).

Anu Puusa (2020, 148–153) kuvaa aineiston analyysin koostuvan sisällön eri osien analysoinnista kokonaiskuvan luomiseksi sekä sen pohjalta synteisien luomisesta uuden näkökulman löytämisessä. Aineiston analyysissä tutkija tarkastelee aineistoa syvemmin pilkkomalla aineistoa osiin tarkastelun helpottamiseksi. Aineiston analyysi aloitetaan aineiston ilmaisujen pelkistämällä ja ryhmittelyllä. Tukena hahmottamisessa voidaan käyttää koodausta eri ilmaisujen erojen ja yhteneväisyyksien löytämiseksi. Samaa ja samankaltaisuutta ilmaisevat ilmaisut ryhmitellään, ja sen jälkeen niistä muodostetaan luokka tai kategoria. Tämä on osaltaan myös jo osin tulkinnan tekemistä. Luokittelun tai samaa asiaa tarkoittavan teemoittelun avulla aineisto tiivistyy lisää. Teemat voivat rakentua analyysiprosessin aikana ja niitä voidaan määritellä jo etukäteen. Kategorioiden muodostamista jatketaan siihen asti, kun se on mahdollista. Analyysin lopussa muodostetaan yksi kokonaisuutta kuvaava kategoria. Analyysin eri vaiheiden ja kategorisoinnin kautta tutkija voi käsitteellistää aihetta, ja se auttaa tutkimuskysymykseen vastaamisessa. (Puusa 2020, 148–153.)

Haastatteluun osallistui viisi kuraattoria, heidän kokemuksensa kuraattorintyöstä vaihteli, pisin työkokemus oli 33 vuotta ja lyhyin 3 vuotta. Heti ryhmähaastattelun jälkeen litteroin eli purin sana sanalta nauhoittamani haastattelun. Litteroidun haastattelun sivumäärä oli 37 sivua, Times New Roman -fontilla purettuna, rivivälin ollessa 1,5. Litterointivaiheen jälkeen perehdyin aineistoon huolellisesti. Ennen varsinaisen aineiston analyysin aloittamista luin aineiston läpi

kolme kertaa, jonka jälkeen tein värikoodien avulla karkeaa ryhmittelyä, käytin apuna myös huomiokyniä tekstin osa-alueiden korostamisessa. Sen jälkeen aloitin varsinaisen aineiston analyysin, joka koostui kolmesta eri vaiheesta eli aineiston pelkistämisestä, aineiston ryhmittelystä ja teoreettisten käsitteiden muodostamisesta. Tämä vaihe oli hidas prosessi, ja ymmärrykseni lisääntyessä muokkasinkin kategorioita. Pelkistämävaiheessa poistin turhat ja ylimääräiset tutkimustehtävän ulkopuoliset sisällöt. Ryhmittelyvaiheessa eli klusteroinnissa etsin aineistosta samankaltaisuuksia ja yhdistin niitä luokaksi nimeämällä ne luokan sisältöä kuvaavalla ilmaisulla. Luokitteluprosessin aikana aineisto alkoi tiivistyä. Ryhmittelyn jälkeen pystyin aloittamaan teoreettisten käsitteiden muodostamisen ja jatkoin sitä niin kauan kuin se oli mielestäni mahdollista. Käsitteiden yhdistelemisen ja kautta vastauksia tutkimustehtävään alkoi hahmottua, ja pystyin tekemään johtopäätöksiä.

Taulukko 1. Esimerkki haastatteluaineiston pelkistämisestä

Alkuperäisilmaus	Pelkistetty ilmaus	Alaluokka	Kategoria
Mä ajattelin ehkä enemmän niin, että maahanmuuttajataustainen henkilö oppii selviytymään tässä uudessa kulttuurissa ja näissä meidän palveluviidakoissa, että mä jotenkin nostin tähän kyllä kyllä ykköseksi palveluohjauksen. Tämä on sellaista palapeliä nää meidän palvelut kaiken kaikkiaan, että ne on niin irrallisia kaikille, ei yksin maahanmuuttajille, joiden on niinku vielä vaikeampi sitä palapeliä ymmärtää.	palveluohjauksen varmistaminen	Yhteiskunnan palveluverkossa toimimisen tukeminen	Opiskelijan psykososiaalinen tuki
Kyllä mä kans ajattelen, että ne tarvitsee sitä matkaopasta sinne palvelun viidakkoon, että tämä meidän systeemi kaikessa byrokraattisuudessa on tosi vaikea ymmärtää.	palveluohjauksen hahmottaminen		
Tuki voi olla siihenkin suuntaan, että me jotenkin niin kun sinne kouluun päin tai muihin päin. Me niinku tuetaan heitä. kerrotaan heidän elämäntilanteestaan, tehdään heitä ymmärrettäväksi heidän tilanteita opettajille tai viranomaisille.	Opiskelijan tilanteen ymmärrettäväksi tekeminen	Opiskelijan omaan elämänhallintaan ja elämäntilanteeseen liittyvä tuen tarve	
Nyt on mielenkiintoista kun on ollut tää ramadanin ja id niin tiedätte mitä se aiheuttaa opiskelussa, että ollaan poissa. Just viime perjantaina oli tilanne, että opiskelija ei voisi lähteä kun olin juhla maanantaina ja tiistaina, niin ei voi lähteä työssäoppimiseen.	Opiskelijan kulttuuritaustan ja elämäntilanteen ymmärtäminen		
Sen viestin välittäminen opettajalle, että nyt taitaa olla aika hankala kohta aloittaa sitä työelämän jaksoa juuri, että pitäisikö suosiolla. Saisiko sen neuvoteltua? Se tukeminen siihen järjestelmään että tekee ymmärrettäväksi sitä opiskelijan tilannetta.	Opiskelijan elämäntilanteeseen liittyvän tiedon jakaminen		
Opiskelijalta yksi esimerkiksi semmoinen epävarmuus et tavallaan et tulenko edes valmistumaan. Niinku et mitä täällä Suomessa niinku tapahtuu että se on jotenkin niinku niin semmoista niinku että päivä kerrallaan.	Opiskelijan epävarmuus ja huoli valmistumisesta	Opiskelijan osallisuuden tukeminen	
Opiskelija kysyi onko Suomessa turvallista nyt ja onko sinusta hyvä asia jos Suomi liittyy Natoon. Mun mielestä siinäkin näkyy se verkoston puute, että mä olin se jolta sitä tultiin kysymään. Että ei ole. Mehän kaikki spekuloidaan varmaan kotonamme ja perheimme kanssa tuollaisia asioita, niin sitten ihminen joka on täällä niinku yksin vähän niinku irrallaan vailla sitä verkostoa niin eikä tiedä minkälaista keskustelua Suomessa on käyty.	Turvattomuuden tunne Oman lähiverkoston puute		

Taulukon 1. esimerkinomaisesta aineistoon liittyvän pienen osan pelkistämisestä käy ilmi maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden parissa työskentelevien kuraattorien kokemuksia aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeen muutamasta eri osa-alueesta. Pelkistämisessä näkyy myös kuraattorin työn kiinnittyminen viranomaistoimijoiden palveluverkoston yhteiskunnassa osana sosiaalityön kokonaisuutta, opiskelijan omaan elämänhallintaan ja elämäntilanteeseen liittyvä tuen tarve sekä opiskelijan osallisuuden tukeminen. Seuraavassa luvussa kuvaan tulokset raportoimalla ne tutkimustehtävittäin eli minkälaista psykososiaalista tukea maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat tarvitsevat ja minkälaisessa toimintakontekstissa tuen tarve ilmenee kuraattorien kokemuksen mukaan sekä miten kuraattorien näkemyksen mukaan yksilökohtaista kuraattorityötä maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tukena voidaan kehittää.

5 Tulokset

5.1 Kuraattorien kokemuksia psykososiaalisen tuen tarpeesta

Ammatillisessa oppilaitoksessa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden parissa työskentelevät kuraattorit kokivat opiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeen muodostuvan neljästä eri osa-alueesta. Psykososiaalisen tuen tarve liittyy maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden **yhteiskuntaan integroitumisen tukemiseen** ja **osallisuuden tukemiseen**. Integroitumisen tukemisessa nousivat esille maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kiinnostymättömyys suomalaisen yhteiskuntaan ja sen palveluihin sekä suomalaisessa yhteiskunnassa elämiseen ja myös toimimiseen. Osallisuuden tukemisessa esille nousivat opiskelijan omaan elämänhallintaan ja elämäntilanteeseen liittyvät tuen tarpeet. Kolmas psykososiaalisen tuen tarve liittyy aikuisopiskelijoiden **yhteiskunnan palveluverkossa tukemiseen**, kuraattori osana palveluverkkoa toimii myös opiskelijan ja myös työntekijöiden ja viranomaisten tulkkina eri osapuolten kesken. Neljäs osa-alue liittyy **yhdenvertaisuuden eli oikeuksien toteuttamiseen**, opiskelijan yksilölliseen kohtaamiseen ja yksilönä näkemiseen asiakastyössä.

5.1.1 Yhteiskuntaan integroitumisen tukeminen

Kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat tarvitsevat lisää ymmärrystä siitä, miten yhteiskunta Suomessa toimii. Yhteiskunnan toiminnan ymmärtämiseen liittyy kiinteästi sosiaali- ja terveydenhuollon sekä eri viranomaispalvelujärjestelmien tunteminen. Opiskelijoille ei riitä pelkkä palvelujärjestelmien tunteminen, opiskelijoiden on osattava myös toimia niissä. Kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tuen tarve liittyy pirstaleiseksi koettuun palvelujärjestelmään. Kuraattorin työ painottuu maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden erilaiseen palveluohjaukseen. Huolimatta siitä, että esimerkiksi kotoutumisen jälkeen yhteiskuntaan integroituminen mahdollistuu pitkälti riittävällä suomen kielen taidolla. Myös opiskeluissa tarvitaan, edellytetään riittävää kielitaitoa.

”Että se maahanmuuttajataustainen henkilö oppii selviytymään tässä uudessa kulttuurissa ja näissä meidän palveluvidakossa, että mä jotenkin nostin tähän kyllä ykköseksi palveluohjauksen.”

”Meidän palvelut kaiken kaikkiaan, että ne on niin irrallisia kaikille, ei yksin maahanmuuttajille, joiden on vielä vaikeampi sitä palapeliä ymmärtää.”

” Kuin tavallaan myös tasavertaista se meidän palvelu on, kun se on niin hirveästi kiinni esimerkiksi tässä asiassa siitä, että kuinka hyvin sä tunnet sen systeemin.”

Maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kulttuuritaustojen erilaisuus vaikuttaa yhteiskuntaan integroitumisessa. Kuraattorit kokivat tärkeäksi opiskelijan kulttuurisen viitekehysten merkityksen ymmärtämisen yhteiskuntaan kiinnittymisen taustalla. Kyse on siitä millä tavoin ja missä määrin maahanmuuttajataustainen aikuisopiskelija haluaa säilyttää oman kulttuurinsa ja missä määrin omaksua uuden kulttuurin. Opiskelijan oman erilainen kulttuuritaustan vaikutus liittyy esimerkiksi arvoihin, perinteisiin, käsityksiin eri sukupuolten rooleista. Se voi liittyä myös esimerkiksi kunniakysymyksiin. Psykososiaalisen tuen yhteydessä suomalaisen yhteiskunnan ja oman kulttuuritaustan näkemuserot voivat olla suuret.

”Maahanmuuttajaopiskelijat joskus tarvii sellasta arvojen avaamista, että minkä arvojen pohjalla yhteiskunta täällä toimii. Juuri että keskustellaan mitä tasa-arvo vaikka tarkoittaa Suomessa. Mitä tarkoittaa jonkun yksittäisen opiskelijan kohdalla, että hänellä on oikeus odottaa tasa-arvoista kohtelua. Mitä on yhdenvertaisuus. Mitä on yksilönvapaus ihan tällaisia meidän perusarvoja.”

”Sen miesopiskelijan on vaikea selkeästi ottaa naiselta sitä ohjetta, että ei niinku edes katso. Että he katsoo mieluummin ihan jonnekin muualle. Että selkeästi näkee että nyt on vaikea paikka ottaa naiselta sitä tietoa tai ehdotusta tai ohjetta, että kyllä tämä sukupuolisuuskin näkyy joo.”

5.1.2 Osallisuuden tukeminen

Maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan osallisuuden tukemiseen liittyy ajatus muutoksesta eli kyse on opiskelijan oman toimijuuden tukemisesta. Kuraattorin matka yhdessä aikuisopiskelijan kanssa alkaa siitä, että molemmat osapuolet yhdessä määrittävät ongelmaa, tuen tarvetta opiskelijan arjessa. Kuraattori on oppilaitoksen arjessa mukana ja myös helposti

tavoitettavissa. Opiskelijalla on mahdollisuus saada tarvitsemaansa palvelua ja tukea nopeammin kuin palvelujärjestelmän pirstaleisessa verkossa.

”Joo, me ollaan jotenkin siinä kuitenkin koulun arjessa mukana. Me ollaan siinä saatavilla, että meidän luokse on toki helpompi päästä kuin vaikka johonkin aikuissozialityöhön. Ja näin yleensä pystytään kuitenkin palvelemaan vähän nopeammassa tahdissa.”

”Ja sosiaalinen selviytyminen. Sehän sitten taas lähtee ja asumisesta ja rahasta ihan tukiverkko ihan sen alle oikeastaan voi ympätä kaikki varmaan. Mutta jotenkin musta se on meillä se sosiaalinen selviytyminen.”

Kuraattorien kokemuksen mukaan usein opiskelijan edistymisen hidasteena tai suoranaisena esteenä ovat opiskelijan arkeen liittyvät haasteet kotona tai perheessä muualla kuin Suomessa. Osallisuuden tukeminen liittyy opiskelijan elämään ja arkeen monialaisesti. Psykososiaalista tukea tarvitaan selviytymiseen omassa arjessa ja elämänpiirissä. Osallisuuden tukeminen on myös elämäntilannesidonnaista, tilanteet ja tarpeet esimerkiksi yksinasuvan ja perheellisen aikuisopiskelijan osalta vaihtelevat. Yhdistävänä asian ovat arjessa pärjääminen, asumiseen, toimeentuloon ja sosiaali- ja viranomaispalveluiden erilaisissa vuorovaikutustilanteissa tarvittava tuki. Haasteita voi tuoda opiskelun ja työssäoppimisen yhteensovittamiseen liittyvät asiat. Eri kulttuurien kohtaamisen ja siihen liittyvä ymmärrys voi puuttua tai olla vajavaista. Kuraattori toimii myös kulttuurien välisenä tulkkina opiskelijan edistymiseen liittyen tuomalla esiin opiskelijan tilannetta opiskelijan elämässä opiskeluun liittyvään kokonaisuuteen. Tulkkauks voi olla tarpeellista myös uskomusjärjestelmään ja kulttuurisiin tapoihin liittyvissä asioista, kuten paastokuukausi ramadanin vietto tai kolmipäiväinen id-juhla paastokuukauden päättymisen kunniaksi. Ne vaikuttavat opiskelijan läsnäoloon opetuksessa ja työssäoppimisessa.

”Nyt on mielenkiintoista kun on ollut tää ramadan ja id niin tiedätte mitä se aiheuttaa opiskelussa että ollaan poissa. Just oli tilanne että opiskelija ei voi lähteä kun oli juhla maanantaina ja tiistaina niin ei voi lähteä työssäoppimiseen. Viestin välittäminen opettajalle, että nyt taitaa olla aika hankala kohta aloittaa sitä työelämän jaksoa juuri, että pitäisikö suosiolla ja saisiko sen neuvoteltua?”

Vuorovaikutustilanteissa usein taustalla vaikuttavat myös ymmärtämiseen ja suomen kielen taitoon liittyvät haasteet. Viranomaisten päätöksiä tai selvityspyyntöjä tulkitaan ja käsitellään yhdessä opiskelijan kanssa. Osallisuuden tukemisessa tehdään myös monialaista yhteistyötä. Opiskelijan tuen tarve voi olla moninainen, esimerkiksi taustalla voi olla moniasiakkuus, jolloin opiskelija tarvitsee useita erilaisia yhteiskunnan palveluita. Psykososiaalisessa tukee esille myös maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden verkostojen puute.

”Maahanmuuttajilla on usein aika heikko verkosto Suomessa, niin osa meidän tehtävää on vahvistaa sitä hänen verkostoa. Ja tehdä hänen asioissa sitten tarvittaessa sitä verkostoyhteistyötä.”

”Kun ollaan koulumaailmassa niin onhan ohjaamisen ja opettamisenkin ajatus sisällä. Ohjataan opiskelijaa niin, että se jossain vaiheessa oppii sen jutun itse tekemään, että se sillä tavalla saavuttaa sen muutoksen, että se osaa toimia tässä meidän yhteiskunnassa ettei tehdä puolesta.”

5.1.3 Palveluverkossa toimimisen tukeminen

Palveluverkossa toimimisen tukemiseen liittyvän psykososiaalisen tuen tarve liittyy opiskelijan haasteisiin ymmärtää riittävästi palveluverkon kokonaisuutta ja eri toimintamuotojen vastuualueita. Kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat eivät tiedä riittävästi siitä, miten yhteiskunta ja viranomaispalvelut Suomessa toimivat. Sen vuoksi opiskelija ei pysty yksin ilman kuraattorien tukea toimimaan palveluverkossa ja varmistamaan omien oikeuksiensa toteutumista omassa arjessaan ja elämässään. Kuraattori toimii tässä yhteydessä eri osapuolten kohdalla asioita selkeyttävänä osapuolena eli tulkkajana, jotta tarvittava ja myös riittävä yhteinen ymmärrys syntyy. Kuraattorien kokemuksen mukaan opiskelijat tarvitsevat tukea palvelujärjestelmän tulkkaukseen ja myös ihan konkreettista kieleen liittyvää tulkkamista eli asioiden ilmaisemista opiskelijan näkökulmasta riittävän selkeällä suomen kielellä. Tuki liittyy vahvasti esimerkiksi monialaiseen yhteistyöhön ja eri viranomaisten kanssa käytävään dialogiin, päätöksiin, lomakkeiden täyttämiseen ja prosessissa oleviin lupa-asioihin.

”Mä nostin ensimmäiseksi viranomaisasiat. Itse olen niihin useimmiten törmännyt, että kuraattorin pitää toimia tulkkina, että mitä tämä päätös tarkoittaa ja näin.”

”Asiointiasiat ja viranomaisasiat mä nostin tähän ja tavallaan tulkkina myös siinä, että jos vaikka opiskelija soittaa yksin jonnekin niin tietyllä tavalla tulkkaa sen viranomaiskielen myös semmoiseksi selkosuomeksi. Että siinäkin tietyllä tavalla on ihan tulkkamassa sitä.”

Maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden oma elämänhistoria kokemuksineen on hyvin erilainen. Eri kulttuureissa sosiaalisen pääoman eli sosiaalisen rakenteen yhteisöllisten piirteiden, kuten sosiaalisten verkostojen, normien ja luottamuksen tilanne vaihtelee. Siten taustalla voi olla kulttuuri, jossa esimerkiksi luottamus viranomaisiin ja yhteiskunnan toimivuuteen on heikko.

”Et uskoo tavallaan viranomaisiin, että täällä on ihmiset luotettavia. Työntekijät on luotettavia. Tavallaan me ollaan iso matalan kynnyksen palvelu. Ja toi viidakko just toi palveluviidakko, että tavallaan luodaan sellaista luottamusta.”

”Tänäänkin oli tosi vaikea saada maahanmuuttajataustainen opiskelija tajumaan termi että soitettiin oikeusaputoimistoon, että se on eri asia kuin te-toimisto. Jäätin vähäksi aikaa jumiin siihen kelailemaan, että mikä se toimisto on, johon soitetaan ja juuri, että on se tieto, että mikä asia mihinkin. Virasto niin just sitä palveluohjausta. Sitä tulee kyllä tehtyä paljon.”

”Mä kans viranomaispelon tähän. Et just se, että siellä on monenlaisia kokemuksia heistä monella niin tuota pelkää, että mihin se tai jos kirjoittaa itselleen muistiinpanoja, niin opiskelija kysyy mitä sä kirjoitat mihin toi paperi menee.”

5.1.4 Yhdenvertaisuuden toteutuminen

Kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan yhdenvertaisuuden tukemiseen eli opiskelijan oikeuksien toteutumiseen, yksilölliseen kohtaamiseen ja yksilönä näkemiseen liittyvä psykososiaalinen tuki muodosti neljännen selkeän kuraattorin tuen osa-alueen. Opiskelijoiden tuen tarve tässä osa-alueessa liittyy yhteiskunnan arvojen, normien ja toimintatapojen avaamiseen vielä konkreettisemmin kuin esimerkiksi yhteiskuntaa integroitumisen yhteydessä, jossa asiaa pitkälti lähestytään esimerkiksi yhteiskunnan toimintalogiikan, kuten menettelytapojen, palveluiden ja mekanismien ymmärtämisen kautta. Yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvä tuen näkökulmana on siten opiskelijan yksilönä

näkemiseen liittyvä kokonaisuus. Asiakastyön vuorovaikutustilanteissa mukana ovat opiskelijan kulttuuritaustasta ja omasta elämänhistoriassa nousevat kokemukset.

”Haaste musta tässä työssä on kuitenkin ottaa ne yksilöt aina huomioon. Heidän taustansa ja elämäntilanteensa ja mitä he tarvitsee. Sen tiedon keruu monesti on hankalaa ja vaikea.”

”Haasteita on lähtien kielitaidosta ja opiskeluvalmiuksia, mutta kuitenkin he joukkona on semmoinen heterogeeninen ja pitää kyetä kohtaamaan heidät myöskin yksilöllisesti. Tietysti vähän tässäkin haaste, että pidätkö mä heitä helposti yhtenä tyyppinä vai näenkö mä sen erilaisuudenkin.”

Kulttuurisidonnainen on myös maahanmuuttajataustaisten naisten asemaan ja mahdollisuuksiin liittyvä aihealuekokonaisuus. Suomalaiseen yhteiskuntaan integroitumisen esteenä ovat oman kulttuuritaustan vaikuttavat arvot ja normit. Naisen asema yhteiskunnassa, perheessä ja sukujen yhteisöissä on usein hyvin erilainen kuin valtakulttuurissa. Maahanmuuttajataustaisten naisopiskelijoiden kohdalla akkulturaatio eli asennoituminen omaan kulttuuriin ja uuden kulttuuriin omaksumiseen näkyy kuraattorin työssä eri tavoin. Yhdenvertaisuuden ajatus näyttäytyy lähtökohtaisesti vaikeampana kuin esimerkiksi miesten osalta.

”Maahanmuuttajataustaisten naisten kanssa ikään kuin se näiden itsenäisten taitojen opiskelu ja osallisuus. Musta se on koko ajan siihen työhön rakennettuna sitä, että hei, sä olet itsenäinen olento, voit tehdä itsenäisiä päätöksiä. Sinulla on oikeus. Ja maalailaan sitä tulevaisuudenkuvaa siitä, että voit tehdä töitä ja sä saat palkkaa ja rahaa ja sä voit suunnitella elämääsi.”

5.2 Kuraattorien kokemuksia psykososiaalisen tuen tarpeen konteksteista

5.2.1 Elämänhallinta

Maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan opintojen edistymisen taustalla on suuri merkitys sillä, miten, elämä ja arki kotona sujuu. Opintojen etenemisen tavoitteena valmistua työelämään ja sijoittua riittävän toimentuloon mahdollistavaan työpaikkaan. Opiskelijan perhe-

tilanne vaikuttaa eri tavoin psykososiaalisen tuen tarpeeseen. Erityisesti arjessa tai perhe-tilanteessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan tuen tarpeeseen.

”Aikaisempi peruste millä on saanut sen oleskeluluvan ei enää päde, että on tapahtunut vaikka joku elämäntilanteen muutos, joku avioerotilanne tai mitä tahansa, niin siinä vaaditaan aika paljon selvittelyä, jossa kuraattori on mukana.”

”Just se elämänhallinta ja viranomaisasiointi, johon liittyy se asuminen ja toimeentulo ja sitten se opiskeluun liittyvä.”

Eri kulttuuritaustasta tulevien opiskelijoiden elämässä perhekäsitys on usein laaja, ja usein myös lähellä sukukäsitettä. Opiskelijan heikko kiinnittyminen yhteiskunnan palveluverkkoon näkyy myös siinä, että opiskelija ei ymmärrä kuraattorin työn vastuualueita ja vaikuttamisen mahdollisuuksia osana aikuissosiaalityön kenttää. Kuraattori tasapainoileekin jatkuvasti sosiaalityön ja myös tarvittavan monialaisen yhteistyön verkostoissa. Kuraattorin oman työn rajaaminen koettiin tärkeäksi, mutta samalla myös erityiseksi haasteeksi.

”Olenko mä kuraattori vai olenks mä sosiaalityöntekijä? Kumpi minun pitäisi? Varmaan mun pitäisi olla se kuraattori mut me mennään niin lähelle sinne sosiaalityön puolelle.”

”Rajata kohteliaasti ja korrektisti. Ja itselleki tehdä selväksi etten voi kaikkea.”

”Ei tunnisteta, että mitä kuraattorin työ on, usein ne odotukset on aika suuria, mitä he tulee meiltä hakemaan, ja sitten kun meillä ei ole sitä päätösvaltaa niin siinä kohtaa törmätään, että hyvin usein.”

”Miten vetää rajaa, että voidaanko me lähteä jotain kelasta selvittämään, miksi lapsen puheterapia on loppunut. On vähän vaikea joskus selittää, että kun en ole sinun lapsen kuraattori.”

Elämänhallintaan liittyvä tuki on kiinnittynyt oleskelulupa- ja maahanmuuttoon liittyviin kysymyksiin. Oleskelulupa-asiat ovat myös erittäin kuormittavia tilanteita opiskelijalle, joka tarvitsee tukea epävarmuuden sietokykyynsä. Lupa-asioiden epäselvyys ja esimerkiksi vanhentuminen vaikuttaa myös suoraan opiskelijan toimeentuloon ja perheeseen,

kuten perheenjäsenten omiin lupiin. Kuraattorin tuki on myös ihan konkreettista lupa-asiointiin liittyvää auttamista.

”Nuo maahanmuuttoon liittyvät kysymykset on semmoisia ihan kriisikysymyksiä, isoja. Ne on psyykkisesti just todella raskaita sitten sille henkilölle.”

”Opiskelijan kielteinen oleskelulupapäätös auta minua. Kirjoita lausunto minulle, tee jotain sen asian eteen. Että kyllä musta ne odotuksia on vaihtelevia.”

”Joillakin perheellisellä maahanmuuttajalla saattaa olla hyvin erilaisia haasteita siellä yksityiselämän puolella verrattuna sitten johonkin nuorempaan maahanmuuttajataustaiseen henkilöön.”

Elämönhallinnan kipupisteet liittyvät myös siihen, että opiskelijan muu perhe voi olla muualla kuin Suomessa. Opiskelijan tavoitteena on usein silloin myös perheen saaminen Suomeen. Prosessina se on pitkä ja vaatii toimimista erilaisessa viranomaisten verkostossa ja yhteiskunnan lupamaailmassa. Perheen Suomeen saamisen taustalla vaikuttavat myös opiskelijan opintojen ja sen jälkeisen työelämään valmistumisen edistyminen suunnitellusti, joskus jopa liian nopeassa tahdissa. Opiskelijan paineistettu elämäntilanne vaikuttaa elämönhallinnan kokonaisuuteen vääjäämättömästi.

”No tosi isoja kuormittavia asioita, kun on tilanteita, että opiskelija vaikka pyrkii opiskelemaan tosi nopeasti, että voisi hakea kansalaisuutta, että voisi hakea sitten perheiden yhdistämistä.”

”Perheiden yhdistämistoiveet ja niiden realistisuus tai epärealistisuus. Tosi isoja kuormittavia asioita kun on tilanteita, että opiskelija vaikka pyrkii opiskelemaan tosi nopeasti, että voisi hakea kansalaisuutta, että voisi hakea sitten perheiden yhdistämistä. Uuvuttaa siinä itsenä siinä sitten ja on koko ajan stressaantunut siitä, miten perheenjäsenet voi nyt vaikka tällä hetkellä kaukana Suomesta.”

”Niin, ja ettei syyllistetä sitten vaikka poissaoloista tai siitä, että jos tunnollisesti koko ajan koulussa, mutta ei niin välttämättä jaksa keskittyä.”

5.2.2 Lähiverkosto

Kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden oma lähiverkosto on yleensä niukka. Verkosto voi olla kaukana tai sitä ole lainkaan. Lähiverkosto asiana tarkoittaa lähipiirin eli perheen ja ystävien sekä laajemmin myös sukulaisten läsnäoloa opiskelijan elämässä. Maahanmuuttajataustainen aikuisopiskelija yleensä sisällyttää verkostoonsa paljon laajemmin asianosaisia. Uudessa kulttuurissa opiskelija voi jäädä yksin ilman tarvitsemaansa tukiverkkoa. Maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tuen tarve liittyy vuorovaikutuksessa olemiseen, jakamiseen ja yhteiseen asioiden jäsentämiseen yhteisen ymmärryksen synnyttämiseksi. Opiskelijalle yksin jääminen luo turvattomuuden tunnetta. Turvattomuuden kokemus jättää opiskelijan ulkopuoliseksi myös valtakulttuurin tasarvoiseen arvopohjaan kiinnittymisessä ja kansalaisena olemisessä sen mukana tuomine erilaisine oikeuksineen. Yksin jääminen jättää opiskelijan myös ulkopuoliseksi yhteiskunnassa käytävään keskusteluun liittyen, mikä ei tue yhteiskuntaan integroitumista. Opiskelijalle ei ole joko lainkaan tai vain niukasti lähiverkosta, jonka kanssa peilata omaa arkea ja yhteiskunnassa vaikuttavia asioita.

”Onko Suomessa turvallista nyt ja onko sinusta hyvä asia? Jos Suomi liittyy natoon niin mun mielestä siinäkin näkyy se verkoston puute, että mä olin se, jolta sitä tultiin kysymään, että ei ole. Mehän kaikki spekuloidaan varmaan kotonamme ja perheidemme kanssa tuollaisia asioita niin sitten ihminen, joka on täällä yksin vähän irrallaan vailla sitä verkosta ja eikä tiedä minkälaista keskustelua Suomessa on käyty.”

”Et tulenko edes valmistumaan et mitä täällä Suomessa tapahtuu. Se tuki on siinä jotenkin semmoistakin, että päivä kerrallaan.”

”Mutta monilla ne omat haasteet on niin isot, että ehkä joku kohta maailmanpoliittisesta tilanteesta... niin ehkä ei pystykään sitä ehkä käsittelemään.”

Psykososiaalisen tuen asiakastilanteissa tarvitaan myös ymmärrystä siitä, minkälaisesta lähiverkostosta opiskelijan kohdalla on kyse. Kuraattorin tehtävänä on myös selvittää, mikä on se joukko, josta asiakas kokee olevansa vastuussa. Tai keiden kaikkien kanssa aikuisopiskelija kokee olevansa jollain tavoin velvollinen olemaan säännöllisesti yhteydessä. Yhteinen jaettu ymmärrys asiasta auttaa hahmottamaan opiskelijan elämäntilannetta ja siinä olevia

psykososiaalisen tuen tarpeita. Perhe-käsitteen määrittelemisen ja lähiverkoston laajuuden hahmottamisen kautta opiskelija voi siten olla vastuussa laajemmassa mittakaavassa lähiverkostostaan.

Monissa kulttuureissa miehen ja naisen sukupuoleen liittyvät normit kiinnittyvät siihen, että mies perheenpäänä on myös perheen vastuullinen toimija yhteiskunnassa ja sen eri verkostoissa. Mies nähdään myös perheen turvana ja huolehtijana sekä ensisijaisena elättäjänä. Kotona ja perheessä vaikuttaa myös vaikenemisen kulttuuri, asioista ei sovi puhua perheen ulkopuolisille.

”Joten mietin sitä asiakkuusprosessia niin mun mielestä se menee usein sillä tavalla, että ensin opiskelija ehkä hakeutuu kuraattorille jossain raha- ja etuusasioissa. Ja sitten kun ajan kanssa se luottamus kasvaa niin sittenhän saattaa kertoa ihan semmoisia. Aika kriittisiä kohtia.”

”Siellä kotona saattaa olla vaikka jotain pahoinpitelyä. Tai jotain tämmöisiä, aika dramaattisia asioita. Että se vaatii sen luottamuksen, joka tulee siinä sen työskentelyprosessin aikana. Jotenkin siinä. Se saattaa hyvin tosiaan lähteä liikkeelle juuri semmoisesta vähän neutraalimmasta asiasta.”

”Niin sitten se johtaa johonkin hyvin tunnepitoisiin asioihin siinä, että mitä siellä perheessä on oikeasti menossa.”

Lähiverkostoon opiskelijan elämässä liittyy myös monialainen toimijaverkosto. Opiskelija tarvitsee myös tässä verkostossa toimimiseen tukea, sillä opiskelijan näkökulmasta eri toimijoiden vastualueet eivät aina näyttäyty selvärajaisina. Monialaisen yhteistyön kannalta tarvitaan lisää dialogia, jotta yhteinen tavoite eli opiskelijan hyvinvoinnin ja osallisuuden kokemus vahvistuu. Aina esimerkiksi opiskeluhuollon eri asiantuntijat eivät tiedä riittävästi kuraattorin työn kokonaisuudesta, ja dialogia tarvitaan myös opiskelijan ymmärryksen lisäämiseksi.

”Meillähän ei ehkä tarkoita sitä, että ajattelee että toi kuraattori pystyy vaikuttamaan päätöksentekoon tai muuta. Mutta opiskelija tulee sen odotuksen kanssa, minkä se opettaja ehkä opiskelijan mielestä on vähän antanut avittanut sinne päähän.”

”Meidän henkilökunta välillä luo niitä liiallisia odotuksia. Ai sun maahantulokysymys auki, hei mene kuraattorin luokse.”

Lähiverkoston puute näkyy opiskelijoiden elämässä myös psykologisen tuen puutteena. Maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden mielenterveyden tukemiseen liittyvät tarpeet eivät tule kaikilta osin näkyviin yhteiskunnan palvelujärjestelmässä, sillä kokonaiskuvaa on aina rakentamassa moninainen asiantuntijajoukko. Opiskelijan taustalla on myös traumaattisia kokemuksia ja pelon historiaa. Aikuisopiskelijaa voi ahdistaa jatkuva huoli perheestä kaukana.

”Tällä maahanmuuttajaopiskelijalla on nyt oikeasti tosi paha tilanne kotona, että ei nyt uskalla tulla kotoa oikeastaan ulos.”

”Ne ongelmat voi niistä taustoista johtuen niin olla jotenkin rajumpia ja radikaalimpia. Tai juuri se, että perhe on siellä Afganistanissa ja muuttaa 4 kertaa kuukaudessa talibania karkuun ja muuta että tule auttamaan. Toivoisin joskus sellaista asennetta, että ymmärretään että ne ongelmat voi oikeasti olla melkoisen dramaattisia.”

5.2.3 Opiskelu

Maahanmuuttajataustaiset opiskelijat kokevat haasteita suhteessa opettajiin ja opetuksen rakenteisiin, muutostilanteisiin ja työssäoppimisjaksoihin. Kuraattorien mukaan opiskelijat tuovat esille sen, että opiskeluun liittyvä tarvittava tieto ei aina tavoita heitä. Kuraattorien kokemuksen mukaan haasteena on opiskelijoiden kertomuksen perusteella myös se, että tietoa ei ole riittävästi ja ymmärrettävässä muodossa saatavilla, jotta esimerkiksi opiskelukokonaisuuteen liittyvät muutostilanteet olisivat helposti ennakoitavissa. Juuri riittämättömään suomen kielen taidon vuoksi opiskelumaailmaan kuuluvien asioiden hahmottaminen voi olla vaikeampaa. Kokonaiskuvan hahmottaminen voi olla lähtökohtaisesti vaikeaa myös suomea äidinkielenään puhuville opiskelijoille. Opiskelussa tarvitaan kaikilta opiskelijoilta kulttuuritaustasta huolimatta myös itseohjautuvuutta. Usein maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan tietolähteenä voi toimia lähellä oleva toinen maahanmuuttajataustainen opiskelukaveri. Itseohjautuvuuden taso on siten matala, ja sitä pitää tukea ja myös tulkata opiskelijoille opiskeluprosessien aikatauluja, toimintatapoja ja myös opiskelijan velvollisuuksia opiskelukokonaisuuteen liittyen. Opiskeluun liittyä myös työssäoppimisjaksoja.

”Maahanmuuttajien kohdalla se näyttäytyy vielä heikompana kuin kantaväestölle, joka osaa toimia muutostilanteissa. Maahanmuuttaja on saattanut juuri oppia, että tällä tavalla tämä asia menee. Sitten tulee se muutos niin kun se rakenne on heikko niin se ei pääse siihen tilanteeseen mukaan.”

”Täällä koulukontekstissa mä nään myöskin sen roolin siinä opiskeluprosessien tukena olemisesta kun täällä koulussa ollaan. Mä ainakin koen vahvasti, että on välillä niillä opiskelupoluilla ja prosesseissa mukana. Niin kuin aloituksissa ja erilaisissa opiskelun muutosvaiheissa.”

Työelämän ja opiskelun yhteensovittaminen on aikuisopiskelijalle usein vaikeaa silloin, jos samanaikaisesti tarjolla on mahdollisuus esimerkiksi ansiotyöhön. Kuraattorien kokemuksen mukaan aikuisopiskelijat eivät helposti kieltäydy esimerkiksi työvuoroista huolimatta siitä, että ne menisivät lukujärjestyksen päälle. Opiskelijat kokevat työvuorot velvoittavina lojaaliudesta työntajaa kohtaan, ja tarjotuista vuoroista on vaikea kieltäytyä. Psykososiaalisen tuen tarve liittyy opiskelujen ja työelämän yhteensovittamiseen arjessa, niin että ne ovat tasapainossa ja opiskelijan opinnot etenevät kohti päätöstä. Valmistumisen jälkeinen työpaikka voi löytyä jo opiskeluaikana. Ansiotyö on myös tulonlähde ja sillä on suora vaikutus opiskelijan etuuksien määrään. Palveluohjausta ja asioiden yhteistä jäsentämistä tarvitaan, jotta opiskelijan arki ja elämä kotona sujuu saumattomammin.

”Mä haluan nostaa esille omalla alallamme positiivisen ja negatiivisen näkökulman. Sote-alalla on älyttömästi töitä ja osa meidän opiskelijoista karkaa kesken opintojen työnteon pariin. Ja samalla syntyy positiivista ja negatiivista ongelmaa. Tietyllä tapaa opinnot jumiutuu, mutta töitä on tarjolla. Sitten etuuksia maksetaan perusteettomasti, vaikka ei tule osaamispistettä. Tai tulee liikaa työtuloja. Siitä syntyy sen ymmärtäminen, että tämäkin vaati suunnitelmallisuutta tämä työhön meno.”

”Niin miettikää siinä kun toinen rahaa heiluttelee ja sit sun pitäis mennä tekemään lääkelaskut kouluun tai jotain muuta ikävää ponnistella, niin otetaanko se heiluva. Ja sit tutkinnon suorittaminen hidastuu ja sitten heillä menee talous- ja etuusasiat myöskin sekaisin. ”

”Joo joo ja sitten yhtäkkiä asumistuesta tulee tarkistuksia tai sun tuloja on liikaa ja niitä sitten peritään. Ja opiskelijan kannalta järjestelmät on niin monimutkaisia.”

Arkielämä oppilaitoksen ulkopuolelta tulee myös oppilaitoksen sisäpuolelle eli opiskelun kontekstiin siinä vaiheessa, jos aikuisopiskelijoiden perhe- tai viranomaisasiat kriisiytyvät. Arkielämän paineet saattavat näyttäytyä myös opiskelijoiden välisissä törmäyksissä. Tarvitaan kuraattorien tukea törmäyskurssien selvittämiseen ja tilanteiden rauhoittamiseen.

”Kyllä työssä ajoittain näkyy, että syntyy niitä erimielisyyksiä ja yhteenottoja tässä koulun maailmassa. Myöskin se on yksi ihan keskeinen semmoinen työn kohde aika ajoittain.”

”Kun he on aikuisopiskelijoita, he on hyvin eri ikäisiä. Niin sitten mikä koulutustausta heillä on, heillä voi olla vaikka minkä mittaisia koulutustaustoja tai sitten ei juuri mitään koulutusta.”

5.2.4 Vuorovaikutustilanteet

Kuraattorit nostivat esille erilaiset vuorovaikutustilanteet, sillä ne liittyvät lähtökohtaisesti kaikkeen, ne läpileikkaavat koko psykososiaalisen työn lähestymistavan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden, kuraattorin työn ja eri toimijoiden osalta. Kuraattorien kokemuksen mukaan hyvä ja toimiva vuorovaikutussuhde luo pohjan asiakastyössä onnistumiselle eli opiskelijan hyvinvoinnin vahvistamiselle. Vuorovaikutustilanteessa kohtaavat osapuolet tulevat tilanteisiin oman historiansa ja kokemustensa kera. Kuraattorien kokemuksen mukaan vuorovaikutussuhde voi sen vuoksi alkaa myös heikosti, jos esimerkiksi edeltävät kokemukset viranomaisten tai muiden palveluverkoston kuuluvien toimijoiden kanssa eivät ole sujuneet opiskelijan odotusten mukaisesti. Vuorovaikutustilanteessa myös opiskelija itse voi olla hyvin niukka avun tarpeensa ilmaisussa, ja luottamusta aletaan rakentaa pala palalta. Opiskelijan ja kuraattorin oma kulttuurinen viitekehys tuo vuorovaikutustilanteisiin omat norminsa ja myös dialogin käymiseen liittyvät ulottuvuudet. Suomalaiseen kulttuuriin usein liitettävä suora kommunikointitapa voidaan kokea myös loukkaavana.

”Itse olen tottunut toimimaan niin kauhean suoraan ja sanomaan asioita suoraan ja nostamaan kissaa pöydälle, niin sitten saattaa olla sellaisesta kulttuurista opiskelija, jolla on hyvin voimakas semmoinen, vaikka kasvojen menettämisen pelko tai muu, niin siinä saattaa tulla törmäys. Että kysyy jotenkin liian suoraan ja epähienosti asioita. Ja odottaa saavansa yhtä suoran vastauksen.”

Kuraattorin työssä tieto eri viranomaisten kesken ei vielä siirry, eikä kuraattoreita kutsuta monialaiseen verkostoon mukaan riittävästi. Opiskelijan taustalla voi olla myös monipalveluita eli opiskelija on useiden palveluiden parissa ja käyt siten monella eri työntekijällä palvelun tarpeessaan. Kuraattorit näkivät tilanteen mahdollisesti tulevaisuudessa paranevan sote-ratkaisujen myötä. Tiedon siirtymiseen liittyvien parannuksien nähtiin palvelevan maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden parissa tehtävän työn kokonaisuutta.

”Sekin on kuraattorille aika iso haaste, että kun mehän ei juuri tiedetä näistä opiskelijoista kauheasti varsinkaan etukäteen.”

”Niin jos saatte luku oikeuden niihin muun sosiaalityön teksteihin, niin sehän auttaa sitten jo paljon et saa. Sitten saa sitä taustatietoa.”

”Se vaikeuttaa meillä asiakkuuksien hoitamista, ja heillä olisi helpompi siellä hiffata et ai toi on koulussa ja pitäisi olla siellä joka päivä ja siellä on näin paljon toimijoita. Meidän on vaikeampi hiffata, että mitkä on sen koulun ulkopuoliset verkostot sen asiakkaan.”

”Tähän opiskeluun ja koulunkäyntiin kuinka vähä mä koen, että muut tahot on yhteydessä kouluun. He kuitenkin tietävät, että on koulussa, koska monet etuudet.”

Maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan kohdalla on myös haasteita opiskeluihin liittyvien palveluiden asiakkuuksiin liittyen. Tieto ei aina liiku oppilaitoksenkaan sisällä.

”Opiskelija voi kulkea ovelta ovelle ja hän voi itse synnyttää asiakkuuksia. Musta tuntu, että tuolla on monia ammatillisia tai ohjaustapaamisia, missä ollaan tietämättömiä siitä, että se opiskelija on käyttänyt jonkun palvelun muunkin palvelua siellä koulussa.”

”Vähän semmoista kun itse sitten kuulee, että aha joku onkin tämän opiskelijan asiaa hoitanut ja onkin tehty näin ja näin ja sitten on itse jäänyt ihan out siitä jutusta erinäisistä syistä.”

Vuorovaikutustilanne voi olla myös huono. Usein siihen voi liittyä kokemus kohtaamatta jäämisestä ja ymmärtämättömyyden kokemuksesta. Erilaiset kulttuuriset toimintatavat ja -tyylit voivat aiheuttaa hämmennystä ja myös kulttuurisia törmäyksiä. Myös opiskelijan omalla

ymmärryksellä, mikä liittyy kiinteästi myös riittävällä suomen kielen taitoon, on usein oma vaikutuksensa huonoon kohtaamiseen. Yhteinen riittävä kieli muodostaa pohjan dialogin käymiselle ja hyvälle kohtaamiselle.

”Välillä kielitaidon ja sellaisen kulttuurikompetenssiasian kanssa on ongelmaa.”

Vuorovaikutustilanteissa kaiken lähtökohtana olevan luottamuksellisen suhteen rakentaminen alkaa kuraattorin työssä heti alusta alkaen, ja jo ensikohtaamisella on merkitystä suhteen syntymisessä. Vuorovaikutustilanteissa opiskelijan oman identiteetin tukeminen ja kykenevyyden sanallistaminen on kuraattorien näkemyksen mukaan tärkeä osa yksilöllisen kohtaamisen tapaa. Kielellä on iso merkitys vuorovaikutustilanteissa erilaiset tulkinnat kieleen vaihtelevat ja ovat myös kulttuurisidonnaisia. Kuraattorin ja opiskelijan yhteinen ymmärrys rakentuu luottamuksen lisääntymisen myötä. Ja opiskelija uskaltaa luottamuksellisessa suhteessa avata opiskeluun ja omaan elämänsä liittyviä asioita ja tuen tarvettaan. Kuraattorien vastauksista välittyi aito halu ymmärtää aikuisopiskelijan yksiköllisiä tarpeita.

5.3 Kuraattorien näkemyksiä psykososiaalisen tuen kehittämiseksi

Kuraattorit tunnistivat psykososiaalisen tuen kehittämiseen liittyen erilaisia osa-alueita, mutta he nostivat selkeästi esiin kolme keskeistä asiaa kehittämässä. Kaksi niistä liittyy olennaisesti toisiinsa, vaikka kumpaakin voi tarkastella myös erillisinä. Tässä tutkimustulosten kuvaamisessa käsittelen niitä rinnakkain kokonaiskuvan muodostamisen tukemiseksi. Kaksi toisiinsa liittyvää kokonaisuutta ovat **palveluohjauksen kehittäminen** ja sen yhtenä ratkaisuvaihtoehtona oleva opiskelijan **saattaen vaihtamisen** palveluiden pariin, jolloin opiskelijaan liittyvä tarvittava tieto kulkee saattamisen mukana työntekijältä toiselle.

Saattaen vaihtaminen ehkäisisi opiskelijan muutosvaiheiden riskejä, jotka liittyvät opintojen keskeytymiseen ja tulotason laskuun. Saattaen vaihtamisen vuorovaikutustilanteessa kuraattori saattaa opiskelijan perille uuteen palveluun ja tulkaa, selventää, opiskelijan

tilanteen uudelle työntekijälle. Saattaen vaihtaminen tukee siten opiskelijan yhdenvertaisuuden toteutumista.

”Mutta olisiko siinä kohtaa ollut juuri se saattaen vaihto, kun se opiskelija putoaa sieltä maahanmuuttaja palveluista.”

Kuraattorit ihmettelivät myös sitä, miten vähän muut palveluverkon toimijat ovat kiinnostuneita maahanmuuttajataustaisen opiskelijan suoriutumisesta opinnoissaan. Palveluverkossa ei kuraattorien mielestä tehdä vielä riittävästi yhteistyötä, ja tieto ei liiku eri toimijoiden kesken. Palveluverkoston toimijoille, kuten esimerkiksi kuraattoreille tai viranomaisille ei ole tarjolla riittäviä asiointikanavia, jossa tarvittavaa opiskelijan palveluiden käyttöön liittyvää tietoa voisi vaihtaa. Kuraattorit kokivat joutuvansa pitkälti itse rakentamaan opiskelijaan liittyvää tietokokonaisuutta. Tarvittavan tiedon jakaminen asiantuntijoiden keskuudessa nopeuttaisi asiakkuuteen liittyviä prosesseja sekä ennen kaikkea tukisi opiskelijan hyvinvointia. Kuraattorien mukaan kutsumisen monialaisiin verkostoihin nähtiinkin erittäin tärkeäksi.

”Tavallaan se yhteistyö verkostossa ei ole mitenkään kauheen mutkatonta.”

”Et Migrillä olis viranomaislinja. Ja muillakin tahoilla saisi olla muillakin kuin Kelalla. Te-toimistolla saisi olla. Että jotenkin pitää asioita saada nopeasti eteenpäin, niin se on aika turhauttavaa sitten jonotella ja tai kuulla, että ensi viikolla seuraava soittoaika.”

”Pitäisi olla joku taho, joka käsittelisi perhettä heti, että ottaisi heti tilanteen, kun koko perheen tasolla hoitoa tarvii. Ja sitten vaikka meidät kutsuttaisiin mukaan siihen verkostoon.”

Kuraattorit odottivat opiskelijasta saatavien tietojen vaihdon paranevan tulevan Sote-uudistuksen myötä, jos kuraattorit sen yhteydessä saavat lukuoikeuden sosiaalityön kirjauksiin.

Kuraattorit nostivat esille myös palveluverkon eri toimijoiden palveluiden piiriin pääsemisen kynnyksen madaltamisen opiskelijan kannalta. Opiskelijalle pitäisi olla enemmän palvelujärjestelmän tarjoamia kohtaamisen mahdollisuuksia ja paikkoja.

”Me ollaan niitä ainoita, jotka ollaan lähitöissä tavoitettavissa. Tosi monet on siellä puhelimen päässä.”

”Mun kokemuksen mukaan, että saattaa sinne maahanmuuttajien palvelupisteelle ja käy saattamassa sinne ja sit siinä on ekan kerran vähän tulkkaamassa opiskelijan asiaa.”

Kuraattorit nostivat esiin paljon myös vuorovaikutustilanteisiin, viestintään ja dialogin käymiseen liittyviä asioita. Ajatuksena taustalla kuraattoreilla oli myös niissä kehittyminen sekä yksilöinä että organisaation edustajina. Eri kulttuurien kohtaamiseen liittyvissä vuorovaikutustilanteissa, asiakastyössä nähtiin myös haasteita. Kuraattorit nostivat esille maahanmuuttajataustaisen opiskelijan maailman ja suomen kieltä äidinkielenään puhuvan opiskelijan erilaisen maailman. Kuraattorin näkemyksen mukaan aina yhdenvertaisuus sosiaalityön asiakastilanteen kohtaamisessa ei toteudu samalla tavalla. Kohtaamisen yhteydessä ymmärryksen puute voi olla esteenä sekä maahanmuuttajataustaiselle opiskelijalle että kuraattorille. Molempien osapuolten dialogin käymisen tapa on erilainen, ja puolin ja toisin kommunikoidaan osin turhan suoraviivaisesti ottamatta huomioon kulttuurisia eroja.

”Sitä tietoa ja valmennusta pitäisi viedä paljon lähemmäksi ja yksilöllisesti pitäisi voida varmentaa, että ymmärsitkö mitä nyt sanoin ja ymmärsitkö, mitä tämä tarkoittaa ja mitä tämä voisi sun kohdalla vielä tarkoittaa.”

Kuraattorit toivat esille sen, että kulttuurisilta törmäyksiltä ei voi välttyä, mutta niistä voi selviytyä muuttamalla omaa toimintatapaa soveltuvin osin. Kolmantena selkeänä kehityskohteenä kuraattorit nostivatkin esiin **luottamuksen rakentamisen**. Rakentamistyö vie aikaa ja se pitäisi aina huomioida asiakastyössä. Onnistuneesta luottamuksen rakentamisesta kuraattoreilla oli hyviä kokemuksia. Opiskelijan ja kuraattorin välille syntyneen luottamuksen kautta oli mahdollisuus edetä kohti vaikeammin selvitettäviä asioita. Kuraattorit kokivat toisinaan myös saavansa turhan ylitsevuotavaa kiitosta mitättömän pienen asian ratkaisemisesta.

”Se saattaa tosiaan lähteä liikkeelle juuri vähän neutraalimmasta asiasta, ehkä nämä raha-asiat ja sitten se johtaa johonkin hyvin tunnepitoiseen siinä, että mitä siellä perheessä on oikeasti menossa.”

6 Pohdinta ja päätelmät

6.1 Tutkimuksen eettisyys ja luotettavuus

Tutkija tarvitsee jatkuvaa omien valintojensa arvioimista, tutkimukseen liittyvän tiedon riittävää tuntemusta sekä ymmärrystä tutkimukseen liittyvistä luotettavuuskriteereistä. Tieteellisen tutkimuksen tekemisen lähtökohtana ovat laadukas tutkiminen ja siihen pohjautuva luotettava tutkimustulosten esittäminen. Olen tutustunut tutkimusprosessini aikana tutkimuseettisen neuvottelukunnan eli TENKin hyvän tieteellisen tutkimuksen eettisiin ohjeisiin, ja niitä on tässä tutkimuksessa noudatettu. Laadullisen tutkimuksen arvioinnin kriteereinä ovat tutkimuksen **luotettavuus, uskottavuus** ja **eettisyys**. Luotettavuuden arvioinnissa katse on tutkijan ammattitaidossa eli kyvyssä todentaa ja vakuuttaa käyttämiensä menetelmien ja lähestymistapojen sopivuus juuri kyseisessä tutkimuksessa. Luotettavuuden arviointiin kuuluu myös yksityiskohtainen kuvaus tutkimuksen etenemisestä. Luotettavuus tarkoittaa myös sitä, että tutkimus ei ole riippuvainen satunnaisista tekijöistä. Tutkimuksen luotettavuutta kuvataan yleisesti kahdella eri käsitteellä: realibiliteetillä ja validiteetillä. Laadullisessa tutkimuksessa luotettavuuden arviointi koetaan osin haasteelliseksi edellä mainittujen käsitteiden kautta, sillä ne eivät suoraan sovi uskottavuuden arvioinnissa perusteiksi ellei tutkija osaa soveltaa sitä tutkimuksessaan suhteessa käsitteiden eri merkityssisältöihin. (Aaltio & Puusa 2020, 177–180; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.) Tutkimusta tehdessäni minulle on ollut tärkeää toimia hyvän tieteellisen tutkimuksen eettisiä ohjeita noudattaen. Tutkimusta tehdessäni työskentelin maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kuraattorina ja tutkin samassa tehtävässä toimivien kuraattorien, kollegojen, kokemuksia siitä, miten kuraattorin psykososiaalinen tuki vastaa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tuen tarpeeseen. Tutkimusaineisto kerätty kuraattoreilta, jotka itse työskentelevät maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden parissa eli heidän kokemuksensa kiinnittyi tutkittavaan ilmiöön. Luotettavuuden arvioinnin näkökulmasta tutkijan oma suhde tutkimuskohteeseen on tuotu esille, samoin kuin tutkijan suhde haastateltaviin. Oman kokemukseni kautta minulle on muodostunut näkemys kuraattorin psykososiaalisen työn muodoista ja tarpeista. Rauno Perttulan (2015, 27–28) tällaisessa kaksoisroolissa haasteena voi

olla se, että tutkija etsii vahvistusta omille käsitykselleen ja ohittaa niistä eroavat havainnot. Olen koko tutkimukseni ajan käynyt kriittistä vuoropuhelua omien käsitysteni, tutkimuksessa esiin nousseiden kuraattorien kokemusten ja tekemieni johtopäätösten kanssa.

Olen tutkinut kuraattorien kokemuksia maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeeseen vastaamisesta uteliaana ja halulla vahvistaa ymmärrystä kuraattorin psykososiaalisesta tuesta. Oma kokemukseni on se, että oma kuraattorin työni on tukenut tutkimuksen tekemisessä juuri työhön liittyvän kosketuspinnan vuoksi.

Tutkimuksen uskottavuuden osalta arvioidaan tutkimuksen aineistonkeruuta ja aineiston huolellista analysointia. Uskottavuus liittyy tutkimuksen tieteenalaan ja tutkimuksen yleiseen hyväksyttävyyteen. Tutkimusaineiston ja käytetyn analyysimenetelmän yhteensopivuuden arvioiminen on tärkeä osa-alue laadullisessa tutkimuksessa. Laadullisessa tutkimuksessa olennaista on tutkittavan ilmiön mahdollisimman syvä ymmärtäminen, mikä mahdollistuu silloin, kun tutkija lähestyy ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti ja perusteellisesti. Luotettavuuden arviointiin sisältyy myös ajatus siitä, miten hyvin tutkimus kuvaa tutkittavaa ilmiötä. Laadullisen tutkimuksen aineistoa tulkitaan. Tutkimuksessa on myös yleistettävyyden tavoite eli että tutkimus tuloksineen on toistettavissa myös muussa tutkimuksessa. Kriittisyys liittyy kiinteästi tutkimusperinteeseen, kriittisyys suhteessa omaan tutkimustyöhön ja myös ulkopuolisen kritiikin, palautteen vastaanottaminen. (Puusa & Julkunen 2020, 189–198.) Tässä tutkimuksessa tutkittavaa ilmiötä on lähestytty tutkittavan ilmiön osalta monipuolisesti, pyrkimyksenä on ollut syvä ymmärtäminen aiheeseen liittyen. Tutkimuksessa haastatellut maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden parissa työskentelevät kuraattorit tuntevat opiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeet. Myös oma kokemukseni kuraattorina oli taustalla mukana tutkimusprosessissa, se tuki osaltaan tutkittavan ilmiön ymmärtämistä. Tutkimusaineisto ja analyysimenetelmä tukevat toisiaan eli mittaavat juuri sitä, mitä tutkittavasta ilmiöstä haluttiin tutkia. Oma näkemykseni on se, että tutkimuksen raportointi etenee eri vaiheittain selkeästi, aineiston analyysissä on pyritty selkeyteen ja tutkimustuloksia on esitelty monipuolisesti ja jäsennetty ymmärrettävien käsitteiden avulla. Tutkimuksen validiteetti on siten hyvä.

Laadullisen tutkimuksen eettisyydessä arvioidaan tutkimusprosessiin liittyvien eettisten periaatteiden noudattamista koko prosessin aikana. Eettisyydessä arvioidaan sitä, millä tavoin tutkimus vaikuttaa sen kohteena oleviin ihmisiin, ja se ei saa millään tavoin tuottaa haittaa heille. Tässä tutkimuksessa esimerkiksi haastatteluun osallistuminen oli vapaaehtoista, ja haastattelua ennen tutkimuslupa haettiin oppilaitosorganisaatiolta kirjallisesti. Tiedote tutkimuksesta sekä tutkimuksen varsinainen aihe tutkimuskysymyksiineen sekä teemahaastattelukysymykset lähetettiin kaikille haastatteluun osallistuneille haastattelua edeltävällä viikolla sähköpostitse. Myös suostumus tutkimukseen osallistumisesta -lomake lähetettiin samassa sähköpostissa ennakkotiedon omaisesti. Varsinaisessa ryhmähaastattelutilanteessa kaikki haastateltavat allekirjoittivat lomakkeen. Kaikkien haastateltavien anonymiteetti säilyy. Myöskään kuraattorien asiakkaat eli maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat eivät ole tunnistettavissa. Koko haastatteluprosessi alkaen ennakkokyselystä kiinnostuksesta osallistua haastatteluun aina tutkimusprosessin loppuun eli tutkimuksen julkaisemiseen on noudattanut hyvän tieteellisen tutkimuksen eettisiä ohjeita. (Puusa & Juuti 2020, 175; Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012.)

Tämä tutkimus tehtiin työyhteisössä pääkaupunkiseudulla, jossa itse työskentelen ammatillisessa oppilaitoksessa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kuraattorina. Haastattelin tutkimuksessani viittä kuraattoria, jotka työskentelevät saman kohderyhmän parissa oman alueensa oppilaitoksissa. Kaikki ryhmähaastattelussa mukana olleet kuraattorit olivat minulle tuttuja kollegoina, ja olemme kaikki tasavertaisia omassa tehtävässämme. Huomioin kollegojen haastattelun koko tutkimuksen ajan pidättäytymällä vain haastattelijan roolissa. Keskityin kuuntelemaan ja tarvittaessa kysymään, että onko haastateltavilla jotain lisättävää aiempiin kysymyksiin liittyen. Haastattelua nauhalta litteroidessani ja uudelleen pelkistämistä tehdessäni varmistin useaan otteeseen lukemalla alkuperäisiä litterointitekstejä, etten vahingossa tee tulkintoja omien mahdollisten ennakko-olettamusteni perusteella.

Laadullisessa tutkimuksessa on tärkeää, että tutkija kohtaa tutkittavan ilmiön puolueettomasti. Oman tiedon, kokemuksen, asenteiden tai oletusten tuomista mukaan tutkimukseen pitää välttää. Tutkijan on tarkasteltava tutkimuksen kohteena olevaa ilmiötä aineistolähtöisesti.

Tutkijan oman taustan ja lähtökohtien vaikutus jo tutkimusaiheen valinnassa edellyttää eettistä pohdintaa. On tärkeää tunnistaa lähtökohdat tutkimuksen tekemiselle. Tarkasteluun voi silti myös vaikuttaa tutkija tutkimusasetelman luojana ja tulkinnan tekijänä. (Tuomi & Sarajärvi 2018, 154, 160.) Myös Timo Laine (2001, 32) ja Anu Puusa (2020, 117) nostavat esille sen, että tutkijan oma esiyttäminen ja taustaoletukset taustalla voivat vaikuttaa haastateltavien tulkintaan. Ja se on huomioitava haastattelupuheen tulkinnassa. Huomioimisella he tarkoittavat asian tunnistamista ja kyseenalaistamista, ja tutkimustulosten raportoinnissa vain tutkittavien näkemysten esille tuomista.

Oma työni ammattioppilaitoksen kuraattorina ja maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tukena tuo tutkimukseen ammatillista asiantuntijuutta ja kokemusta. Samalla se tuo myös haasteita. Tutkijana minun oli osattava tunnistaa taustani tuomat haasteet tutkijan roolissa. Tutkimusprosessin ryhmähaastatteluissa keskityin siihen, että pitäydyn teemahaastattelukysymyksissä ja en tee uusia lisäkysymyksiä haastattelun aikana, enkä millään tavoin osallistu haastattelun aikana käytyyn keskusteluun. Valmistelin huolella teemahaastattelukysymykset etukäteen ja varmistin sen, että kysymykset eivät ole millään tavalla johdattelevia. Aineiston tulkinnassa ja tutkimustulosten raportoinnissa pitäydyin vain haastateltavien näkemysten esittämisessä. Reflektointi ja kriittisyys koko tutkimusprosessin aikana oli jatkuvaa ja minun oli koko tutkimusprosessin ajan kyseenalaistettava ymmärrystäni ja tulkintaani tutkittavaan aiheeseen liittyen. Minulle oli hyötyä tutkimuksen kohteena olevan kontekstin eli kuraattorin työn ja maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden parissa tehtävän työn tuntemuksesta. Se toi minulle asiaan liittyvää esiyttämistä. Iiris Aaltio ja Anu Puusa (2020, 182) toteavat, että tutkijan ollessa lähellä tutkimuksen kohdetta, oman henkilökohtaisen kokemuksen vaikutus taustalla jonkinasteisena oletuksena laadullisessa tutkimuksessa. Tutkimuksen yleistettävyyden vaateen taustalla on näkemys siitä, että tutkimuksen tulosten pitää olla päteviä myös muuten tehtävässä tutkimuksessa. (Aaltio & Puusa 2020, 182–191.)

Teemahaastattelussa mukana olleet kuraattorit tunsivat toisensa ja myös toistensa toimintatyyliä vuorovaikutustilanteissa. Ryhmähaastattelu eteni sujuvasti ja tasapuolisesti.

Ryhmähaastattelussa kaikkien kuraattorien ääni tuli kuuluviin ja haastateltavat jakoivat yhteisen tilanteen, jossa keskustelu oli avointa ja monipuolista. Haastattelutilanteessa kiinnitin erityistä huomiota mahdolliseen epäsuoraan viestintään, ja sitä ei esiintynyt. Ryhmähaastattelun ilmapiiri oli myönteinen ja innostunut. Tämä tukee Hirsjärven ym. (2000) näkemystä ryhmähaastattelujen soveltuvuudesta tietyn ryhmän omaksumien kulttuuristen jäsenysten, näkemysten ja arvojen tutkimiseen. Myös Eskola ja Suoraranta (2008) tuovat esille ryhmän jäsenten jakaman ymmärryksen tuovan pohjaa haastattelulle. Tältä osin myös Puusan (2020) kuvaamat ryhmähaastattelun edut, kuten haastateltavien keskinäinen dialogi, yhteinen pohdinta ja asioiden tulkitseminen, toteutuivat.

Noudatin tutkimuksessa tiedeyhteisön (TENK 2012) toimintatapoja tutkimustyössä, tulosten tallentamisessa sekä raportoinnissa ja arvioinnissa. Olen käyttänyt tutkimustulosten esittelyssä runsaasti kuraattorien kokemuksiin liittyviä lainauksia, sillä ne avaavat ja rikastuttavat tutkittavaa ilmiötä. Olen huolehtinut tiedeyhteisön toimintatapojen mukaisesti käyttämieni lainausten osalta anonymiteetistä. Haastattelun suorien lainauksien kohdalla huomioin anonymiteetin säilymisen siten, että yksittäisten henkilöiden vastaukset eivät erotu. Koen, että anonymiteetin vaade ryhmähaastatteluun osallistujien kesken on erilainen ryhmän tuttuuden ja jäsenten työtoveruuden vuoksi. Sen sijaan tutkimuksen ulkopuolisen lukijan kannalta anonymiteetti säilyy.

6.2 Keskeisten tulosten tarkastelu

Tutkimuksen tarkoituksena oli ryhmähaastattelun avulla kuvata ammatillisessa oppilaitoksessa työskentelevien kuraattorien kokemuksia siitä, miten kuraattorien psykososiaalinen tuki vastaa maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden tarpeisiin ja miten sitä voidaan kehittää. Lisäksi tavoitteena oli tuottaa uutta tietoa kuraattorin työn tueksi.

Kuraattorien kokemuksia psykososiaalisen tuen tarpeesta

Tutkimuksen tulosten perusteella tulee esille se, että kuraattorien psykososiaalinen tuki on laaja-alaista ja vastaa kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten

aikuisopiskelijoiden moninaiisiin tarpeisiin. Kuraattorien kokemuksia eli tutkimuksen tuloksia tarkasteltaessa esille nousee vahvasti se, miten vähän kuraattorien tarjoama psykososiaalinen tuki liittyy suoraan opiskelun kontekstiin eli opiskelijan opintojen edistymiseen ja valmistumiseen työelämää varten. Maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan tuen tarpeet olivat kuraattorien kokemuksen mukaan suurelta osin arjessa, oppilaitoksen ulkopuolella. Kuraattorien kokemuksen mukaan osallisuuden tukemiseen liittyvä psykososiaalisen tuki muodostuu maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kohdalla erilaisista yksilökohtaisen tuen tarpeista. Kuraattorit nostivat esille yksilökohtaisen tuen tarpeen kohdalla keskeisen näkökulman eli maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan lähiverkoston muine sosiaalisine suhteineen sekä opiskelijan toimimisen useissa erilaisissa palveluverkoissa. Tämä tukee Terveyden ja hyvinvoinninlaitoksen (2022a) näkemystä kuraattorin tarjoamasta tuesta psyykkisen ja fyysisen hyvinvoinnin edistämiseksi. Tutkimuksen tulos tukee myös kuraattorin tuen liittymistä sosiaalisiin suhteisiin ja erilaisiin perhetilanteisiin. (THL 2022a.) Kuraattorien kuvaus saa tukea psykososiaalisen työn case work -klassikoiden määrittelystä, jossa ajattelun ja teoreettisen perustan lähtökohtana on ihminen ja hänen lähisuhteensa sosiaalisessa tilanteessa. Case workissa kyse on ihmisten välisistä suhteista ja juuri sen vuoksi on tärkeää, että mukana ovat henkilöt lähisuhteista. Käsite on siten myös laajempi ja esimerkiksi verkostojen laajemminkin ajatellaan sisältyvän case workiin. (Granfelt 1993, 177–185; Toikko 2000, 113.) Tutkimus nostaa esille myös kuraattorin osana monitoimijaista verkostoa, ja jossa kuraattori joutuu toiminaan hyvin usein riittämättömän opiskelijaan liittyvän taustatiedon varassa.

Kaikki haastatteluun osallistuneet maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden parissa työskentelevät kuraattorit kokivat opiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeen liittyvän selkeästi neljään erilaiseen osa-alueeseen. Ensimmäinen tuen tarve liittyy maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden **yhteiskuntaan integroitumisen tukemiseen**, sillä opiskelijoiden kiinnittyminen suomalaiseen yhteiskunta ei ole riittävällä tasolla, jotta opiskelija pystyisi toiminaan yhteiskunnan tasavertaisena jäsenenä. Toinen psykososiaalisen tuen osa-alue liittyy opiskelijoiden **osallisuuden tukemiseen**, jossa tuen tarve liittyy opiskelijan omaan elämänhallintaan ja elämäntilanteeseen. Kolmas psykososiaalisen tuen tarve liittyy aikuisopiskelijoiden **palveluverkossa toimimisen tukemiseen**. Kuraattorin tuki on painottu-

nut palveluohjaukseen eli opiskelija saa myös muita tarvitsemiaan palveluita ja tukea. Kuraattori toimii opiskelijan, työntekijöiden ja viranomaisten tulkkina osapuolten vuorovaikutustilanteissa. Neljäs osa-alue liittyy opiskelijan **yhdenvertaisuuden eli oikeuksien toteutumiseen**, opiskelijan yksilölliseen kohtaamiseen ja yksilönä näkemiseen asiakastyössä.

Kuraattorien kokemuksia psykososiaalisen tukeen liittyen voidaan tarkastella siitä näkökulmasta, miten kuraattori asemoituu suhteessa opiskelijaan ja ympärillä olevaan toimijoiden verkostoon. Tutkimuksessa kuraattorien asemoituminen toimijana tuli esiin samalla tavalla kuin Rauno Perttulan jäsenyyksessä sosiaalityöntekijän toimijapositiona opiskelijahuollon sosiaalityössä. Ja samalla tavoin myös kuraattorien kokemuksissa nousi esille se, että toimijapositiont muuttuvat ja menevät myös päällekkäin. Tässä tutkimuksessa kuraattorien kokemuksen mukaan ja samoin kuin Rauno Perttulan jäsenyyksessä toimijapositioniksi muodostuvat **koordinoijan, rinnalla kulkijan, sillanrakentajan** sekä **tulkitsijan ja tukijan** positiont. Myös kuraattorien näkemyksen mukaan eri positiontoiden taustalla vaikuttavat erilaisiin asiakassuhteisiin ja ammatillisiin menetelmiin liittyvät asiat. Vaikutuksensa on myös yhteistyöhön liittyvien moninaisten verkostojen rakenteella. (Perttula 2021, 92.)

Kuvio 3. Kuraattorien kokemuksia maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen osa-alueista. Mukailtu Perttulan sosiaalityöntekijöiden toimijapositiontoiden ja diskursiivisten toimintakontekstien jäsenyyksestä opiskelijahuollossa (Perttula 2021, 92.)

Huolimatta siitä, että kuraattorien kokemukset psykososiaalisen tuen osa-alueiden toimijaroolleista ovat samat kuin Perttulalla, niin maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kontekstissa kuraattorin tuen sisältö jäsenyyty osin eri tavoin kuin Perttulan käyttämässä

jäsennyksessä. Perttula käyttää jäsennyksessään kasvatuksellista ja pedagogista sekä kontrolliin liittyvää ulottuvuutta. Se ei korostu maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen tarpeessa. Heidän psykososiaalisen tuen tarpeensa painottuu kuraattorien kokemuksen perusteella liittämiseen. Tässä tutkimuksessa esiteltiin Perttulan jäsennyksestä kuviossa 3. mukailtuun malliin sisältyvä ajatus aikuisen opiskelijan ja työntekijän yhteisestä ongelman määrittelystä ja ratkaisujen löytämisestä sekä lähtökohtaisesti tasavertaisesta aikuisten välisestä vuorovaikutuksesta ilman kasvatuksellista näkökulmaa. Kuraattorin psykososiaalinen tuki vastaa Kirsi Juhilan kuvaamaa horisontaalista asiantuntijuutta, joka on vastavuoroista kumppanuussuhdetta. (Perttula 2021, 90-97; Juhila 2006, 49-50.)

Juhila (2006, 49-50) jäsentää asemoitumisen suhdetta **liittämis- ja kontrollisuhteena, kumppanuussuhteena, huolenpitosuhteena** ja **vuorovaikutuksessa rakentuvana suhteena**. Kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajien integroitumisen tukemisen nähdään myös eräänlaisena psykososiaalisen työn yläkäsitteenä, sillä kuraattorin tehtäväksi ja toiminnan tavoitteeksi nähtiin opiskelijan yhteiskuntaan integroitumisen tukemisen. Psykososiaalinen tuki auttaa opiskelijoita kiinnittymään myös yhteiskunnan eri palveluihin ja laajemmin suomalaisessa yhteiskunnassa toimimiseen. Integroitumisen tukeminen näkyy myös Kirsi Juhilan eri toimijapositioniin liittyvän jäsennyksen liittämis- ja kontrollisuhteessa, jossa työntekijä integroi asiakasta yhteiskuntaan osaksi sen mekanismeja. Tarvittaessa asiakasta voidaan myös kontrolloida liittämiseen liittyen. Lähtökohtaisesti asiakas on tällaisessa suhteessa toiminnan kohteena. Yhteiskuntaan integroitumisen tukeminen kiinnittyy Perttulan jäsennyksessä koordinoijan positioon, johon sisältyy institutionaalisten rakenteiden vastaanottamattomuus. (Juhila 2006 49-50; Perttula 2021, 92.) Kontrollioiminen orientaationa ei ole mukana kuraattorien kokemuksissa integroitumiseen tai muuhunkaan tukeen liittyen.

Kuraattorien esiin nostama toinen psykososiaalisen tuen osa-alue liittyy opiskelijoiden osallisuuden tukemiseen. Osallisuuden tukeminen on lähtökohtaisesti laaja määrite ja myös sisällöiltään toisiinsa sidoksissa oleva osa-alue, ja sen vuoksi kuraattorien kuvauksissa kokemukset tuen tarpeesta sekoittuvat luontevasti. Tulosten tarkastelussa osallisuuden tukemista ja sen välittömään rajapintaan sijoittuvaa keskeistä psykososiaalisen tuen osa-

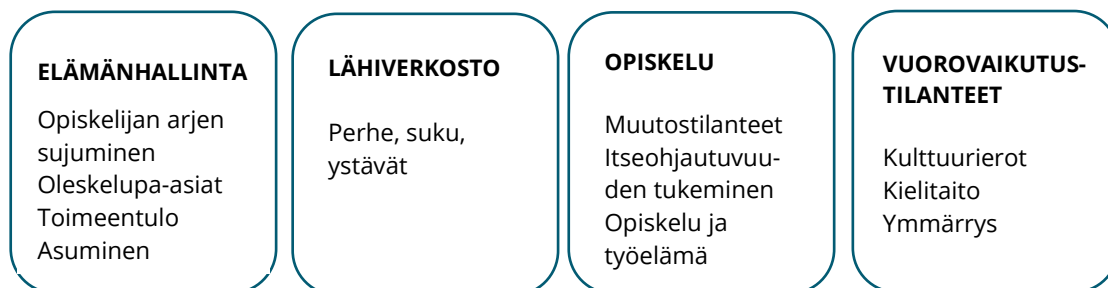
aluetta eli palveluohjausta käsitellään myös rinnakkain. Palveluohjauksella tarkoitetaan opiskelijoiden toimijuuden tukemista palveluverkostossa. Kuraattorien kokemuksen mukaan juuri palveluohjaus painottuu kuraattorien psykososiaalisessa tuessa. Juhila (2018) toteaa, että osallisuuden tukemiseen sisältyy ajatus vastavuoroisuudesta, joka kuvaa tunnustamisen luonteista ilmaisua. Vastavuoroisuus nostaa esille ihmisten välisten suhteiden merkityksen sosiaalityön vuorovaikutustilanteessa. (Juhila 2018, 257–261.)

Kuraattorien kokemuksen mukaan osallisuuden tukemiseen sisältyy myös opiskelijan arjen sujuminen kotona ja myös laajemmin omassa elämässään. Kyse on hyvin kokonaisvaltaisesta asiasta. Arjessa, perhetilanteessa, toimeentulossa, asumisessa ja erilaisissa lupa-asioissa tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan esiin nouseviin psykososiaalisen tuen tarpeisiin. Erityisesti juuri omaan tai perheen oleskelulupaan liittyvät asiat kuormittavat opiskelijaa, joka tarvitsee tukea epävarmuuden sietokykynsä. Elämäntilanne maahanmuuttajataustaisella opiskelijalla voi olla hyvin moninainen. Opiskelijan elämässä kulkevat mukana historia ja myös toive yhdenvertaisesta kohtelusta yhteiskunnassa. Kuraattorien kokemus vastaa Juhilan näkemystä asiakkaan elämäntilanteesta ja elämänhistoriasta. Sosiaalityöntekijä ja opiskelija liittävät eri aikaikkunat yhdessä toisiinsa, ja asiakastyön orientaationa on muutos- ja ongelmanratkaisu. (Juhila 2018, 10–31.)

Kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan yhdenvertaisuuden tukemiseen eli opiskelijan oikeuksien toteutumiseen, yksilölliseen kohtaamiseen ja yksilönä näkemiseen liittyvä psykososiaalinen tuen tarve liittyy yhteiskunnan arvojen, normien ja toimintatapojen avaamiseen ja tulkitsemiseen. Eri kulttuuritaustasta tulevat aikuisopiskelijat tarvitsevat tukea yhteiskunnan toimintalogiikan, kuten menettelytapojen, palveluiden ja mekanismien ymmärtämiseen. Tämä tuki on erilaista kuin esimerkiksi yhteiskuntaan integroitumiseen liittyen. Opiskelijan yhdenvertaisuuden toteutumiseen liittyvä tuki muodostuu opiskelijan yksilönä näkemisestä. Asiakastyön vuorovaikutustilanteissa mukana ovat opiskelijan kulttuuritaustasta ja omasta elämänhistoriasta nousevat kokemukset. Tutkimuksen tulokset ovat yhteneväisiä eri kulttuuritaustasta tulevien asiakkaiden parissa tehtävän asiakastyön keskeiseen näkemykseen siitä, että sosiaalityöntekijän pitää kohdata eri

kulttuurisista viitekehyksistä tulevat asiakkaansa avoimesti ja myös tasavertaisesti. Työntekijältä odotetaan ymmärrystä asiakkaan kulttuuristaustaastaan ja siihen olennaisesti liittyviin asioihin liittyen. Tällaisia asioita ovat esimerkiksi arvot, normit, maailmankuva, perinteet ja uskomusjärjestelmät. Myös Eine Pakarinen viittaa väitöskirjassaan Hammar-Suutarin (2006) näkemykseen laajemman ymmärtämisen merkityksestä eri kulttuuristaustaisten asiakkaiden kohtaamistilanteissa. Kohtaamisen taustalla vaikuttavat erilaiset ennakoasenteet ja aiempi historia kokemuksineen. Pakarinen nostaa esille myös riittävän kielitaidon merkityksen asiakastilanteissa. (Valtonen 2008, 32; Pakarinen 2018, 70.) Myös Aulikki Kananoja tuo esille sen, että asiantuntijan pitää olla tietoinen omista ennakoasenteistaan. Asiantuntijan tekemät olettamukset kaventavat vuorovaikutusta, sillä asiakas ei tule kohdatuksi tasavertaisena keskustelijana. (Kananoja 2017, 185.) Saman näkemyksen yksilön arvokkaasta kohtaamisesta monimuotoisessa yhteiskunnassa nostavat esiin myös Laitinen ja Kempainen. Yksilöllinen asiakastyöote tarkoittaa erilaisuuden tunnustamista ja samalla sen hyväksymistä. (Laitinen & Kempainen 2010, 173.)

Kuraattorien kokemuksia maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisesta tuesta on kuvattu yksityiskohtaisemmin tämän tutkimuksen tutkimustulosten tarkastelun ensimmäisessä osa-alueessa. Sen rinnalla tutkimustuloksissa tarkastellaan aiheeseen liittyen ja sitä täydentävästi **maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen konteksteja** kuraattorien kokemuksen perusteella.

Kuvio 4. Kuraattorien kokemuksia maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalisen tuen konteksteista. Mukailtu Perttulan sosiaalityöntekijöiden toimijaposition ja diskursiivisten toimintakontekstien jäsenyyksestä opiskelijahuollossa. (Perttula 2021, 92.)

Kuraattorien kokemuksen mukaan psykososiaalisessa tuessa painottuivat opiskelijan elämänhallintaan liittyvät asiat. Opiskelijan hyvinvointiin vaikuttaa olennaisesti se, että arki ja siihen kiinnittyvät asiat kotona ovat kunnossa. Opiskelijan elämässä ne muodostavat perustan selviytymiselle. Opiskelijan elämässä erityisesti viranomaisasiointiin liittyvät asiat näyttäytyvät usein kuormittavina, sillä ne lisäävät opiskelijan epävarmuutta suhteessa elämään. Myös asumiseen, toimeentuloon ja perheen hyvinvointiin liittyvät psykososiaalisen tuen tarpeet vaikuttaa eri tavoin psykososiaalisen tuen tarpeeseen. Erityisesti arjessa tai perhetilanteessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat suoraan tuen tarpeeseen. Myös aiemmassa tutkimuksessa nostetaan esille ihmisen psyykkisen selviytymisen tukeminen ja siihen liittyen myös aineellisten tarpeiden huomioiminen osana psykososiaalista työtä. Granfelt toteaa case workin olevan yksilökohtaista sosiaalityötä, mikä liittyy kiinteästi taloudelliseen ja fyysiseen hyvinvointiin ja myös sosiaalisiin suhteisiin sekä kokemuksiin liittyvään sosiaaliseen kasvuun. Psykososiaalisen tuen avulla tavoitellaan muutosta ihmisen toiminnassa ja ajattelussa. (Granfelt 1990, 89; 1993, 179–182.) Timo Toikko (2000) nostaa esille omassa määrittelyssään psykososiaalisen lähestymistavan keskeisiksi elementeiksi tasavertaisen asiakassuhteen, yksilökohtaisen työn kohteen ja myös terapeutin työn ongelmanmäärittelyn näkökulmat. (Toikko 2000, 112.)

Opiskelijan lähiverkoston liittyvät psykososiaalisen tuen tarpeet tulevat esille kuraattorien kokemuksen mukaan erityisesti sen vuoksi, että maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden oma lähiverkosto on niukka tai sitä ei ole lainkaan. Verkosto voi olla myös kaukana. Lähiverkoston kuuluvat opiskelijan perheen ja ystävien rinnalla laajemmin myös suku. Aikuisopiskelijan lähiverkosto voi olla siten paljon laajempi. Lähiverkoston kiinnittyy myös erityisesti perheellisen opiskelijan osalta kulttuurisidonnaiset normit miehen ja naisten rooleista ja tehtävistä. Mies voidaan nähdä esimerkiksi suhteessa perheen hyvinvointiin liittyen vastuullisena toimijana, ja naisen rooli ja osallisuus voi olla hyvin erilainen. Tutkimustulos tukee Hammar-Suutarin näkemystä siitä, että kulttuurien erilaisuuden kohtaamisen taustalla vaikuttavat osaltaan myös työntekijän omat ja työyhteisön vakiintuneet käsitykset monikulttuurisuudesta. Erilaisissa asiakastyön kohtaamistilanteissa tarvitaan kulttuurien välistä ammatillista osaamista, se mahdollistaa kulttuurien välisen luontevan kohtaamisen. (Hammar-Suutari 2009, 122–123.)

Lähiverkostokontekstissa opiskelijoiden tuen tarve liittyy myös osallisuuden kokemuksen vajeeseen. Opiskelijoilla on tarve yhteiseen dialogiin ja elämässä olevien asioiden jäsentämiseen yhteisen ymmärryksen synnyttämiseksi. Opiskelijalle yksin jääminen luo turvattomuuden tunnetta, se jättää opiskelijan ulkopuoliseksi myös valtakulttuurin tasarvoiseen arvopohjaan kiinnittymisessä ja kansalaisena olemisessa sen mukana tuomine erilaisine oikeuksineen. Myös Riitta Granfelt nostaa esiin näkemyksen psykososiaalisen työn lähestymistavasta kokonaisuudeksi, jossa sosiaalitieteellinen ja psykologinen tieto yhdistyvät toisiinsa. (Granfelt 1990, 89).

Opiskelukontekstiin liittyen psykososiaalisen tuen tarve näyttäytyy kuraattorien kokemuksen mukaan psykososiaalisen tuen kokonaisuuteen verrattuna vähäisenä maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden ryhmässä. Haasteet tulevat esille erityisesti vuorovaikutustilanteissa opiskeluun liittyen. Erityisesti opiskeluun liittyvät muutostilanteet näyttäytyvät usein maahanmuuttajataustaisille aikuisopiskelijoille haasteellisina. Opiskelijoiden itseohjautuvuus on heikkoa ja siihen vaikuttaa paljon myös opiskelijan kielitaito. Myös Pakarisen tutkimuksessa todetaan maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden lähtökohtien ja tarpeiden erilaisuus. Pakarisen näkemyksen mukaan asiakkaan ja työntekijän yhteisellä kielellä on merkitystä, ja aina yhteistä kieltä ei ole. Puutteellinen kielitaito saa aikaan myös väärinymmärryksiä. (Pakarinen 2013, 282–287.)

Kuraattorit kokivat vuorovaikutustilanteet erittäin merkityksellisiksi, sillä vuorovaikutus liittyy lähtökohtaisesti kaikkeen. Vuorovaikutus näkökulmana läpileikkaa koko psykososiaalisen työn lähestymistavan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden, kuraattorin työn ja eri kaikkien palveluverkoston toimijoiden osalta. Kuraattorien kokemuksen mukaan hyvä ja toimiva vuorovaikutussuhde luo pohjan asiakastyössä onnistumiselle eli opiskelijan hyvinvoinnin vahvistamiselle. Myös Juhila nostaa esille kohtaamisen merkityksen. Kohtaamisessa kuulemisella ja myös kuulluksi tulemisen kokemuksella on suuri merkitys. (Juhila 2018, 257–261.) Pohjola (1993, 79–82) nostaa esille kieleen ja vuorovaikutukseen liittyen näkemyksen kielen keskeisestä merkityksestä opiskelijalle. Erilaisissa vuorovaikutustilanteissa sosiaalityössä käytetty ammattikieli ja terminologia voi tehdä opiskelijalle ymmärtämisestä

vielä haasteellisempaa. Se ei myöskään luo tasavertaista vuorovaikutustilannetta asiakkaan kanssa. Opiskelijan kieli kiinnittyy omaan arkeen, elämään ja eroaa sosiaalityöntekijän kielestä. Kielen pitäisi määrittäytyä asiakkaan kautta, huomioiden myös kulttuuriset lähtökohdat. Kielellä on ratkaiseva merkitys asiakassuhteessa. (Pohjola 1993, 79–82.)

Kuraattorien näkemyksiä psykososiaalisen tuen kehittämiseksi

Kuraattorit nostivat esiin psykososiaalisen tuen kehittämiseksi **palveluohjauksen kehittämisen** ja siihen liittyen ajatuksen opiskelijan **saattaen vaihtamiseksi** palveluiden pariin sekä **luottamuksen rakentamisen** asiakastyössä. Palveluohjaus ja saattaen vaihtaminen liittyvät toisiinsa, ajatuksena on se, että palveluohjauksen yhteydessä opiskelijaan liittyvä tarvittava tieto kulkisi saattamisprosessissa mukana työntekijältä toiselle. Tällainen toiminta ehkäisisi erilaisten väärinkäsitysten syntymistä opiskelijan ja verkoston välillä.

Saattaen vaihtamisen vuorovaikutustilanteessa kuraattori saattaa opiskelijan perille uuteen palveluun ja tulkkaa, selventää, opiskelijan tilanteen uudelle työntekijälle. Saattaen vaihtaminen tukee siten opiskelijan yhdenvertaisuuden toteutumista. Kuraattorien kokemuksen mukaan palveluverkossa ei tieto liiku riittävästi. Palveluverkon muut toimijat tietävät vain vähän esimerkiksi opiskelijan opintojen sujumiseen liittyvistä asioista. Kuraattorien kokemus oli se, että palveluverkossa ei olla riittävästi kiinnostuneita maahanmuuttajataustaisen opiskelijan suoriutumisen opintoissa, vaikka opiskelu kiinnittyy läheisesti palveluverkon toimijoiden omiin työaloihin, tukimuotoihin. Kehittämisenäkökulmana kuraattorit näkivät yhteisten asiointikanavien ja tietojen jakamista, jotta opiskelijan palveluiden käyttöön liittyvää tietoa voisi vaihtaa. Kuraattorit kokivat joutuvansa pitkälti itse rakentamaan opiskelijaan liittyvää tietokokonaisuutta. Kuraattorien kokivat yhteistyön ja siihen liittyen monialaisiin verkostoihin pääsyn erittäin tärkeäksi kehittämiskohteeksi monialaisessa verkostotyössä.

6.3 Johtopäätökset ja jatkotutkimusehdotukset

Tutkimuksen perusteella totean, että tutkimuksessa pystyttiin vastaamaan tutkimustehtävään. Tutkimus tuotti uutta tietoa kuraattorien psykososiaalisen tuen lähestymistapaan

maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijoiden parissa. Tutkimuksen tulokset ovat myös hyödynnettävissä laajemmin kuraattorin työn, oppilashuollon sekä monialaisen verkostotyön konteksteissa.

Yhteenvedona tutkimuksen tuloksista voin todeta, että kuraattorien psykososiaalinen tuki on laaja-alaista ja vastaa kuraattorien kokemuksen mukaan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden moninaisiin tarpeisiin. Tutkimuksen tuloksissa tulee myös näkyväksi se, miten vähän kuraattorien tarjoama psykososiaalinen tuki liittyy suoraan opiskelun kontekstiin.

Maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan tuen tarpeet liittyivät kuraattorien kokemuksen mukaan vahvasti elämänhallintaan eli opiskelijan arkeen ja siihen liittyvään hyvinvointiin, ja nimenomaan oppilaitoksen ulkopuolella. Tuen tarpeet liittyivät konkreettisesti arjen sujumiseen, yhteiskunnan palvelujärjestelmässä toimimiseen ja vuorovaikutussuhteisiin. Tutkimuksessa nousi selkeästi vähemmän ammatillisen oppilaitoksen kuraattorien psykososiaalisen tuen ja asiakastyön yleisiä osa-alueita, kuten opiskeluun motivointia tai erilaisten vuorovaikutustilanteiden ja haasteiden parissa työskentelyä opiskeluun liittyvässä kontekstissa. Vuorovaikutustilanteet painottuivat monialaiseen verkostotyöhön ja palveluverkossa toimimisen tukemiseen. Yhteiseksi nimittäjäksi vuorovaikutustilanteissa koettiin opiskelijan suomen kielen taidon riittämättömyys ja siten yhteisen ymmärryksen synnyttämisen haasteet. Psykososiaalisen tuen yleisempänä tavoitteena oli opiskelijan yhteiskuntaan integroitumisen tukeminen.

Tutkimus nostaa esille myös kuraattorin osana monitoimijaista verkostoa, ja jossa kuraattori joutuu toiminaan hyvin usein riittämättömän opiskelijaan liittyvän taustatiedon varassa. Kuraattori joutuu keräämään tarvittavan tiedon pystyäkseen omassa tehtävässään tukemaan opiskelijaa. Kuraattorin työ eli oppilaitoksen sosiaalityöntekijän positio on myös osa aikuis-sosiaalityön kokonaisuutta, mutta kuraattorilla ei positiossaan ole pääsyä tai edes luku-oikeutta esimerkiksi sosiaalityön kirjauksiin. Kuraattori on siten työssään pitkälti, ellei jopa täysin riippuvainen siitä, miten aikuissosiaalityöntekijät tai muut verkoston toimijat ottavat kuraattorin näkemykset huomioon opiskelijan tilannetta arvioidessaan. Tilanne vaikuttaa siihen, että

kuraattorit kokivat opiskelijoiden asioiden hoitamisen suhteellisen työlääksi ja myös hitaaksi. Tutkimuksessa kuraattorit toivat esille näkemyksensä siitä, että sekä kuraattorin työtä että monitoimijaista verkostotyötä ja myös opiskelijan hyvinvoinnin edistämistä tukisi se, että kuraattorilla voisi olla esimerkiksi rajattu päätöksenteko-oikeus, jotta opiskelijan arjen asiat hoituisivat sujuvammin ja nopeammin. Päätösoikeuden myöntämistä tukee kuraattorien näkemyksen mukaan myös kuraattoripalvelujen saatavuus ja saavutettavuus. Kuraattorit ovat läsnä oppilaitoksissa lähipalveluna verrattuna esimerkiksi aikuissosiaalityöntekijöihin, jotka voivat olla esimerkiksi vaikeasti tavoitettavissa suuresta asiakasmäärästä johtuen.

Kuraattorityön psykososiaalisen tuen kehittämistä tarvitaan, jotta sillä pystytään vastaamaan yhä kasvavaan tarpeeseen, maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden määrän lisääntyessä. Kuraattorit toivat palveluiden kehittämiseen liittyvänä ehdotuksena palveluohjauksen liittyen saattaen vaihtamisen. Kuraattorien näkemyksen mukaan saattaen vaihtaminen ehkäisisi opiskelijan muutosvaiheiden riskejä, jotka liittyvät opintojen keskeytymiseen ja tulotason laskuun. Saattaen vaihtamisen vuorovaikutustilanteessa kuraattori saattaa opiskelijan perille uuteen palveluun ja tulkaa, selventää, opiskelijan tilanteen uudelle työntekijälle. Saattaen vaihtaminen tukee siten opiskelijan yhdenvertaisuuden toteutumista.

Jatkotutkimuksen aiheeksi nostan maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden kokemusten tutkimisen psykososiaalisesta tukeen liittyen. Jos lähitulevaisuuden työvoimapulaan etsitään ratkaisuja maahanmuuttajista, niin yhteiskunnan vastaanottavuutta olisi yritettävä parantaa kaikin mahdollisin keinoin. Tämän tavoitteen saavuttamiseksi tarvitaan kokonaisuuden hahmottamista siitä todellisuudesta, arjesta, missä maahanmuuttajataustaiset opiskelijat elävät ja mitkä ovat ne kipukohdat, jotka estävät integroitumisen. Jatkotutkimusaiheena näen myös maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden lähiverkoston tutkimisen. Näkökulmana tutkimukseen voi olla esimerkiksi akkulturaatio.

Uudet hyvinvointialueet aloittavat toimintansa tammikuussa 2023. Myös tähän teemaan liittyvää tutkimusta tarvitaan. Kiinnostava tutkimusaihe on esimerkiksi se, miten kuraattorin työ maahanmuuttajataustaisen aikuisopiskelijan tukena muuttuu.

LÄHTEET

Aaltio Iiris & Puusa Anu 2020. Mitä laadullisessa tutkimuksen arvioinnissa tulisi ottaa huomioon? Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 177–188.

Ahonen-Coly Susanna, Halme Kari, Hietalahti Anita, Lang Tarja, Rätty Minttu, Saari Erkki & Viinamäki Leena 2020. Maahanmuuttajaopiskelijan ääni - näkökulmia opintoihin ja työelämään Suomessa. Laurea ammattikorkeakoulu. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-951-799-599-3>. Viitattu 4.4.2022.

Alho Sirkka 2021. Kollektiivinen asiantuntijuus ja monitoimijainen yhteistyö aikuissosiaalityössä. Teoksessa Matthies Aila-Leena, Svenlin Anu & Turtiainen Kati (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus, Helsinki. 69–85.

Amisbarometri 2021. Saatavissa: <https://sakkiry.fi/amisbarometri/> Viitattu: 6.4.2022.

Berry, John W 1997. Immigration, acculturation and adaptation. *Applied Psychology: An International Review*, 46(1), 5-34. DOI: 10.1111/j.1464-0597.1997.tb01087.x Viitattu 5.5.2022.

Granfelt, Riitta 1990. Psykososiaalinen työ – asiakastyön kehittämisen eräs suunta? Teoksessa Mäntysaari Mikko (toim.) Suomalainen sosiaalityö. Sosiaalipoliittikka 1990:2. Sosiaalipoliittinen yhdistys, Helsinki. 89–93

Granfelt Riitta 1993. Psykososiaalinen orientaatio sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt Riitta, Jokiranta Harri, Karvinen Synnöve, Matthies Aila-Leena & Pohjola Anneli (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Helsinki. 175–227.

Gråsten-Salonen Hanna & Mehtiö Mervi 2017. Koulun sosiaalityö osana opiskeluhoitoa. Teoksessa Kananoja Aulikki, Lähteinen Martti & Marjamäki Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma, Helsinki. 362–376.

Eskola Jari & Suoranta Juha 2008. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Vastapaino, Tampere.

Hallituksen esitys HE 19/2022 vp. Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi oppilas- ja opiskelijahuoltolain muuttamisesta sekä eräiksi siihen liittyviksi laeiksi.

Hammar-Suutari Sari 2009. Asiakkaana erilaisuus – Kulttuurien välisen viranomaistoiminnan etnografia. Väitöskirja. Joensuun yliopisto Karjalan tutkimuslaitoksen julkaisuja n:o 147. Joensuun yliopisto, Joensuu.

Hietanen-Peltola Marke, Vaara Sarianna & Laitinen Kristiina 2019. ”Meillä ei toistaiseksi ole järjestetty tätä lain vaatimalla tavalla.” – opiskeluhoillon seurannan tuloksia kuraattorityöstä

toisen asteen oppilaitoksissa. Tutkimuksesta tiiviisti 55/2019. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-448-6>. Viitattu 16.4.2022.

Hiitola Johanna, Anis Merja & Turtiainen Kati 2018. Työkaluja kohtaamisiin. Teoksessa Hiitola Johanna, Anis Merja & Turtiainen Kati (toim.) Maahanmuutto, palvelut ja hyvinvointi. Kohtaamisissa kehittyviä käytäntöjä. Vastapaino, Tampere. 236–243.

Hirsjärvi Sirkka, Remes Pirkko & Sajavaara Paula 2000. Tutki ja kirjoita. Tammi, Helsinki.

Hirsjärvi Sirkka & Hurme Helena 1982. Teemahaastattelu. Gaudeamus, Helsinki.

Huuha-Korhonen Taru 2018. Työssä käyvän aikuisopiskelijan hyvinvoinnin tekijöitä. Pro gradu -tutkielma. Tampereen yliopisto, Kasvatustieteiden yksikkö, Tampere.

Jahnukainen Johanna, Hietanen-Peltola Marke, Vaara Sarianna, Kivimäki Hanne & Ervasti Eetu 2021. Asiointi ja avunsaanti toisen asteen opiskeluhoitopalveluissa – Kouluterveyskysely 2021 Tutkimuksesta tiiviisti 54/2021. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. Saatavissa: <https://urn.fi/URN:ISBN:978-952-343-735-7>

Juhila Kirsi 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Vastapaino, Tampere.

Juhila Kirsi 2008. Aikuisuus sosiaalityössä. Teoksessa: Jokinen Arja & Juhila Kirsi (toim.) Sosiaalityö aikuisten parissa. Vastapaino, Tampere. 82–108.

Juhila Kirsi 2018. Aika, paikka & sosiaalityö. Vastapaino, Tampere.

Juuti Pauli & Puusa Anu 2020. Laadullisen aineiston analyysi. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 141–144.

Juuti Pauli & Puusa Anu 2020. Laadullisen tutkimuksen luotettavuus. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 173–175.

Kananoja Aulikki 2017. Asiakastyön yleiset lähtökohdat sosiaalialalla. Teoksessa Kananoja Aulikki, Lähteinen Martti & Marjamäki Pirjo (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Tietosanoma, Helsinki. 173–192.

Kekoni Taru, Mönkkönen Kaarina, Hujala Anneli, Laulainen Sanna & Hirvonen Jukka 2019. Moniammatillisuus käsitteinä ja käytänteinä. Teoksessa Mönkkönen Kaarina, Kekoni Taru & Pehkonen Aini (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus, Helsinki. 15–46.

Kokkonen Tuomo 2021. Osallisuuspolitiikka aikuissosiaalityön asiakkuuden ja työtapojen

määrittäjänä. Teoksessa Matthies Aila-Leena, Svenlin Anu & Turtiainen Kati Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus, Helsinki. 42–54.

Kotouminen.fi <https://kotoutuminen.fi/keskeiset-kasitteet> (Viitattu 10.4.2022)

Laine Timo 2001. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola Juhani & Valli Raine (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. PS-kustannus, Jyväskylä, 29–50.

Laitinen Merja & Kemppainen Tarja 2010. Asiakkaan arvokas kohtaaminen. Teoksessa Laitinen Merja & Pohjola Anneli (toim.) Asiakkuus sosiaalityössä. Gaudeamus, Helsinki. 138–175.

Laitinen Merja, Kemppainen Tarja, Lakkala Suvi, Kauppi Arto, Veikanmaa Sari, Välimaa Miia & Turunen Tuija 2018. Sosiaalityön interprofessionaalinen asiantuntijuus: tapausesimerkinä koulun sosiaalityö Teoksessa Juvonen Tarja, Lindh Jari, Pohjola Anneli & Romakkaniemi Marjo (toim.) Sosiaalityön muuttuva asiantuntijuus. Sosiaalityön tutkimuksen seuran vuosikirja 2018. Unipress, Helsinki. 154–181.

Laki kotoutumisen edistämisestä 30.12.2010/1386, 28.12.2012/919. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/20101386>

Laki ammatillisesta koulutuksesta 531/2017. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2017/20170531>

Laki sosiaali- ja terveydenhuollon järjestämisestä 612/2021. Saatavilla sähköisesti osoitteesta <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2021/20210612>

Määttänen Matti 2017. Psykososiaalista ja yhteisöllistä työtä – rekisteriaineistotutkimus kuraattorin tehtävästä Helsingin lukioissa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylä.

Mönkkönen Kaarina 2007. Vuorovaikutus. Dialoginen asiakastyö. Edita, Helsinki.

Mönkkönen Kaarina 2018. Vuorovaikutus asiakastyössä. Asiakkaan kohtaaminen sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus, Helsinki.

Mönkkönen Kaarina, Kekoni Taru, Jaakola Anne-Mari, Profiam Sosiaalipalvelut Oy:n henkilöstö & Pehkonen Aini 2019. Kohti monitoimijaista kehittämistä. Teoksessa Mönkkönen Kaarina, Kekoni Taru & Pehkonen Aini (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus, Helsinki. 112–148.

Nummela Tuija 2011. Asiakkaan asema ja oikeuksien toteutuminen aikuissosiaalityössä. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 17. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2019. Maahanmuuttajien koulutuspolut ja integrointi. Kipupisteet ja toimenpide-esitykset III. Opetus- ja kulttuuriministeriön julkaisuja 2019:1. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-263-613-3>. Viitattu 16.5.2022.

OKM, Opetus- ja kulttuuriministeriö 2020. OECD-vertailu: Suomessa ammatillinen koulutus houkuttelee kaiken ikäisiä. Saatavissa: <https://okm.fi/-/oecd-vertailu-suomessa-ammattillinen-koulutus-houkuttelee-kaiken-ikaisia>. Viitattu 4.4.2022.

Opetushallinnon tilastopalvelu 2022. Ammatillisen koulutuksen opiskelijat kansalaisuuden mukaan 2020. Saatavissa: https://vipunen.fi/fi-fi/_layouts/15/xlviewer.aspx?id=/fi-fi/Raportit/Ammatillinen%20koulutus%20-%20opiskelijat%20-%20ulkomaalaiset%20-%20tutkintotyyppi.xlsb Viitattu 18.5.2022.

Oppilas- ja opiskeluhuoltolaki 30.12.2013/1287. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2013/20131287>

Pakarinen Eine 2013. Monikulttuurinen ohjaus aikuiskoulutuksessa. Teoksessa Korhonen Vesa & Puukari Sauli (toim.) Monikulttuurinen ohjaus- ja neuvontatyö. PS-kustannus, Jyväskylä. 279–294.

Pakarinen Eine 2018. Maahanmuuttajien ohjaus työvoimahallinnossa ja aikuiskoulutuksessa – kohti interkulttuurista ohjausta. Dissertations in Social Sciences and Business Studies No 166. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.

Parviainen Eeva Maria 2020. Sosiaalityön asiantuntijuus koulussa. Pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto, Yhteiskuntatieteiden ja filosofian laitos, Jyväskylä.

Pehkonen Aino, Martikainen Kaisa, Kinni Riitta-Liisa & Mönkkönen Kirsi 2019. Asiakas moniammatillisessa kohtaamisessa. Teoksessa Mönkkönen Kaarina, Kekoni Taru & Pehkonen Aini (toim.) Moniammatillinen yhteistyö. Vaikuttava vuorovaikutus sosiaali- ja terveysalalla. Gaudeamus, Helsinki. 89–111.

Perttula Rauno 2015. Syrjäytymispuhe hallinnan strategiana opiskelijahuollon sosiaalityössä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research 517. Jyväskylän yliopisto, Jyväskylä.

Perttula Rauno 2021. Nuorten aikuisten parissa tehtävä sosiaalityö. Teoksessa Matthies Aila-Leena, Svenlin Anu-Riina & Turtiainen Kati (toim.) Aikuissosiaalityö. Gaudeamus, Helsinki. 86–100.

Perälä Marja-Leena, Hietanen-Peltola Marke, Halme Nina, Kanste Outi, Pelkonen Marjaana, Peltonen Heidi, Huurre Taina, Pihkala Jussi & Heiliö Pia-Liisa 2015. Yksilökohtainen opiskeluhuolto. Teoksessa: Monialainen opiskeluhuolto ja sen johtaminen. Opas 36. Terveysten ja hyvinvoinnin laitos, Helsinki. 91–120.

Pietilä Ilkka 2017. Ryhmäkeskustelu. Teoksessa: Hyvärinen Matti, Nikander Pirjo & Ruusu vuori Johanna (toim.) Tutkimushaastattelun käsikirja. Vastapaino, Tampere. 111–130.

Pippuri Terhi 2015. Koulun sosiaalityön asiakkuudet ja asiakasprosessit. Kvantitatiivinen tutkimus espoolaisista peruskoululaisista kuraattoripalveluissa. Lisensiaattityö. Tampereen yliopisto, Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö.

Pohjola Anneli 1993. Asiakas sosiaalityön määrittäjänä. Teoksessa Granfelt Riitta, Jokiranta Harri, Karvinen Synnöve, Matthies Aila-Leena & Pohjola Anneli (toim.) Monisärmäinen sosiaalityö. Sosiaaliturvan Keskusliitto, Helsinki. 53–89.

Porali Aino 2012. Sosiaalityön työorientaatiot aikuispsykiatrisessa erikoissairaanhoidossa. Pro gradu -tutkielma. Itä-Suomen yliopisto, Yhteiskuntatieteiden laitos, Kuopio.

Puusa Anu 2020. Haastattelutyyppit ja niiden metodiset ominaisuudet. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 103–117.

Puusa Anu 2020. Näkökulmia laadullisen aineiston analyysiin. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 145–156.

Puusa Anu & Julkunen Saara 2020. Uskottavuuden arviointi laadullisessa tutkimuksessa. Teoksessa Puusa Anu & Juuti Pauli (toim.) Laadullisen tutkimuksen näkökulmat ja menetelmät. Gaudeamus, Helsinki. 189–201.

Mönkkönen Kaarina & Kekoni Taru 2020. Asiakaslähtöinen palveluohjaus. Teoksessa Hujala Anneli & Taskinen Helena (toim.) Uudistuva sosiaali- ja terveysala. Tampere University Press, Tampere. 215–240.

Sakamoto Izumi 2007. A Critical Examination of Immigrant Acculturation: Toward an Anti-Oppressive Social Work Model with Immigrant Adults in a Pluralistic Society. *British Journal of Social Work* (2007) 37, 515-535. DOI:10.1093/bjsw/bcm024 Advance Access publication April 3, 2007.

Sipilä Anita 2011. Sosiaalityön asiantuntijuuden ulottuvuudet – Tiedot, taidot ja etiikka työntekijöiden näkökulmasta kunnallisessa sosiaalityössä. *Dissertations in Social Sciences and Business Studies* No 28. Itä-Suomen yliopisto, Kuopio.

Sipilä Jorma 1996. Sosiaalityön jäljillä. Tammi, Helsinki.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavilla sähköisesti osoitteessa <https://finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2014/20141301>

STM, Sosiaali- ja terveysministeriö. 2018. Asiakkaiden osallistumisen toimintamalli. Loppuraportti. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 16. Saatavissa: <http://urn.fi/URN:ISBN:978-952-00-3927-1>. Viitattu 3.5.2022.

Svenlin Anu-Riina, Matthies Aila-Leena & Turtiainen Kati 2021. Aikuissosiaalityö ja KAIMer-teoria sen tietopohjan jäsentäjänä. Teoksessa Matthies Aila-Leena, Svenlin Anu-Riina & Turtiainen Kati (toim.) Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus, Helsinki. 7–24.

TENK, Tutkimuseettinen neuvottelukunta. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Saatavissa: https://tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf. Viitattu 8.5.2022.

THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022a. Opiskeluhuollon kokonaisuus. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/lapthlset-nuoret-ja-perheet/sote-palvelut/opiskeluhoito>. Viitattu 3.4.2022.

THL, Terveyden ja hyvinvoinnin laitos 2022b. Osallisuuden osa-alueet ja osallisuuden edistämisen periaatteet. Saatavissa: <https://thl.fi/fi/web/hyvinvoinnin-ja-terveyden-edistamisen-johtaminen/osallisuuden-edistaminen/heikoimmassa-asemassa-olevien-osallisuus/osallisuuden-osa-alueet-ja-osallisuuden-edistamisen-periaatteet>. Viitattu 4.5.2022.

Toikko Timo 2000. Psykososiaalinen lähestymistapa sosiaalityössä. Teoksessa Nurminen Eija (toim.) Sosiaalityö ristipaineissa. Tutkimus- ja koulutuskeskus Palmenia, Helsinki. 108–121.

Toikko Timo 2005. Sosiaalityön ideat. Vastapaino, Jyväskylä.

Toikko Timo 2009. Tapauskohtainen sosiaalityö. Teoksessa Mäntysaari Mikko, Pohjola Anneli & Pösö Tarja (toim.) Sosiaalityö ja teoria. WS Bookwell Oy, Juva. 271–291.

Tuomi Jouni & Sarajärvi Anneli 2018. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Tammi, Helsinki.

Valtonen Kathleen 2008. Social Work and Migration: Immigrant and Refugee Settlement and Integration. Ashgate Publishing Limited, England.

Välimaa Mira 2021. Sosiaalityön asiakkaat ja nimby-ilmio. Teoksessa Matthies Aila-Leena, Svenlin Anu & Turtiainen Kati Aikuissosiaalityö. Tieto, käytäntö ja vaikuttavuus. Gaudeamus, Helsinki. 55–65.

LIITTEET

Liite 1. Teemahaastattelukysymykset

- 1) Minkälaista psykososiaalista tukea maahanmuuttajataustaiset aikuisopiskelijat tarvitsevat?
- 2) Minkälaisissa konteksteissa psykososiaalisen tuen tarpeet ilmenevät?
- 3) Miten kuraattorin tarjoama tuki vastaa tuen tarpeeseen?
- 4) Tunnistamanne haasteet asiakkuudessa?
- 5) Miten maahanmuuttajataustaisten aikuisopiskelijoiden psykososiaalista tukea voi kehittää?